

**T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

**KASTAMONULU HADDÂD ZÂDE SİYÂHİ AHMED
EFENDİ'NİN HAYATI VE TASAVVUFÎ GÖRÜŞLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Enes AKTAŞ

Çorum 2019

**KASTAMONULU HADDÂD ZÂDE SİYÂHÎ AHMED EFENDİ’NİN
HAYATI VE TASAVVUFÎ GÖRÜŞLERİ**

Enes AKTAŞ

**Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Halil İbrahim ŞİMŞEK**

Çorum 2019

KABUL VE ONAY

Enes AKTAŞ tarafından hazırlanan *Kastamonulu Haddâdzâde Siyâhi Ahmed Efendi'nin Hayatı ve Tasavvufî Görüşleri* başlıklı bu çalışma, (06/09/2019) tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Zafer ERGİNLİ (Başkan)

Prof. Dr. Halil İbrahim ŞİMŞEK (Danışman)

Dr. Öğretim Üyesi Ahmet ÖZKAN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN

Enstitü Müdürü

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (06/09/2019)

Enes AKTAŞ

ÖZET

AKTAŞ, Enes. *Kastamonulu Haddâd Zâde Siyâhî Ahmed Efendi'nin Hayatı ve Tasavvufî Görüşleri*, (Yüksek Lisans) Çorum, 2019.

Tezin konusu 18. ve 19. Yüzyılda yaşamış Osmanlı'nın son dönem meşâyihinden Nakşibendî-Hâlidî şeyhi aynı zamanda Hâlidî el-Bağdâdî'nin halifesi Haddâd zâde Siyâhî Ahmed Efendi (ö.1291/1874)'nin hayatı ve tasavvufî görüşleridir. Tez iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde Haddâd Zâde Siyâhî Ahmed Efendi'nin doğumu, nesebi, gençliği, tedrisatta bulunduğu hocaları, tesirleri, Hicaz'a seferi, Hicaz dönüşü Hâlid el-Bağdâdî'ye intisabı ve bir müddet yanında kalıp halifelik alması konuları incelenmiştir. Kendisine nispet edilen “*Risâle-i Haddâzâde*” adlı esere, verdiği icazetnamelere, hocalarına, talebelerine ve halifelerine de ayrıca yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise Siyâhî Ahmed Efendi'ye nispet edilen “*Risâle-i Haddâzâde*” adlı eserinden tasavvufî görüşlerine yer verilmiştir. Bu eserde bazı vakitlerdeki ezkârdan, müridin günlük yaşantısından, müşidinin huzurundaki edeplerden, sohbet âdâbından, müridin insanlarla olan münasebetinden, cezbe, ilim, zikir ve Hatme-i Hâcegandan bahsedilmektedir.

Anahtar Kavramlar: Nakşibendîlik, Hâlidîlik, Hâlid el-Bağdâdî, Siyâhî Ahmed, Ahmed Hicâbî.

ABSTRACT

Aktas, Enes, *Kastamonulu Haddâd Zâde Ahmed Siyahi Efendi Gorus Life, Works and Sufi Views*, (Master) Corum, 2019.

The topic of the thesis is the Naqshih al Qa'id al Qasriyah of the late Mashhayiyah of the Ottoman Empire who lived during the 18th and 19th centuries, as well as the works of the Haddâd Zâde Ahmed Siyahi Efendi (ö.1291/1874) and the Sufi views of the last caliph. The thesis consists of two parts, first one being in, the birth of Haddadizade Ahmed Siyâhî Efendi, his prose, his youth, his instructors, his influences, hijaza expedition, the return of the hejaz to Halid-i Bagdadî and his taking the caliphate alongside the caliphate for a while were examined. The work titled hal Sufi Adabu, which is related to him has been given to his instructors, teachers, students and caliphs.

In the second chapter, Sufi views of Sufism are given from Ahmed Siyahi Efendi. In his work, it is mentioned about certain times, the daily life of the disciple, the decency in the presence of the disciple, the conversation precedence, the relationship between the disciple and the people, the attractiveness and the science.

Keywords: Naqshiybendlik, Khaldidism, Khaidid-i Baghdad, Ahmad Siyahi, Ahmed Hijabi.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	v
ÖNSÖZ	vi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KASTAMONULU HADDÂD ZÂDE SİYÂHÎ AHMED EFENDİ'NİN (1194-1291/1777-1874) HAYATI, ESERLERİ VE TESİRLERİ

1.1. HAYATI.....	4
1.1.1. Nesebi ve Doğumu	4
1.1.2. Gençliği ve İlmi Hayatı	6
1.1.3. Hocaları ve Tahsil Hayatı.....	10
1.1.4. Tasavvufa İntisabı	13
1.2. ESERLERİ.....	19
1.3. TESİRLERİ	22

İKİNCİ BÖLÜM

TASAVVUFİ GÖRÜŞLERİ

2.1. ZİKİR	29
2.1.1. İlim	32
2.1.2. Müridin Sabah Vakti Ezkârı	36
2.1.3. Müridin Akşam Vakti Ezkârı	37
2.1.4. Hatme-i Hâcegân	40
2.1.5. Bazı Dualar	43
2.2. ÂDAB	47
2.2.1. Müridin Günlük Yaşantısı	48
2.2.2. Mürşidin Huzurunda Sohbet ve Konuşma Edepleri	51
2.2.3. Müridin İnsanlar İle Münasebeti	54
2.2.4. Cezbe	56
2.3. VİRD USÜLLERİ	58
SONUÇ	62
KAYNAKÇA	65
EKLER	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

KISALTMALAR

s.	:Aleyhi's-selâm
b.	:Bin, İbn.
bk.	:Bakınız.
c.	:Cilt.
çev.	:Çeviren.
DİA.	:Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.
H.	:Hicrî.
haz.	:Hazırlayan.
H.z.	:Hazreti.
ö.	:Ölüm tarihi.
s.	:Sayfa.
Tahk.	:Tahkik eden.
ts.	:Tarihsiz.
vb.	:Ve benzeri
M.	:Miladi
r.	:Radıyallahu anh.
s.	:Sallallahu aleyhi ve selem.
y.	:Yayınları.

ÖN SÖZ

Allah^(c) dinini insanlara tebliğ etmeleri için peygamberlere vahyetmiş ve onlar da ilahî hükümleri eksiksiz bir şekilde insanlara ulaştırmışlardır. Tebliğ vazifesini yerine getirirken peygamberler, birçok sıkıntı ve eziyete de maruz kalmışlar, yine de Allah'ın emir ve yasaklarını insanlığın kurtuluşu için tebliğden geri durmamışlardır. Peygamberlerden sonra bu vazifeyi onlara hakkıyla ittiba edip onları yaşayan; âlim, âbid ve zâhid kimseler insanlara tebliğe devam etmişlerdir. Bu kimseler; “*Âlimler peygamberlerin varisleridir.*” Hadis-i şerif mucibince Allah'ın boyasına boyanmış (insıbağ), peygamber ahlâkıyla ahlâklanmış ve nefislerini ıslah noktasında kemâle ulaştırmış, Kur'ani ifadeyle Allah'ın dostu anlamında “evliyaullah” olan numune-i imtisâl şahsiyetlerdir. İşte bu manevi yönüyle önderlik edenlerden biri de Kastamonulu Haddâd Zâde Seyyid Siyâhî Ahmed Efendi'dir. Ömrünü ilim ve marifete adayan Ahmed Siyâhî, birçok hocadan tefsir, hadis, fıkıh, kelam vb. dersler almış, seyru sülûkünü de Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî'nin (ö.1242/1827) yanında tamamlayıp Nakşibendî-Müceddidî-Hâlidî ekolünün halifesi olarak Kastamonu'ya dönmüştür.

Kastamonu'da irşad faaliyetlerine başlayan Siyâhî Ahmed Efendi (ö.1291/1874) birçok talebe, mürid ve halife yetiştirmiş, kurduğu Hâlidî tekkesi ilim ve irfan yuvası haline gelmiştir. Kendisinden sonra irşad vazifesini oğlu, aynı zamanda ilk halifesi olan Ahmed Hicâbî (ö.1305/1888) Efendi devam ettirip insanlığa fayda sağlayarak bu âlemden göç etmişlerdir.

Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Haddâd zâde Siyâhî Ahmed Efendi'nin doğumu, nesebi, gençliği, tadrîsatta bulunduğu hocaları, tesirleri, Hicaz'a seferi, Hicaz dönüşü Hâlid el-Bağdâdî'ye intisabı ve bir müddet yanında kalıp halifelik alması konuları incelenmiştir. Kendisine nispet edilen “*Risâle-i Haddâzâde*” adlı esere, verdiği icâzetnamelere, hocalarına, talebelerine ve halifelerine yer verilmiştir. İkinci bölümde ise Siyâhî Ahmed Efendi'ye nispet edilen “*Risâle-i Haddâzâde*” adlı eserindeki tasavvufî görüşlerine yer verilmiştir. Bu eserde bazı vakitlerdeki ezkârdan, müridin günlük yaşantısından, mürşidinin huzurundaki edeplerden, sohbet âdâbından, müridin insanlarla olan münasebetinden, cezbe, dua ve ilimden bahsedilmektedir.

Bu çalışmamda bana yardımcı olan ve zaman ayıran kıymetli hocam Prof. Dr. Halil İbrahim ŞİMŞEK'e teŐekkür ederim.

GİRİŞ

Giriş kısmında önsözde belirtilenler tekrar edilmemek üzere, çalışmada çözümlenmesi amaçlanan bilimsel sorunlar etraflıca tanımlanmış, kullanılan kuramsal çerçeve, bölümlerin kısa tanıtımı, yöntem ve teknik yeterince açıklanmıştır.

ÇALIŞMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Tasavvuf tarihi ve Kastamonu vilayetinin köşe taşlarından biri olan, aynı zamanda Mevlâna Hâlid el-Bağdâdî'nin de son halifesi, Siyâhî Ahmed Efendi'nin hayatı ve tasavvufi görüşleri.

ÇALIŞMANIN AMACI

Yaşadığı dönemin önemli şahsiyetlerinden biri olan Siyâhî Ahmed Efendi'nin, Nakşibendî-Müceddidî-Hâlidî adabına dair yazdığı eserinden ve yaşantısından yola çıkarak tasavvuf tarihine katkıları amaçlanmaktadır.

TAKİP EDİLEN YÖNTEM

Kavramsal Çerçeve

Araştırma konusu yaptığımız Siyâhî Ahmed Efendi'nin hayatını, meşhur din âlimi Mehmed Zühdü ÇELENLİĞİL'nin (ö.1320/1902) kaleme aldığı “*Tehassür*” adlı eserinden yola çıkarak aktarmaya çalışacağız. Siyâhî Ahmed Efendi'ye ait olduğu bilinen Hâlidî adabına dair yazdığı eserinden de tasavvufi görüşlerine temas etmeye çalışacağız.

Varsayımlar

İlim süreklilik arz eden, gelişen, geliştikçe genişleyen bir süreçtir. Tasavvuf geleneğinin sâliklerinden biri olan Siyâhî Ahmed Efendi'nin Kastamonu Hâlidî dergâhında ilim ve hikmet dağıtmasının onun, tasavvuf tarihine ve Kastamonu'ya önemli bir katkı sunduğunu varsayıyoruz.

Kapsam ve Sınırlılıklar

Tez konumuz olan Siyâhî Ahmed'in hayatına yer verdikten sonra eserinden ve yaşantısından yola çıkarak tasavvufî görüşlerine temas etmek istiyoruz.

KAYNAK DEĞERLENDİRMESİ

Tezimiz bir biyografi çalışması olacağı için öncelikle Siyâhî Ahmed Efendi ile ilgili kitap, risale, makale, bildiri gibi bütün malzemelerden istifade edilecek ve özellikle konumuzu teşkil eden Siyâhî Ahmed Efendi'nin eserine bakılacaktır.

Risale-i Haddâdzâde

Siyâhî Ahmed Efendiye ait olan bu risâle el yazması bir eserdir. Tasavvuf âdâbına dair bir takım usul ve erkândan bahsetmektedir. Aynı zamanda müridin günlük yaşantısında dikkat etmesi gereken tarîkat âdablarına da yer verilmiştir. Eser el yazması olup, 13 varaktan oluşmaktadır. Eserin ön kapağında Kastamonu Hâlidî Kütüphanesine ait olduğunu gösteren bir damga bulunmaktadır. Arka kapağında ise "1923 M.E. B Kastamonu kitaplığı" damgası vardır.

Tehassür

Bu çalışmamızda Çelenligil Mehmed Zühdü Efendi'nin "*Tehassür*" adlı eserinden büyük ölçüde istifade ettik. Bu kitap içerik olarak Siyâhî Ahmed Efendi, postnişin Ahmed Hicâbi Efendilerin hayatlarından ve birtakım menâkiblerinden bahsetmektedir. Bizde Siyâhî Ahmed Efendi'nin hayatına bu kitap üzerinden yer vereceğiz. Bu iki zatın hayatına dair bilgilerin önemli bir kısmı bu eserde mevcuttur. Mehmet Zühdü Efendi'nin gerek Siyâhi Ahmed Efendi gerekse postnişin Ahmed Hicâbi Efendi ile çağdaş olması ve aynı memlekette ikamet ediyor olmaları bu eserin sıhhat derecesini ve önemini ortaya koymaktadır. Biz de elimizden geldiği kadar başka kaynakları da göz önünde bulundurarak büyük ölçüde "*Tehassür*" den yararlandık. Mehmed zühdü Çelenligil'in "*Tehassür*" adlı eseri matbu bir eser olup, toplamda 112 sayfadan oluşmaktadır.

Büyük Çelenli Efendi lakabıyla bilinen Mehmed Zühdü Efendi, 1814-1902 yılları arasında yaşamış olup, Kastamonu'nun Aycılar mahallesinde dünyaya gelmiştir. Babası Çelenlizâde Hafız Mehmed Efendi'dir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KASTAMONULU HADDÂD ZÂDE SİYÂHÎ AHMED EFENDİ’NİN (1194-1291/1777-1874) HAYATI, ESERLERİ VE TESİRLERİ

1.1. HAYATI

Çağımızda bilgi ve bilgi edinme yolları oldukça artmış olmasına rağmen bilginin kullanımı ve hayata tatbiki maalesef aynı artış hızında olmamıştır. Öğrendiği bilgiyi hayatına aktarıp insanlara da o bilginin ışığında faydalı olmak en büyük erdemlerden olsa gerekir. Edindiği bilgi ve tecrübeyi insanların faydasına kullanan şahıslar insanlara her zaman önder olmuşlardır. İşte bizde bu eserimizde bu önder şahıslardan biri olan Siyâhî Ahmed Efendiyi tanıtacağız.

1.1.1. Nesebi ve Doğumu

Şeyh Seyyid Siyâhî Ahmed Efendi nesep itibari ile Resulullah^(s)’ın soyundan geldiği kaydedilmektedir. Dolayısıyla seyyittir. Ancak elimizdeki kaynaklar kendisinden bahsederken Şeyh Siyâhî Ahmed Efendi, oğlu Ahmed Hicâbî (ö.1305/1888) için ise Seyyid Ahmed Hicabî şeklinde isimlendirilmektedir. Bu durum birkaç manaya gelebilir. Oğlu Ahmed Hicâbî Efendi’nin isminin “Seyyid Ahmed” olabilme ihtimali ve Ahmed Siyâhî hakkında “seyyid” ibaresinin bulunmayışı ve verdiği icâzetlerde de isminin önüne “seyyid” ibaresini koymayışı gibi sebepler ilk etapta onun seyyid olmadığını gösteren delillerdir. Ayrıca tasavvufta büyük şeyhlere genellikle “Seyyid” denilmektedir. Bazı mutasavvıfların isimlerinin önlerindeki seyyid ünvanı nesep itibari ile değil, mânevî bakımdandır. Çünkü tarîkat pîrleri müridleri için baba konumunda olarak görülür. Tarîkat silsilesine girenlerde evlad hükmündedir. Nitekim

Resulullah^(s) bir hadisinde “*Ben size babanız makamındayım*”¹ buyurmuştur. Bu hadisten yola çıkarak bazı mutasavvıflar seyyidliğin mânevî bir rütbe olduğunu savunmuşlardır.²

Peki, halk arasında Siyâhî Ahmed’in Resulullah^(s)’ın soyundan geldiği anlayışı nasıl ortaya çıkmıştır? Bunu da birkaç madde ile açıklamak yerinde olacaktır. Kanaatimizce:

Siyâhî Ahmed Efendi’nin babası, oğlu ve kendisinin ismi Ahmed’tir. Bu benzerlik, karışıklığa sebep olmasın diye babasına “Derviş Ahmed”; kendisine “Şeyh Ahmed”; oğluna da “Seyyid Ahmed” denilmiş olabilir.

Kendisine seyyid denilmemesi onun seyyid olmadığı anlamına gelmeyebilir. Kaldı ki eskilerden günümüze Kastamonu’da birçok seyyid aile yaşamış ve hâlen yaşamaya devam etmektedir. Hatta Kastamonu’nun “Seydiler” adında bir de ilçesi bulunmaktadır.

Ahmet Efendi’nin hanımı’nın Resulullah^(s)’ın soyundan gelmesi münasebetiyle kendisinin değil de oğlu Ahmed Hicâbî’nin seyyid olabileceğidir. Kaynaklarda Resulullah^(s)’ın soyundan geldiğine işaretleyen seyyid olduğuna dair herhangi bir kayıt olmamasına rağmen Halk arasında “Türk Seyyidler” diye anılması da soylarının Resulullah^(s)’a uzanma ihtimalini güçlendirmektedir.

Siyâhî Ahmed Efendi Hicri 12. Yüzyılın sonlarında (1294/1777) Kastamonu’nun Kırkçeşme mahallesinde Sa’diyye³ tarikatının saliklerinden Haddâd (Demirci) Ahmed babanın soyundan dünyaya gelmiştir.⁴

Tahminen 95 senelik ömrünü nefis mücâhedesinden oluşmuş sebat sayesinde gayri meşru heveslere feda etmeyerek, ilim ve irfan elde etmeye, maddi ve manevi sahada kendinde oluşmuş olan birikimi, diğer insanlara yaymaya ve dağıtmaya adanmış nadir bulunur bir irfan ehlidir.

Ahmed Efendiye “Siyahi” denilmesinin sebebi ise renginin siyah olmasından değil devamlı siyah sarık sarmasından dolayıdır. Bu durum da şeyhi olan Hâlid el-

¹ Ebu Dâvud, *Tahâre*, 4.

² Hasan Kâmil Yılmaz, *300 soruda Tasavufî Hayat*, (İstanbul: Erkam Yayınları, 2014), 151.

³ Sadiyye: Sa’deddin el-Cebavî’ye (ö.575/1180) nisbet edilen bir tarikat. Sadiyye tarikatının Anadolu’ya ne zaman geldiği bilinmemektedir. Ancak Mehmet şükrü, silsilename-i sûfiyyesin de Kastamonulu Şeyh Osmanın Sa’deddin el- Cebâviyenin son halifesi olduğunu, dolayısıyla Anadolu’ya Sa’dilik Şeyh Osman vasıtasıyla girdiğini söylemektedir. Kastamonuya Sa’dilik Tüysüz baba isimli bir şeyhin, Âhî Ali tekkesini tamir ederek irşada başlamasıyla girmiştir. Bkz. Hür Mahmut Yücer, “*Sa’diyye*”, *DİA*, c. 35 (İstanbul: TDV. Yayınları, 2004), 410-412.; Hür Mahmut Yücer, “Türkiyede Tarikatlar Tarih ve Kültür”, *sa’diyye*, Ed. Semih Ceyhan (İstanbul: İsam Yayınları, 2015), 223-275.

⁴ Mehmed Zühdü Çelenligil, *Tehassür* (İstanbul: Dersaâdet Matbaası, h. 1308), 9.

Bağdâdî (ö.1242/1827)'nin dikkatini çekmiş ve kendisine “Siyahî” lakabını vermiştir.⁵ Ancak Ahmed Efendi'nin verdiği icazetlerde kendisine “Siyâhî” lakabını değil “Eş-Şeyh Hacı Ahmed el-Hâlidî” şeklinde bir uslub kullanmıştır.

1.1.2. Gençliği ve İlmî Hayatı

Henüz küçük bir çocukken şefkatli anasının, derviş meşrepli babasının merhametli ellerinde sufî meşrebli, verâ sahibi olabilmesi için terbiye görmüştür. Kur'ân-ı Kerim öğrenmek için ilk defa önünde besmele çektiği Şaban Hoca⁶ Efendi'nin sahip olduğu zâhidâne (dünyaya dalıp önem vermemek) yaşam tarzından etkilenmiştir. İlerleyen yaşlarında zühd onun hayatının en önemli parçası haline gelecektir. Zaten zühd ona göre takvanın bir üst noktasıdır. Bu durum onda ilerleyen zamanlarda meydana gelecek olan zâhidlik kabiliyetine başka bir letafet ve parlaklık katmıştır.

Gençliğinde gördüğü bu sûfiyâne terbiye sayesinde ilk öğrenilmesi gereken ilimleri tahsil ettikten sonra, kendini Kasabalı⁷ Mustafa Efendi namında verâ sahibi, temiz ahlâklı, bir zatın terbiye edici eline bırakmıştır. Daha sonra kendisini, zâhid ve salih bir kişi olarak tanınan Amasyalı Uzun Ali Efendi⁸'nin istifadesine sunmuş, halkasına devam ederek, ilim ve fazilet dairesini genişletmeye çalışmıştır. Bir müddet kıymetli âlimlerden ve Nakşibendî şeyhlerinden Hoca Numan Efendi,⁹ ilim ve irfanı ile meşhur Abdulaziz el-Buhârî Efendi¹⁰ lerin kemâlât kazandıran bilgilerinden ilmî ve amelî mevzuları elde etmeye mümkün mertebe gayret ederek çalışmıştır.¹¹

Siyâhî Ahmed Efendi Amasya'ya yönelerek Hoca Payas¹²,tan ve tefsir ilminde önemli bir birikime sahip olan Hoca Muhammed Canîkî¹³,den gerekli kitapları okuyarak icâzet almıştır. Dönüşünde Çorum vilayetinde Yusuf Bahri Efendi¹⁴(1245/1830)'den “sahihü'l-isnad”¹⁵ ilmini öğrenerek hadis hafızı ünvanını hâiz

⁵ Çelenligil, *a.g.e.*, 10-11.

⁶ Hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

⁷ Kastamonu ilinin merkez ilçesine bağlı “Kasaba” köyüne nisbetle. Vefat tarihi bilinmiyor.

⁸ Bazı biyografik kaynaklar Amasya'da bu zatın ismine benzer birçok kişiden bahsetmektedir. Ancak vefat tarihi bilinemediğinden kesin bir yargıya varmak oldukça güç gözükmektedir.

⁹ Salnamelere göre kastamonu'nun kazası olan “Mergüze”de Mevlana Sadeddin Harâcî dergâhını kullanmaktaydı. Toplu zikir bu dergâhta cuma gecesi yapılmaktaydı. Vefat tarihi bilinmemektedir. Bkz. Kastamonu Salnameleri, 4. Salnâme trh, 1872, s. 153.

¹⁰ Hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

¹¹ Çelenligil, *a.g.e.*, 11-12.

¹² Vefat tarihi bilinmiyor.

¹³ Vefat tarihi bilinmiyor.

¹⁴ Samsun ili Vezirköprü ilçesinde dünyaya gelen Yusuf Bahrî Efendinin doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Ancak (1245/1830) vefat ettiği tahmin edilmektedir. Babası Muhammed Efendidir. Yusuf

olacak kadar Resulullah^(s)'ın hadislerini ezberlemiş olarak doğduğu yer olan Kastamonu'ya dönmüştür. Burada dikkat edilmesi gereken noktanın Siyâhî Ahmed Efendi'nin Temel İslam Bilimleriyle alakalı olarak civarda bulunan, alanında uzman âlimlerden dersler almasıdır. Bu hassasiyetin dikkate şâyan olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü bilgi, erbâbından tahsil edilince kıymeti ortaya çıkar ve doğru bilgiye ulaşma noktasında büyük katkılar sunar. Özellikle çağımızın bilgi edinme yollarını dikkate aldığımızda maalesef aynı hassasiyetin gözetildiğini söylemek çok zor görünmektedir. İşte bundan dolayı selef ulemânın bu uygulaması önemlidir ve çağımıza da bu anlamda mesaj vermektedir. Siyâhî Ahmed Efendi ilme duyduğu bu his ve iştiyâkı devam ettirmiş Kastamonu Namazgâh Medresesi müderrisi Hoca Osman¹⁶Efendi'den tefsir, meal, kelimeler okumuştur. Halvetî tarîkatının meşâyihından Şeyh Mustafa Efendi¹⁷ (ö.1229/1814)'nin sohbetine katılmış ve ondan inâbe¹⁸ istirham etmişse de Mustafa Efendi; “senin feyzine sebep olacak zatın adı “Hâlid” olacaktır. Onu ara!” diyerek onu yönlendirmiştir.¹⁹

Hicaz'a yönelip Şam'a ulaşınca Nakşibendî tarîkatının İmâm-ı Rabbânî Ahmed Sirhindî'den (ö.1034/1624) sonra ikinci yenileyicisi olarak kabul edilen Mevlânâ Hâlid

---

Bahrî, tahsil hayatına Samsun Sıbyan Mektebi'nde başlamış, Amasya medresesinde Şehit Müftü'den akaid dersleri almıştır. Daha sonra İstanbul'a geçerek devrin meşhur âlimlerinden ilim tahsil edip icazetler aldıktan sonra Muhammed Murtazâ ez-Zebidî'nin Ezher'deki derslerine katılmak üzere Kahire'ye gitmiştir. Yusuf Bahrî Efendi tasavvufa ilk intisabı Bafra'da bulunan es-Seyyid Süleyman Bafravî'ye olmuştur. Sohbetine katılıp hizmetinde bulunduğu Bafravî'den icazet almıştır. Sonra Kastamonu'ya geçerek burada bulunan Şeyh Şaban-ı Veli Dergâhı'nın şeyhlerinden Hafız Mustafa Vahdetî Efendiyle görüşmüş ve Kastamonu'da bulunduğu süre içerisinde üç kez halvete girmiştir. Bir müddet daha şeyhinin yanında kalan Yusuf Bahrî'ye, Mustafa Efendi tarafından icazet verilmiştir. Yusuf Bahri Efendi, hadis isnadı konusunda muhaddis ünvanına sahip bir kişiydi. Diğer dinî ilimlere vukufiyetide vardı. Yusuf Bahrî, 1830'da Çorum'da vefat etmiştir. Bkz.Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, I, Sadeleştiren. A. Fikri Yavuz, (İstanbul 1972) 448.; Abdullah Ercan, *14. Yüzyıldan günümüze Çorumlu Şairler*, (İstanbul 1991) 127-131.; Ethem Erkoç, *Fahru'l-Muhaddisîn Yusuf Bahri Efendi* (Çorum 2003),10-37.

¹⁵ Bir hadisin veya bir sözü ilk söyleyene nisbet etmek için senedinde yer alan ravilerin adlarını zikretme anlamında bir hadis terimidir. Bkz. Raşit küçük, “*isnad*” *DİA*, c, 23, (İstanbul: TDV. Yayınları, 2001), 154-159.

¹⁶ Hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

¹⁷ Halvetiyye-Şâbâniyye tarîkatının Çerkeşli kolunun kurucusudur. Çankırının Çerkeş ilçesinde doğmuştur. Hayatı hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Çerkeşî Mustafa Efendi, Safranbolu'nun bir köyü olan Zorada bulunan Halvetî-Şâbânî meşâyihinden Şeyh Mehmed Efendi'ye intisap etmiş ve ondan halifelik almıştır. Devrin Padişahı olan II Mahmut tarafından kendisine sorulan bir takım tasavvuf ile alakalı sualler üzerine birkaç sayfalık bir risale yazmıştır. Eserin adı “*Risâle fî tahkiki't-Tasavvuf*” dur. Çerkeşî Mustafa Efendi'nin tarikat silsilesi Karabâşli kolunun kurucusu Karabâş-ı Veli (ö.1097/1686) vasıtasıyla tarîkatın pîri Şeyh Şâbân-ı Veli'ye ulaşmaktadır. Şâbâniyye tarîkatının müntesiplerince kendisine Pîri Sâni ünvanı verilmiştir. Kendisinin on bir veya on üç halifesinin olduğu bilinmektedir. Çerkeşî Mustafa Efendi'nin mezarı Çerkeşte kendi adıyla anılan caminin içindedir. Bkz.Semih Ceyhan, “Türkiyede Tarikatlar Tarih ve Kültür”, *Halvetiyye Tarîkatı Çerkeşliye Alt Şubesi*, Ed. Semih Ceyhan (İstanbul: İsam Yayınları, 2015), 723-724. / Nihat Azamat, “*Çerkeşî Mustafa Efendi*” *DİA*, c, 8, (İstanbul: TDV. Yayınları, 1993), 272-275.

¹⁸ Kişinin bir şeyhe intisap etmesini ifade eden bir kavramdır.

¹⁹ Çelenligil, *a.g.e.*, 13.

el-Bağdâdî ile buluşup Hakikat-i Kâbe'yi idrak edip, anlamış oldu. Sünnet üzere siyah sarık sardığı için Hâlid el-Bağdâdî tarafından kendisine “Siyâhî” lakabı verilmiştir. Hac farızasından sonra Hâlid el-Bağdâdî'den tarikat usul ve âdâblarını yaymak üzere verdiği icâzetnameyi²⁰ alarak (1241/1826) senesi başlarında Kastamonu'ya dönmüş ve görevi gereği sâliklerin terbiyesine başlamıştır.²¹

Siyâhî Efendinin katılmış olduğu bu hac yolculuğu Hâlid el-Bağdâdî'nin de vefat etmeden önce yaptığı son haccıdır.²² Siyâhî Efendi hac ibadeti esnasında Hâlid el-Bağdâdî'nin yanından ayrılmamış, tasavvuf üzerine uzun sohbetler de bulunmuşlardır. Hatta Hâlid el-Bağdâdî'nin devesinin yularını çeke çeke Şam'a ulaşıncaya kadar seyir ve sülükünü tamamladığı söylenmektedir.²³

Siyâhî Ahmed Efendi'nin Hâlid el-Bağdâdî'nin son halifesi olduğu ve Hâlid Bağdâdî'nin “*bizim irşad ile mezun kıldığımız son halifemiz Kastamonulu Ahmed Efendi'dir.*” Dediği bazı halifeleri tarafından söylenmektedir.²⁴ Bu bilgi Mehmed Zühdü Çelenligil'in (ö.1902) “*Tehassür*” ve Bursalı Mehmet Tahir'in (ö.1925) “*Osmanlı Müellifleri*” adlı kitaplarında geçmekte olup, herhangi bir belge, vesika, icazet vb. şeyler sunmamaktadırlar. Zaten Mehmet Tahir'in de bu malumatı Tehassür adlı kitaptan aldığını düşünmekteyiz. Nitekim kendiside bu kitabı kaynak olarak göstermektedir. Ancak bu bilgiler tashîhe muhtaçtır. Çünkü Hâlid el-Bağdâdî'nin son halifesi'nin, bazı icazet ve vesikalara dayanarak Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî (ö.1275/1858) olduğunu söyleyenlerde vardır.²⁵ Bizce de başka belge vb. şeyler ortaya çıkıncaya kadar Hâlid el-Bağdâdî'nin son halifesi'nin Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî olduğunu kabul edilebilir.

---

²⁰ Bu icâzetnâme, Tehassür kitabının yazarı Mehmed Zühdü Çelenligil ve Siyâhî Efendi'nin torunlarının beyanına göre: Hâlidîyye kütüphanesinde bir sanduka içinde saklanıyordu. Sandukada başka mühim evrak ve icâzetlerde bulunmaktaydı. Kütüphanedeki eserler Kastamonu Yazma Eserler kütüphanesine nakledilmiştir. Ancak günümüzde bu icâzete ulaşılammaktadır. Bunun sebebinin kütüphanede çıkan yangının sebep olduğu veya başka bir isimle kaydedilmesidir.

²¹ Çelenligil, *a.g.e.*, 13. ; Hâlid el-Bağdâdî, *Hâlidîyye Risâlesi*, ter. A.Suat Demirtaş (İstanbul: Semerkand Yayınları, 2010), 29-34. ; Semih Ceyhan, “Türkiyede Tarikatlar Tarih ve Kültür”, *Nakşibendîyye Tarikatı Hâlidîyye Şubesi*, Ed. Semih Ceyhan, 658. (İstanbul: İsam Yayınları, 2015.)

²² Mehmet Kubat, *Mevlana Halid el-Bağdadi Sûfi Kelamı* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları 2014), 152.

²³ Vedat Kader, *Mehmet Feyzi Efendi Hazretlerinden Bilgiler ve Belgeler*, (İstanbul: Vefa Yayınları 2018),203-204.

²⁴ Çelenligil, *a.g.e.*, 14; Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, I, Sadeleştiren. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen, (İstanbul 1972),192.

²⁵ Nazım Çınar, *Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî'nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*. (Basılmamış Doktora tezi, 1-2 Kayseri 2019.); Ahmed Ziyâeddîn Gümüşhânevî, *Cami'ü'l-Usûl* (h. 1276 tarihli nüshasının sonunda basılı olarak bulunmaktadır.); Muhammed Zâhid el-Kevserî, *İrgâmü'l-Merîd fi şerhi'n Nazmi'l Atîd li Tevessülü'l-Mürîd*, (Kahire el-Mektebetü'l Ezheriyye 2000),68.; Muhammed Rahâvî, *el-Ensârü'l-Kudsîyye fi menâkıb-i Sâdâti'n-Nakşibendîyye*, (Kahire: 1344),263-264.

Peki, Siyâhî Ahmed Efendi'nin son halife olduğunu söyleyenlerin iddialarını nasıl anlamak gerekir? Kanaatimizce: Siyâhî Ahmed, Hâlid el-Bağdâdî'nin son verdiği/yazdığı tarikat icazetini alanlardan biri olması veya en son vefat eden halifesi olması ihtimalleridir. Şu bir gerçek ki; Hâlid el-Bağdâdî'nin halifelerinin sayısı oldukça fazladır. Hilafet icazetini, kendi yanında uzunca yıllar kalıp seyir ve sülûk ettirerek yetiştirmek suretiyle, kimi müridlerine ise kısa zamanda hal ve meşrebi şeriatı ve hilâfete uygun olan kimselere vermekteydi. İşte Hâlid el-Bağdâdî, Siyâhî Ahmed Efendi'ye h. 1826 yılında kısa bir süre beraber olduktan sonra halîfelik vermiştir.²⁶ Dolayısıyla Siyâhî Ahmed'in Hâlid el-Bağdâdî'nin yanında kısa sürede halifelik alanların sonuncusu olduğu söylenebilir.

Tüm bunlarla birlikte Siyâhî Ahmed'in Hâlid el-Bağdâdî'nin son halifelerinden biri olması birçok açıdan önemlidir. Çünkü halifeliği alıp döndüğünde Kastamonuda birçok tarikat ve tekke bulunmakta ama Nakşibendî-Müceddidî-Hâlidî ekolünü temsilen kimse bulunmamaktadır. Ahmed Efendi rabîta başta olmak üzere öğütlemiş olduğu tarikat adabına dair usuller civardaki diğer tasavvuf erbabınca birçok eleştiriye maruz kalmıştır. Aslında bu usuller hemen hemen tüm tarikatlarda bulunan manevi doygunluk için geliştirilen prensiplerdir. Ancak civarda bulunan diğer tekkeler kendi âdablarından farklı olan Nakşibendî-Müceddidî-Hâlidî ekolünün usul ve esaslarını kabullenmede tereddüt gösterdikleri düşünülebilir. Tüm bu eleştirilere maruz kalan Ahmed Efendi, sükûnetini muhafaza etmiş, münasip bir uslub ve tavırla tarikat âdâbını insanlara anlatmaya devam etmiştir. Dolayısıyla Kastamonulu olmasının ve kullanmış olduğu üslûbun etkisiyle kısa sürede etrafındaki mürid sayısı da artmıştır.

Siyâhî Ahmed Efendi'nin, Abdulaziz Efendi²⁷, Seyyid Ahmed Hicâbî Efendi ve Sadeddin²⁸ Efendi adında üç oğlu bulunmaktadır²⁹. Bunlardan Abdulaziz Efendi, her ne kadar irfan ehli bir kimse olsada ikinci oğulları Seyyid Ahmed Hicâbî Efendi'nin ilmî derecesi diğer kardeşlerine nazaran ileri seviyede bulunduğundan, sağlığında irşad makamına onu vekil tayin etmiştir. Vefatından sonra da asâleten irşad makamına postnişin olarak o oturmuştur. Siyâhî Ahmed Efendi (1291/1874) yılı Cemâziyelâhir

---

²⁶ Çelenligil, *a.g.e*, 14-15.

²⁷ Abdulaziz Efendi, Şeyhülislâm Uryanîzâde Esad (Ö.1889) Efendinin Sevdiği Kimselerdendi. Bundan dolayı İzmir kadılığına getirilmiş çok geçmeden de vefat etmiştir. Bkz. M. Zühdü Çelenligil, "Tehassür" Haz. Muzaffer Ertuş, Kemal Topçu, (Kastamonu: 1996.), 43.

²⁸ Vefat tarihi bilinmiyor.

²⁹ Oğullarından Ahmed Hicâbî'nin dışındaki çocuklarının hayatları hakkında geniş bilgi bulunmamaktadır. Ahmed Hicâbî hakkında malumat bulunmasının sebebi ise; Hâlidî dergâhının postnişini olması; birçok eser telif etmesi ve Kastamonuda Bürokrat ve Tebâa ile arasında sıkı bir bağın bulunmasındandır.

ayının birinci çarşamba günü bazen “Leyse fi’ d-dârayni ğayrullah” (iki cihanda da Allah’tan başkası yoktur.) ve bazen “Aman Ya Rasulallah” sesleriyle tahminen 95 yaşında olduğu halde Cenab-ı Hakk’a kavuştuğu kaydedilmektedir.³⁰

Siyâhî Ahmed Efendi’nin Kastamonu ve civarında Nakşibendî-Hâlidî anlayışının yayılmasındaki katkısı gözardı edilemez. Bu anlayışa ve Ahmed Efendi’ye Kastamonu’da bulunan diğer tarikat mensublarının farklı bakışlarını da eklersek dergâh faaliyetlerini bu zaviyeden yürütmesi oldukça önemlidir. Tüm bu uğraşların meyvesi, dergâhta mürid sayısının artması ve vilayetin teveccühüne mazhar olmasıdır. Artık Kastamonu’da Hâlid el- Bağdâdî’nin(ö.1826) temsilcisi olarak bölgede kabul görmüştür. Hatta Hâlid el- Bağdâdî’nin meşhur halifelerinden Abdulfettah el-Akrî (ö.1864) ziyaret için Kastamonuya gelmiş, bazı kimselerle görüşmüş ve türbelere uğramıştır. Bu sırada Keskinzâde Ahmed Erib Efendi³¹ kendisine intisab etmek istemiştir. O da “Şeyh Ahmed burada iken bizim tarikat dersi vermemiz uygun olmaz cevabını vermiştir.”³² Bu olaydan sonra Ahmed Siyâhî hakkında şüphesi olan bazı kimselerin durulduğu söylenebilir.

Siyâhî Ahmed Efendi’nin müridleri çoğalmış ve geniş bir dergâh ihtiyacı hâsıl olmuştur. Bu ihtiyacı farkederek ve şeyh Ahmed Efendi’yi de tanıyan Osmanlı Maliye Nâzırı Musa Safvetî Paşa³³ (ö.1883) dönemin Padişahı Sultan Abdülmecid (ö.1861) Hân’a durumu arz edip Katamonu Kırkçeşme mahallesinde bir dergâh inşa ettirmiştir.³⁴ Bu dergâh’ın bir bölümü günümüzde Hâlidîye Kütüphanesi olarak varlığını devam ettirmektedir.

1.1.3. Hocaları ve Tahsil Hayatı

Hocalarını isimlerini sırayla verdikten sonra hangi hocadan hangi dersi aldığı aşağıda izah edilecektir. Ders aldığı hocaların birçoğunun hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

1. Haddâd (Demirci) Ahmed Efendi

---

³⁰ Çelenligil, *a.g.e.*, 30.

³¹ Bu zat kastamonu’nun meşhur müderrislerinden biridir. Siyâhî Ahmed Efendi’nin oğlu Ahmed Hicâbi’nin de hocasıdır. Vefat tarihi bilinmemektedir.

³² Çelenligil, *a.g.e.*, 18.

³³ Musa Safvetî Paşa, aynı zamanda Halid el-Bağdadinin Halifelerinden olan Muhammed b. Abdulah el-Hâni’yi (ö.1862) İstanbul’a davet edip Sultan Abdülmecid ile görüştüren kişidir.

³⁴ Çelenligil, *a.g.e.*, 19.

2. Şaban Efendi
3. Kasabalı Mehmed Efendi
4. Amasyalı Uzun Ali Efendi
5. Hoca Numan Efendi
6. Abdulaziz Efendi
7. Hoca Payas
8. Canikli Muhammed Efendi
9. Yusuf Bahri Efendi (ö.1830)
10. Hoca Osman Efendi
11. Çerkeşli Şeyh Mustafa Efendi (ö.1814)

Siyâhî Ahmed Efendi birçok hocadan ders almıştır. İlk ilmî tahsiline memleketi olan Kastamonuda başlamıştır. Gençliğinde ise civar şehirlere giderek devrin meşhur hocalarından istifade etmiştir. Ahmed Efendi Temel İslam Bilimlerini tek bir hocadan değil aksine alanında uzman hocalara gidip, hangi ilimde daha ileri seviyedeler ise onlardan o kitabı okumuştur. Bu yönü onun sistemli olduğunu, doğru bilgiyi ehil kişilerden almakla da bu yoldaki ciddiyetini göstermektedir.

Siyâhî Ahmed Efendi ilk tasavvufî öğrenimini Sa'diyye tarîkatına müntesip babası Demirci Ahmed Efendi'den³⁵ almıştır. Sonra sırasıyla Şaban Efendi³⁶, Kasabalı Mehmed Efendi³⁷, Amasyalı Uzun Ali Efendi³⁸, Nakşibendî şeyhlerinden ve aynı zamanda Kastamonu'da bulunan Nu'maniye Medresesi'nin kurucusu olan Hoca Numan Efendi³⁹ ile Abdulaziz Efendi⁴⁰, den Kur'anî ilimleri tahsil etmiştir. Sonra Amasya'ya yönelerek mantık âlimi Hoca Payas⁴¹ ve müfessir Hoca Muhammed Canikli⁴², den çeşitli ilimlere dair kitaplar okuyup icâzet almıştır.

Dönüşünde Çorum'a uğrayarak Yusuf Bahri Efendi'den hadis ve hadis usulü ilmi tedris etmiş, nihayetinde "Hadis Hafızı" ünvanını alarak memleketi Kastamonu'ya dönmüştür. Kastamonu'da bulunduğu sıralarda Kastamonu namazgâh müderrisi Hoca

---

³⁵ Hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

³⁶ Kaynaklarda sadece "Şâban Efendi" şeklinde geçmektedir. Herhangi bir sıfat ve nispeti yazmamaktadır. Hayatı hakkında bilgi de bulunmamaktadır.

³⁷ Kastamonunun Kasaba köyüne nisbetle. Hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

³⁸ Hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

³⁹ Hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

⁴⁰ Hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

⁴¹ Hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

⁴² Hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

Osman Efendi⁴³, den tefsir ve kelim okumuştur. Vakit buldukça da Çerkeş'te bulunan Halvetî meşayihinden Şeyh Mustafa Efendi⁴⁴,nin ziyaretine gider, onun hoş ve feyizli sohbetine iştirak ederdi. Siyâhî Ahmed Efendi kendisine intisap etmek istemişse de Şeyh Mustafa Efendi; “senin feyzine sebep olacak zatın ismi “Hâlid” olacaktır. Onu ara!” Demek suretiyle irşadının Hâlid el-Bağdâdî'ye ait olduğuna işaret etmiştir. Siyâhî Ahmed Efendi Kastamonu'nun varlıklı kişilerinden olan Abdalbâki Zâde Hacı Numan Ağa'nın nakdî yardımlarıyla Hicaz'a yönelmiş ve Şam'a ulaşınca Hâlid el-Bağdâdî'nin sohbet halkasına katılıp yukarıda değinildiği üzere ondan halifelik almıştır. Bu halifelik icâzeti ise Hâlid el-Bağdâdî'nin en son verdiği hilâfet belgelerindedir. Siyâhî Ahmed Efendi Hicaz dönüşü vefatına kadar memleketi Kastamonu'da irşad faaliyetlerini sürdürmüştür.⁴⁵ Böylece özellikle Batı Karadeniz bölgesinde Nakşibendî-Hâlidî ekolün yayılması, temsil edilmesi ve dînî hayatın yaşanmasına önemli katkılar sunmuştur.

Siyâhî Ahmed Efendi'nin Hâlid el-Bağdâdî ile iletişimi

Hâlid el-Bağdâdî gerek halifeleri gerekse müritleriyle hep iletişim halinde olmuştur. Buna yazdığı ve kendisine yazılan mektuplar örnek olarak gösterilebilir. Süleymaniye Bağdad ve Şam'da bulunduğu sıralarda bazı halifeleri'nin kendisini ziyaret ettikleri bilinmektedir.⁴⁶ Ancak çok özel durumlar haricinde kendisini ziyaret için uzak memleketlerden gelmesini istemezdi. Hâlid el-Bağdâdî ve müridleri arasındaki en etkili iletişim aracı mektuplardı.⁴⁷ Bağdâdî, mektup yazmanın edep işi olduğunu söylemektedir.⁴⁸ Bu sözden yola çıkarak Hâlidî ekolde mektuplaşma işi hızla yayılmıştır. Hâlid el-Bağdâdî'ye sadece tasavvufî konular yazılmamış mektuplarda siyasî, fikri ve toplumsal konularda yer almıştır. Hatta müridlerinden almış bu bilgiler sayesinde olumsuz gördüğü bazı olaylar karşısında önceden tedbir alıp müridlerini uyarmıştır. Mesela Ortadoğuda hızla yayılan ve Bağdat'ın kapısına dayanan vehâbilik akımını Bağdat'ta durdurmayı başarmasının temelinde yatan etken, müritleriyle kurduğu bu etkili iletişim olduğu söylenmektedir.⁴⁹

⁴³ Hayatı hakkında bilgi bulunmamaktadır.

⁴⁴ Hayatı hakkında geride bilgi verildi. Bkz. “Siyâhî Ahmed'in Gençliği ve İlmi Hayatı” bölümü, 5.

⁴⁵ Çelenligil, *a.g.e.*, 10-11.

⁴⁶ Abdulcebbar Kavak, *Mevlana Hâlidî Nakşibendî ve Hâlidîlik*, (İstanbul: Nizamiye Akademi, 2016),203.

⁴⁷ Abdulcebbar Kavak, *a.g.e.*, 204.

⁴⁸ Muhammed Esad Sâhib, *Buğyetü'l-Vacid Fî Mektubâtı Hazreti Menlânâ Hâlid*, 26. Mektup, (Dimeşk Metbaatü't-Terakkî, 1334), 135.

⁴⁹ Abdulcebbar Kavak, *a.g.e.*, 205.

Siyâhî Ahmed Efendi Hâlid el-Bağdâdî ile Şam ve Hicaz seferlerinde yüzyüze görüştüğü bilinmektedir.⁵⁰ Bu görüşmenin haricinde de bazı tarikat adabının anlatıldığı, içinde Siyâhî Ahmed'e gönderdiği tarikat icâzetinin de bulunduğu mektuplar yollamıştır.⁵¹ Ancak bu mektup ve icâzete henüz ulaşılabilmiş değildir.

1.1.4. Tasavvufa İntisabı

Nefsin arzularına karşı savunmada olmak ve nefisten gelebilecek tehlikeleri de bertaraf edebilmenin yollarından biride bir mürşide râm olup ilerleme kaydedebilmektir. Seyir ve sülûkte karşılaşılan sıkıntılara karşı bir mürşidin gerekliliğini ifâde sadedinde Bâyezîd-i Bistâmî şunu söylemiştir. “şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır.” Bu bir dışlayıcı uslûb değil aksine tarîkata müntesip olup gönül verenlerin dikkat etmesi gereken bir terbiye metodudur. Çünkü insan zayıf ve tehlikelere karşıda savunmasızdır. Mesela içkinin verdiği keyif şiddetli bir arzudur. Onun verdiği zevk içkinin zararını, günahını düşündürmüyorsa kişi nefsin eline esir olmuş demektir. Bu bağlamda nefse söz geçirmek zordur. Ama hoş olmayan bu arzular iman kuvvetiyle yenilebilir. Nefsin hevâ ve hevesine kapılmış kimselerde ise genel olarak iman tekâmül etmemiştir. Dolayısıyla bir rehber ihtiyacı vardır.⁵²

Nefsin bu merhalelerinden geçmiş, olgun, kâmil bir rehber uymak bir zorunluluk olsa gerekir. Çünkü herkes kendi işinin gücünün dışında okuyup yazmaya vb. işleri yapmaya müsait değildir. Bu tasavvufî eğitimi tamamlayınca da anlattığımız üstün meziyetlere kendisi sahip olacaktır. Bundan dolayı nefis taliminin yapıldığı yerler tasavvuf mektepleridir. Siyâhî Efendi de bu mekteplerden birine râm olmuş, nefsin merhalelerini tamamlamış bir gönül insanıdır.

Siyâhî Ahmed Efendi aslında tasavvuf geleneğinden gelen bir aile ortamında yetişmiştir. Çünkü babası Sa'diyye tarîkatının müridlerindendi. Siyâhî Ahmed genellikle siyah sarık sarması ve civar beldelerde Halvetî dergâhlarının bulunuşu onun, Halvetîliğe karşı sempati beslemiş olabileceği ihtimali yüksektir. Ancak Halvetiyye veya Sa'diyye tarîkatına intisabı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Aslında Halvetî tarîkatının Şeyhlerinden olan Çerkeşî Mustafa Efendi'ye (ö.1814) intisab etmek istemiş, Mustafa Efendi de kendisini Hâlid el-Bağdâdî'ye yönlendirmiştir. Çorum'da yine

⁵⁰ Çelenligil, *a.g.e.*, 13.

⁵¹ Çelenligil, *a.g.e.*, 14.

⁵² Mahir İz, *Din ve Cemiyet* (İstanbul: Med Yayınları,1982), 213-214.

Halvetî şeyhlerinden olan Yusuf Bahri Efendi'den (ö.1851) hadis dersleri okumuş ama ondan tarikat almamıştır. Siyâhî Ahmed Efendi, Çerkeşî Mustafa Efendi'nin işaretine uyarak Hâlid el-Bağdâdî'yi ziyaret edip müridi olmuş, böylelikle Nakşibendî-Müceddidî-Hâlidî ekolünün müridleri arasına girmiştir. Kısa süre sonra da Hâlid el-Bağdâdî'den halifelik alıp Kastamonu'ya dönmüştür. Böylelikle Nakşibendî-Hâlidî ekolün silsilesine dâhil oldu. Zaten tarikatta silsile/icâzet oldukça önemli bir unsurdur. Bir şeyh için tarikat işlerinin yürütülmesinde dayandığı dayanaklardan bir tanesidir.

Silsile, Bir tarikatın birbirine icâzet veren şeyhlerinin adlarını ihtivâ eden listelere⁵³ denilmektedir. Silsileler ilk dönemlerde muhtemelen şifâhî olarak aktarılmış, tarikatların yaygınlaştığı VI. Asırdan itibaren kayda geçirilmeye başlanmıştır.⁵⁴ Tasavvufta silsilenin Hz. Peygamber^(s) ile başladığı kabul edilir. Hatta bazı sünî mutasavvıflar Resulullah^(s)'ın ilk dört halifeye icâzet yoluyla zikir telkîn ettiğini savunmuşlardır. Bu halifelerden Ebu Bekir^(r) ve Ali^(r)'nin silsilesi yaygınlık kazanmıştır. Nakşibendî-Hâlidî ekolün silsilesi Ebu Bekir^(r) den diğerleri ise Ali^(r)'den gelmektedir.⁵⁵

Tasavvuf insan-ı kâmil yetiştirmeyi hedefler. Bunun içinde manevî rehberlere ihtiyaç vardır. Bu açıdan bakıldığında ise mânevî rehberlik (İrşâd) Âdem^(s) ile başlayıp Resulullah^(s)'la nübüvvet son bulmuştur. Ancak irşâd yani mânevî rehberlik, Hz. Peygamber(s)'in rehberliğinde devam etmektedir.⁵⁶ Resulullah^(s) sahâbîleri vahyin kontrolünde yetiştirmiş, mânevî rehberliğin nasıl olması gerektiğini fîlî olarak, yaşantısıyla göstermiştir (Tebyîn, Takrîr, Teşrî'). Bu terbiyeyi alanlar da başkalarına ta'lim etmişlerdir. Zaten tasavvufî gelenekteki silsilenin içerdiği anlam da bu olsa gerekir.

Ne var ki silsilede bulunan her bir şeyhin tarihi olarak aynı zamanda yaşamış ve görüşmüş olma zorunluluğu yoktur. Bu durum üveysîlik, yani kendinden önce yaşamış bir şahsa râm olmak veya arada ismi bilinmeyen başka bir şahısla izah edilebilir.⁵⁷ Mesela tasavvufta Behâeddîn en-Nakşibend (ö.791/1389)'in Yesevîliğin önemli şahıslarından biri olan Abdulhâlik Gucdüvânî (ö.617/1220)'den rûhî bir yolla tasavvufî

---

⁵³ Necdet Tosun, "Silsile" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 37,(İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009), 206-207.

⁵⁴ Reşat Öngören, "Tasavvufun Kurumsallaşması" *Tasavvuf el Kitabı*, Ed. Kadir Özköse (Ankara: Grafiker Yayınları, 2014), 222.

⁵⁵ Necdet Tosun, *a.g.e.*, 207.

⁵⁶ Halil İbrahim Şimşek, "Tasavvufî Düşüncede Hz. Peygamber Algısı", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.21, (2012): 29-52.

⁵⁷ Hülya Küçük, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihine Giriş*, (İstanbul: Ensar Yayınları, 2015), 319.

eğitim aldığına inanılmaktadır.⁵⁸ Zaten önemli olan Resulullah^(s) ın sünnetine ittibâ edip ihyâ etmektir. Sünnete ittibâ ve ihyâ, sûflerin mânevî yaşantılarını şekillendirmede büyük öneme sahiptir. Tasavvufî anlayışın ilk tezâhürü olan zühdün de, sünnetten sapmalara karşı geliştirilmiş bir tasavvufî sistem olduğu söylenebilir.⁵⁹

Şevket Efendi'nin el yazması varaklarında geçtiği şekilde Siyâhî Ahmed Efendi'nin tarîkat silsilesi aşığıda geçtiği şekildedir.⁶⁰

Siyâhî Ahmed Efendi'nin Silsilesi

1. Muhammed Mustafa^(s)
2. Ebu Bekr-i Sıddîk^(r) (ö.13/634)
3. Selmâni Fârisî^(r) (ö.37/657)
4. Kâsım b. Muhammed (ö.107/725)
5. Câfer es-Sâdık(ö.148/765)
6. Bayezid el-Bestâmî (ö.261/875)
7. Ebu'l-Hasan el-Harakânî (ö.425/1033)
8. Ebu'l-Ali el-Farmedî (ö.434/1042)
9. Yusuf el-Hemedânî (ö.535/1140)
10. Abdülhâlik el-Gucdüvânî (ö.575/1179)
11. Arif er-Rivgerî (ö.661/1262)
12. Mahmud el-Encirfağnevî (ö.715/1315)
13. Hâce Ali er-Ramitenî (ö.728/1328)
14. Hâce Muhammed Baba es-Semâsî el-Buhârî (ö.755/1354)
15. Emir Külâl el-Buhârî (ö.772/1370)
16. Muhammed Bahâüddîn Nakşibend el-Buhârî (ö.791/1389)
17. Hâce Alâeddîn Attâr el-Buhârî (ö.803/1400)

---

⁵⁸ Hülya Küçük, *a.g.e.*, 319.

⁵⁹ Halil İbrahim Şimşek, 17-19. Yüzyıllarda Öne Çıkarılan Bazı Tasavvufî Kavramlar *İslami Araştırmalar Dergisi*, sy. 2 (2006): 325-333.

⁶⁰ Şevket Efendi, *Hatmi Hâcegân El Kitabı*, vr, 9^a-26^b. (Mustafa Gezici Özel Kütüphanesi).

18. Yakub el-Çerhî el-Buhârî (ö.851/1447)
19. Ubeydullah Ahrar Semerkandî (ö.895/1490)
20. Hace Muhammed Zâhid Vahşuvârî (ö.934/1529)
21. Derviş Muhammed İmkeneğî (ö.967/1562)
22. Hace Muhammed Semerkandi el-İmkeneğî (ö.1008/1599)
23. Muhammed Bâkî Billah el-Kabulî (ö.1012/1603)
24. İmam-ı Rabbânî Ahmed es-Sirhindî (ö.1033/1624)
25. Muhammed Ma'sûm es-Sirhindî (ö.1098/1687)
26. Şeyh Seyfeddîn es-Sirhindî (ö.1100/1689)
27. Seyyid Nur Muhammed el-Bedeûnî (ö.1135/1723)
28. Mazhar Câmî Canan (ö.1195/1781)
29. Abdullah ed-Dihlevî (ö.1239/1824)
30. Hâlid el-Bağdâdî (ö.1242/1827)
31. Ahmed Siyâhî el-Kastamonî (ö.1291/1874)

Siyâhî Ahmed Efendi ile İlgili Anlatılan Bazı Olaylar

Siyâhî Ahmed Efendi ile alakalı bir takım kerâmet denilecek seviyede olaylar anlatılmaktadır. Anlatılanların bir kısmı gerçek bir mü'minde bulunan feraset sayesinde öngörülüp zamanında zuhur eden olaylar, bir kısmı da kerâmet tarzında meydana gelen hallerdir. Şimdi maddeler halinde bu olayları aktarıyoruz.

a. Medine-i Münevvere'nin tamirat işlerinin yapıldığı işletmede ambar memuru olarak çalışan, aynı zamanda Siyâhî Ahmed Efendi'yi sevip tanıyan Hacı Şakir Efendi isimli zat, Postnişin Seyyid Ahmed Hicâbî (ö.1888) Efendi'ye bir mektup yollamıştır. Mektubunda Siyâhî Ahmed Efendi'in Ravza-i Mutahhara'nın etrafında dolaştığını, bu duruma şaşırıp hemen mektup yazıp bilgi verme ihtiyacı hissettiğini söylemiştir. Mektubun gönderiliş tarihi ile Siyâhî Ahmed Efendi'nin vefat tarihleri'nin paralel

olması ve vefat ederken “Aman yâ Resulullah” demesinin nedeni de anlaşılmış olmaktadır.⁶¹

b. Kastamonuda bulunan Sa’diyye tarikatının şeyhlerinden bir zat kendi tekkesi’nin (kendi evi) küçük olmasından dolayı semâh yapmak için Hâlidî dergâhı’nın müsait oluşundan bahsetmişti. Bu Siyâhî Ahmed Efendi’nin kulağına gidince bizim camimiz onlara mekân olmaz ama onların semahânesi bize karar yeri olur demişti. Nitekim Sa’diyye şeyhi çok geçmeden vefat etti. Varisleri olmadığı için ev satılığa çıkarıldı ve satın alınarak Hâlidî degahına katıldı. Siyahi Ahmed Efendi vefat edince de o arsaya defnedildi.⁶²

c. Halifelerinden olan Hafız Lütfü Efendi (ö.1903)’ye gençliğinde Sinop Müftüsü diye hitap ederdi. Siyahi Ahmed Efendi vefat ettikten sonra Lütfü Efendi Sinop’a müftü olarak atanmıştır. Yine müridlerinden olan Hacı Numan Ağa’ya oğlun olursa adını Halid koy Nasrullah camiine imam olsun kırk yıl hatimle teravih kıldırın demiştir. Bu olayı anlatan Mehmed Zühdü Efendi (ö.1902) “hakikaten bir yıl sonra Numan Ağa’nın bir oğlu oldu ismini Halid koydular. Bu zat Kastamonu’da tanınan kurrâ’ların arasına girdi ve Nasrullah camiinde 28 yıldan beri imamlık yapıp hatimle teravih kıldırılmaktadır” diyor. Ballıklızâde Ahmed Mahir Efendi’yi (ö.1922)’de daha çocuk iken ilgilenmesi için oğlu, postnişin Ahmed Hicâbî (ö.1888) Efendiye havale etmiş ve özel olarak ilgilenmesi için tavsiyelerde bulunmuştu. Ahmed Mahir Efendi’de Ahmed Hicâbî Efendi’nin en gözde talebe ve halifelerinden biri olmuştur.⁶³

d. Kastamonu eşrafından İbşirzâde Hacı Salih Efendi Siyahi Ahmed Efendi’yi hiç sevmez ona buğz eder, aleyhine propaganda yapardı. Bir gece rüyasında Şeyh Efendi’nin kendisine okkalı bir tokat vurduğunu gördü. Uyandığında ise ağzı yamulmuştu. Hemen annesini Şeyh Efendi’ye af dilemesi için gönderdi. Siyahi Ahmed Efendi de latîfe yoluyla“ Kendi yamulttuğumuzu düzeltelim o zaman” diyerek İbşirzâde Hacı Salih Efendi’yi okuyarak eski haline gelmesine vesile olmuştur.⁶⁴

e. Şeyh Şâbâni Velî’nin (ö.1569) irşad postunda oturan Şeyh Said Efendi’nin hiç çocukları olmuyordu. Eşi vefat edince Siyahi Ahmed Efendi’nin torununa talip olmak istemiş bunun içinde Siyahi Ahmed’in Halifesi aynı zamanda Benli Sultan

---

⁶¹ Çelenligil, *a.g.e.*, 22; , Ahmet Baysan, *Şeyh Seyyid Ahmed Siyâhî ve Evliya Sohbetleri*, (Kastamonu: Töre Basım, 2015), 52; M. Zühdü *Tehassür*, çev. Muzaffer Ertaş-Kemal Topçu, (Kastamonu: Ayvatoğlu matbaası, 1996), 24-29.

⁶² Çelenligil, *a.g.e.*, 22.

⁶³ Çelenligil, *a.g.e.*, 23.

⁶⁴ Çelenligil, *a.g.e.*, 23.

dergâhı'nın şeyhi olan Şeyh Şânî Efendi'yi aracı kılmıştı. Şânî Efendi Siyahi Ahmed Efendi'nin huzuruna çıkmış henüz bir şey demeden Siyahi Ahmed Efendi “bu gece rüyamda Şeyh Şâbânî Velî hazretlerini gördüm elini uzattı öptüm” demiştir. Şânî Efendi bu rüyayı yorumlamasını isteyince “torunumuz, oranın postunda oturana nasib olacak. Artık orayı bizim neslimizden gelenler işgal edecek demiştir. Bu olayla bağlantılı olarak şöyle bir hadise anlatılmaktadır. Siyâhî Efendi'nin oğlu Abdülaziz sıtma ya yakalanmış ve doktorlar kendisinden ümit kesmişti. Siyâhî Efendi oğlunun yanına gelmiş uzun bir teveccühten sonra “hamdolsun Allah oğlumuzu bağışladı merak etmeyin. İnşallah sağlığına kavuşur, oğlunu evlendirir kızını gelin eder” demiştir. Hakikaten Abdülaziz Efendi günden güne iyileşmiş, oğlu Arif Efendi'yi evlendirmiş kızını'da yukarda ismi geçen Şeyh Said Efendi ile nikâhlamıştır.⁶⁵

f. Kastamonu'lu meşhur alim, mutasavvıf aynı zamanda Said Nursî'nin (ö.1960)'de talebesi olan Mehmed Feyzi Efendi (ö.1989) Siyâhî Ahmed Efendi'nin hem medrese usulü dersler verip hemde mürid yetiştirmesinden dolayı Siyâhî Ahmed Efendiyi “zülcenâheyn” diye tarif etmişler ve Kastamonu'da “kutup” denilince akla Siyâhî Ahmed Efendi'nin geldiğini ifade etmişlerdir. Mehmed Feyzi Efendi Siyâhî Ahmed Efendi ile ilgili şöyle bir olay anlatmaktadır. Bir gün Siyâhî Ahmed Efendi'nin bazı talebeleri “Hem dut yiyelim hemde Şeyh Efendi'yi ziyaret edelim” demişler ve dergâha gelmişler. Siyâhî Ahmed sormuş niçin geldiniz? Hem dut yemeye hemde sizi ziyaret etmeye dediklerinde onları geri çevirmiş “siz ne dut yiyin nede beni ziyaret edin. Önce niyetinizi tashîh edin” diye cevap vermiştir.⁶⁶ Mehmed Feyzi Efendi bu olayı anlattıktan sonra Siyâhî Ahmed Efendi'nin maksûda ermenin kolay yollarından birinin, niyetin çok boyutlu değil, aksine tek hedefe matuf ve sağlam olmasını istediğinden bahsetmektedir.

---

⁶⁵ Çelenligil, *a.g.e*, 27.

⁶⁶ Vedat Kader, *a.g.e*, 203-204.

1.2. ESERLERİ

95 yıllık ömrü ilim, irfan, talebe ve mürid yetiştirmekle geçen Siyâhî Ahmed Efendi'nin birçok eserinin olduğu kanaatindeyiz. Ancak elimizde sadece on üç varaktan ibaret olan risalesi bulunmaktadır. Diğer varsayılan eserlerinin nerede olduğu bilinmemektedir. Bu varsayım ve kanaatlerin oluşmasına, yaptığımız araştırmalar ve kütüphanelerle kurduğumuz irtibat neticesinde ulaştık. Şunuda ifade etmek gerekir Siyâhî Ahmed Efendi eser üretebilecek ilmî olgunluğa ve birikime sahip bir zattı. Çünkü bir taraftan tarîkat dersleri alırken bir taraftan da islam bilimlerini erbâbından tahsil ediyordu. Bu kıvamda olan bir kişinin eser yazma olasılığı yüksektir diye düşünüyoruz. Ne varki elimizde sadece bir eseri bulunmaktadır. Diğer muhtemel eserlerin ya yurt dışında bir yerlerde ya da ülkemizde farklı isimlerle kayıt altına alınmış olma ihtimalinin olduğu kanaatindeyiz. Biz bu bilgiler ışığında ülkemizde bulunan yazma eserler kütüphaneleri başta olmak üzere birçok kütüphane ile irtibata geçerek bu eserleri taradık ve on üç varaklık risaleden başka herhangi bir esere rastlayamadık. Nihayetinde elimizde el yazması halinde bulunan “*Risale-i Haddâdzâde*”yi incelemeye karar verdik.

Risâle-i Haddâdzâde:

Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nin 787/1, Hâlidîyye kısmının 394 numarasında kayıtlı ve 13 varaktan oluşan el yazması olan bu risale, müridler için yazılmıştır. “*Risale-i Haddâdzâde*” adı verilen bu risalenin başlığı şu şekildedir:

“Risale-i Haddâd zâde el-Hac eş-Şeyh Ahmed Efendi en- Nakşibendi”⁶⁷

Kitap; besmele, hamdele ve salveleden sonra şöyle başlar:

“Bundan sonra malum ola ki haric-i zikirde mürid için bir takım edepler vardır.”⁶⁸

Risale, müridlerinden olan Râşid efendiye nasihati ile biter.

⁶⁷ Siyâhî Ahmed, *Risâle-i Haddâdzâde*, vr. 1^a.

⁶⁸ Siyâhî Ahmed, *a.g.e*, vr. 1^a.

Siyâhî Ahmed Efendi'nin müridleri için kaleme aldığı ve günlük yapılması gereken evrad-u ezkâr ve ibadetlerden bahseden Tasavvuf adabına dâir yazdığı risalesini, Tasavvufî Görüşleri bölümünde gerekli açıklamalarla birlikte tetkik edip izahâtını yapacağız. Ahmed Efendi'nin bu Risâlesi Hâlid el-Bağdâdî'nin tasavvuf adabına yazdığı “*er-Risâletü'l-Hâlidiyye fî âdâbi't-Tarîkati'n-Nakşibendiyye*” adlı eseriyle birçok noktada benzeşmektedir. Kurduğu cümleler, ifade tarzı, risalenin işleyiş biçimi, içeriği gibi konular, adı geçen eserle örtüşmektedir. Bu durum oldukça doğaldır. Çünkü Ahmed Efendi, Hâlid el-Bağdâdî'nin müridi ve halifesidir. Öğrettiği öğretilerde o'nun öğretileridir. Zaten halifesi olarak farklı bir âdab ve usûl telkin etmesi de tarikat işleri açısından çok da olumlu karşılanan bir davranış olmazdı. Her nekad risâle birçok hususta benzerlik gösterebilir. Siyâhî Ahmed'in özgün fikir ve tarzlarından da mahrum değildir. Bunları tasavvufî görüşleri bölümünde aktarmayı düşünüyoruz.

Birde Siyâhî Ahmed Efendi'nin postnişin olan oğluna verdiği icâzeti⁶⁹ bulunmaktadır. Bizde bu icâzeti tercümesiyle birlikte kitabın sonunda ekler bölümüne almayı uygun gördük

Oğlu Ahmed Hicâbî'ye Verdiği İcâzetnâme Hakkında

Siyâhî Ahmed Efendi oğlu Seyyid Ahmed Hicâbî'ye şumullü bir icâzetnâme vermiştir. Abdulfettah el-Akrî⁷⁰ (ö.1281/1864) de bu icazete bir zeyl⁷¹ yazmıştır. İcazette temas edilen konular aslında bir mutasavvıfın nasıl olması gerektiğinin de malumatını sunmaktadır. İlme, sosyal münasebetlere, devlet işlerinde ve devlet reisine karşı takınılması gereken tavırlara, adab-ı muaşerete ve müridlerin seyr-i sülûkunda terbiye sistemi ile ilgili konulara değinmiş olması, tasavvuf ve tarikat işlerinin, müridi

⁶⁹ Genel anlamıyla icâzet İslâmî eğitim ve öğretimde akademik diplomaları, sanat ve meslekte yeterlilik için gerekli izin ve onayı ifade eden terimdir. Tasavvufta ise icâzet şeyh veya mürşidin kendi usulünü devam ettirmesi için müridlerinden ehil gördüğü kimselere irşad izni vermesidir. Bkz. Cemil Akpınar, “İcâzet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 21 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000), 400-4001.

⁷⁰ Hâlid el-Bağdâdînin halifelerindendir. Ne zaman intisap ettiği bilinmemektedir. Aslen Musulludur. Birkaç defa istanbula gelmiştir. Son gelişinde üsküdar'da alaca minare tekkesinin altıncı postnişini oldu ve orada vefat etti. Siyâhî Ahmed Efendi'nin postnişin, aynı zamanda oğlu olan Ahmed Hicâbî'ye verdiği icâzetnâmeyi tasdik etmiş ve kendisinin de o'na icâzet verdiğini söylemiştir. Bkz. Necdet Tosun, “Türkiyede Tarikatlar: Tarih ve Kültür.” *Nakşibendiyyede/ Hâlidiyye*, Ed. Semih Ceyhan, 658, (İstanbul: İsam Yayınları, 2015.); Ömer Koçyiğit, “Abdulfettah el Akrî” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. Ek-1: (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016), 27-28.

⁷¹ Sözlükte zeyl (çoğulu züyül, ezyal) “kuyruk, elbise eteği, bir şeyin devamı, bir yazıya ek olarak yazılan yazı” gibi anlamlara gelir. Aynı kökten tezyîl “kitaba yazılan ek” demektir. Bkz. İsmail Durmuş, “Zeyil” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 44 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 339-342.

insanlardan uzak, dünyadan kopuk bir yaşam tarzına itmediğinin kanıtı olarak gözükmektedir. Tüm bunlar tasavvufta uzlet ve halvetin olmadığını veya müride zarar verdiğini göstermez. Siyâhî Ahmed Efendi icâzetnamede “*dünyanın islahı insanlarla çok içli dışlı olup onlara karışmaktır, hapishanesi ise halvet ve uzlettir.*”⁷² Demek suretiyle insanları, insanlardan uzaklaştırmak, dünyadan soyutlamak, hiç kimseye karışmadan ömrünü uzlet ve halvette tamamlamak gibi anlaşılabilir da kastedilen anlam ve maksat bu değildir.

Siyâhî Ahmed Efendi’nin ve diğer mutasavvıfların müridlerine uzlet ve halvet dersi vermeleri, onların nefsi tekâmüllerini ikmâl etmek, nefsi ile baş başa kalarak vicdanî muhasebe fırsatını sunmaktır. Yoksa tamamen dış dünya ile bağlantısını kopararak, kendi halinde bir Müslüman yaşantısı anlaşılmalıdır ki murâd edilen uzlet ve halvet bu değildir. Müridin olgunlaşmasını sağlayıcı, geçici terbiye metodları olduğu bilinen bir gerçektir. Esas uzlet ve halvet insanlardan uzaklaşmak ve yalnız kalmak değil, günahlardan kaçmaktır. Bu hususu Kuşeyrî (ö.465/1072) şöyle açıklamaktadır: “*Hakikatte uzlet, kötü huylardan uzaklaşmaktır. Uzletin etkisi yerinden ayrılmada değil, çirkin vasıfları değiştirmede aranmalıdır. Ârif kimse halk ile beraber olduğu halde hak ile birlikte olan kimsedir.*”⁷³ Gerek Siyâhî Ahmed Efendi gerek Ahmed Hicâbî Efendi’nin aksiyon dolu yaşantıları, insanlara olan maddi manevi hizmetleri, halkın da onlara karşı olan teveccühünü göz önünde bulundurduğumuzda, uzlet ve halvetten kastedilen mana anlaşılabilir olacaktır. Zaten yüce dinimiz İslam da insanlardan tamamen uzaklaşarak kendini, aile ve akrabalarını ihmal etmeye izin vermemiş, bu hususta Müslüman’ca yaşantının reçetelerini sunmuştur.

Bir gün aralarında Hz. Ebu Bekir^(r) ve ileri gelen sahabilerin de bulunduğu bir cemaat Osman b. Maz’ûn’un evinde toplanıp devamlı namaz kılacaklarına, oruç tutacaklarına, eşlerine yaklaşmayacaklarına ve dünyadan el etek çekip yaşayacaklarına dair yeminleştiler. Bunu duyan Allah Resûlü^(s) onları yanına çağırarak şöyle buyurmuştur:

Yine kendini ibadete verdiği için ailesini ihmal eden Osman b. Mezun’un eşi Havle bint Hâkim eşini Hz. Aişe’ye şikâyet etmiş Resulullah^(s)’da Osman’a: “*Ey Osman! Bize ruhbanlık emredilmedi. Bende sizin için bir örnek yok mu? Vallahi,*

---

⁷² Çelenligil, a.g.e, 48.

⁷³ Abdulkerim Kuşeyri, *Risale-i Kuşeyrî*, çev: Ali Arslan (İstanbul: Arslan Yayınları, 1980), 155.

Allah'tan en çok korkanınız ve onun koyduğu sınırları en iyi gözetmeniz benim!"⁷⁴ Diye uyarmıştır.

1.3. TESİRLERİ

Siyâhî Ahmed Efendi, birçok medresede müderrislik yapmış, hayatının önemli bir kısmını da irşad vazifesiyle geçirmiştir. Dolayısıyla yetiştirdiği talebeleri ve müridleri oldukça fazladır. Kastamonu ve civar şehirlerde irşadı duyulmuş, özellikle tüm Kastamonu halkı Şeyh Ahmed Efendi'ye büyük bir hürmet ve muhabbet göstermiştir. Sadece Kastamonu değil Kastamonu'dan geçen birçok kimse Siyâhî Ahmed'in sohbetinden istifade etmişlerdir. Mesela bunlardan biri Erzurumlu Âşık Emrah (ö.1860)'tır. Âşık Emrah o dönemin âşık hayat tarzı olarak Erzurum'dan ayrılmış Trabzon, Sivas, Tokat, Çankırı, Niğde ve Kastamonu gibi yerlere uğramıştır. Kastamonu'ya uğradığı sırada Şeyh Ahmed ile görüşüp ondan feyizlenmiştir.⁷⁵ Ancak kendisine intisap etmemiştir.

Esas itibarıyla ismini duyup sohbetine iştirak edenlerin gönül dünyalarına dokunmuştur denilebilir. Her ne kadar hilâfetten sonra ilk başlarda Kastamonu'da pek kabul görmesede ilerleyen kısa zaman içinde kendini ispat edip ulemâ ve halk tarafından kabul görmesi, etki bakımından önemli bir tesir'dir diye düşünmekteyiz. Halka yaptığı tesirin yanında, seyir ve sülûkü ile özel olarak ilgilendiği kimselerde vardı. Bu kimseler Siyâhî Ahmed'in taşıdığı Nakşibendî-Hâlidî bayrağını devralıp taşıyacak olan halifeleri idi. Kaynaklarda dokuz tane⁷⁶ halifesinin olduğu yazılmaktadır.

---

⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 26418.

⁷⁵ Nurettin Albayrak, "Erzurumlu Emrah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 11 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995), 337-338.

⁷⁶ Çelenligil, *a.g.e.*, 30.

Siyâhî Ahmed Efendi'den Sonra İrşad Vazifesi ile Görevlendirilen Kişiler

Halifelerinin birçoğu hakkında detaylı bilgi bulunmamaktadır. Ancak Kastamonu ve civarında Nakşibendî-Hâlidî ekolünün yayılmasına katkı sağladıklarını ve bu prensiple hizmet bayrağını taşıdıklarını düşünüyoruz.

Halifeleri hakkında Mehmed Zühdi Çelenligil'in ve diğer kaynakların belirttiği isimler şunlardır⁷⁷

1. Postnişin Şeyh Seyyid Ahmed Hicâbî Efendi⁷⁸ (ö.1888)

⁷⁷ Çelenligil, *a.g.e.*, 30-31; Abdulcebbar Kavak, *Mevlana Hâlidî Nakşibendî ve Hâlidîlik*, (İstanbul: Semerkand Yayıncılık/ Nizamiye Akademi, 2016), 324-325; Mehmet Kubat, *Mevlana Halid el-Bağdadi Süfi Kelamı* (İstanbul: Hikmetevi yayınları, 2014), 152.

⁷⁸ Seyyid Ahmed Hicâbî efendiye dipnotta özel bir yer ayırmamızın sebebi onun postnişin olmasının yanında Kastamonu ve civar memleketlerde tanınmış, sevilip sayılan bir şahıs olmasındandır. Çok önemli hizmetlerde bulunmuş âdeta babası Siyâhî Efendiden daha fazla şöhret bulmuştur. Aynı zamanda saray ve bürokrat kişilerle arasında yakın bir ilişkinin olduğunda saraydan gelen bir takım telgraflardan anlıyoruz. Ahmed Hicâbî Efendi 1242/1826 yılında Kastamonu'da doğmuştur. İlim ve tarikat işlerine daha küçük yaşlarında başlamıştır. Bunda babasının tarikat şeyhi ve âlim olması direkt etken olarak görülebilir. Bununla birlikte birçok hocadan dersler almış ve daha genç yaşlarda iken müderris ünvanını alarak ders vermeye başlamıştır.

Ahmed Hicâbî Efendi daha küçük yaşta Yarabacı Hoca diye maruf kıymetli Hüseyin Hüsnü Efendi'den Kur'an'ı öğrenip birkaç defa hatmettikten sonra babasından sarf, nahv, fıkıh, hadis ve kelam dersleri almıştır. Merhum Mustafa Çerkeşi (ö.1229/1814) Efendi'nin değerli talebelerinden olan muhakkik, edîb Keskinzâde Ahmed Erib Efendi'nin ilim ve hikmet halkasına devam edip ilmin hakikatini ve mananın kavranışını tahsil etmiştir. Karakadzâde Mustafa Efendi'den ferâiz ilmi okumuş, Trablusgarb'ın çok kıymetli hocalarından olan ve bir müddet Kastamonu'da ikamet eden Mahcûbî Efendi'den hadis okuyarak icâzet almıştır.

Hocalarından Ahmed Erib Efendi'nin vefatından dolayı İstanbul'a gelmiş, Münecim başı Tahir Efendi'den hikmet ve hey'et ilmi; eski bakan Muhammed Rüştü Paşa'dan(ö.1874) mantık ve beyan; Hâzım Efendi'den meânî ve usulü fıkıh, İstanbul'un meşhur âlimlerinden olan Hafız Efendi'den kalan kitapları tahsil ederek icâzet almıştır.

Ahmed Hicâbî Efendi tahsil gördüğü yıllarda İstanbul'un Hoca Paşa semtinde bulunan Safveti Paşa Dergâhı'nda ikamet etmiştir. Bu dergâhta Hâlid el-Bağdâdî (ö.1242/1827) hazretlerinin hayatta iken vasîsi ve irşad ile görevlendirdiği Abdulfettah el-Akrî Efendi (ö.1281/1864) bulunmakta idi. İlim tahsil ederken bir taraftan da Abdulfettah Efendi'nin irfan ve hikmet sohbetlerine mazhar oluyordu. Abdulfettah Efendi, Ahmed Hicâbî Efendi'ye icâzet vermek istemiş lakin Hicâbî Efendi'nin babasının verdiği icâzete hürmeten o icâzete zeyl (kitabın ekinde icâzeti tasdik) atmaya daha uygun görmüştür.

Ömrünün tamamına yakını ilme, talebe yetiştirmeye ve insanlara hizmete adanmış Ahmed Hicâbî Efendi bu azmini ve iştiyakını hayatının son demine kadar devam ettirmiştir. İstanbul'da altı yıl ilim tahsil etmek için bulunmuş, aynı zamanda da Abdulfettah Efendi'nin yanında seyr'i-sülûkunu tamamlayıp h. 1273 yılında Kastamonu'ya dönmüştür. Seyehat etmeyi seven biriydi. Ancak seyahatleri genellikle evliyanın medfun bulunduğu merkatlara yakın yerlere olurdu. Mesela, Ilgaz dağı yakınlarında medfun olan Muhyiddin Benli Sultan(ö.1563) Mergüze kazasında bulunan Sa'deddîn Horasânî (ö.16.yy) Kasaba köyünde medfun Dayı Sultan, Daday'da medfun muhterem seyyidlerden Sükûfî Sultan, Eflani'ye bağlı Demirli köyünde medfun Mahmud Şâbânî gibi mutasavvıf kimselerin türbelerini ziyaret ederdi.

Seyyid Ahmed Hicâbî Efendi en az babası kadar ilim- irfan ve tasavvuf tarikat noktasında önemli bir zattır. Hatta bazı konularda ve kaynaklarda Siyâhî Efendi'den daha çok ismi geçmektedir. Aksiyon yönü oldukça fazla, celalli bir meşrebe sahip olması Hicâbî Efendi'yi tarih sahnesinde tanımamızda biraz yardımcı olmaktadır. Tüm bunlarla birlikte ders aldığı hocaları ve yetiştirdiği çok yönlü ve zamanının müctehid seviyesindeki talebeleri, onun çok yönlü bir âlim olduğunu göstermede önemli etken olmuştur.

2. Büyük Oğulları Abdülaziz Efendi⁷⁹ (ö.1879).

Siyâhî Ahmed Efendi'nin Abdulaziz, Ahmed Hicâbî ve Sadeddin adında üç tane oğlu olmuş bunlardan sadece ilk ikisine halifelik vermiştir. Abdulaziz Efendi her ne kadar fazilet ve irfan ehli ise de dergâhın postnişini Hicâbî Efendi olduğundan Abdulaziz Efendi irşad vazifesinde bulunmamıştır.

3. Kastamonu'nun Kuzyaka nahiyesinde medfun, on beşinci asırda yaşadığı tahmin edilen Benli Sultan'ın postnişinleri Şeyh Şânî Efendi⁸⁰. (ö.?)

4. Nâkîbu'l-Eşrâf⁸¹ Sinop Müftüsü Şekercizâde Hafız Seyyid Ali Lütfi Efendi (ö.1903).⁸²

5. Kastamonu Göl köyünde medfun Şeyh Ahmed Sultan Dergâhı'nın şeyhi Hacı Muhammed Hulusi Efendi.⁸³ (ö.?)

6. Kastamonu'nun Namazgâh Medresesi Müderrisi Hacı Mustafa Efendi.⁸⁴

Seyyid Ahmed Hicâbî Efendi, Ballıklızaade Ahmed Mahir (ö.1860/1922) Efendi ve onun talebeleri olan Sofuzâde Mehmed Tefvik (ö.1873/1960), Muhammed Zahid el-Kevseri (ö.1879/1952), Ömer Fazıl Aköz (ö.1889/1952), gibi devrinin büyük âlimlerin yetiştirilmesine katkılarda bulunmuştur.

1305/1888 yılında yakalandığı kalp hastalığından ötürürü Kastamonu'da vefat etmiştir. Mezarı babası Siyâhî Ahmed Efendi'nin yanı başında, Kırkçeşme mahallesindedir. Ayrıca bkz. Çelenligil, Mehmed Zühdü, *Tehassür*, İstanbul: Dersaadet, 1308. Demircioğlu, Ziya, *1881-1908 Kastamonu Valileri*, (Kastamonu: Doğrusöz Matbaası, 't.y. '); Çelik, Faruk, *İhsangazi (Mergüze) nin saklı tarihi Mevlana Sadeddin Heracade Dergâh ve Hocahacı Camii*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2014); Koçyiğit, Ömer, "Abdulfettah el Akri" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ek-1: 27-28. (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016) Yavuz, Yusuf Şevki, "Zahid el Kevseri" , *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 44 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016), 77-78.

⁷⁹ Abdülaziz Efendi, eski Şeyhülislam Üryânizâde Ahmet Es'ad (ö.1889) Efendi merhumun pek sevdiği kimselerden olduğu için H.1296 yılında İstanbul'a gelerek İzmir kadılığına getirilmiş ve çok geçmeden de vefat etmiştir

⁸⁰ Siyâhî Ahmed Efendi tarafından Hâlidî dergâhında hatme-i hâcegân yaptırabilir diye özel izin verilmiş halifelerinden olduğu bilinmekte ancak Hayatı hakkında fazla bilgi bulunamamaktadır. Dergâhındaki zikir günü cuma gecesidir.

⁸¹ Seyyid ve Şeriflerle ilgili işlere bakan yetkili. Bu makam m. 1400'de Sultan Yıldırım Bayezid döneminde tesis edilmiş, Osmanlı'nın ilgâsına kadar da devam etmiştir.

⁸² Seyyid Şekercizâde Hafız Lütfi Efendi 1834 yılında Kastamonu'nun İsfendiyyar mahallesinde doğmuştur. Babası "Kara Molla ve Şekercizâde" lakabıyla ma'ruf "Hacı Ağa"dır. Siyâhî Ahmed Efendi'nin vefatına kadar Kastamonu'da kalarak Numaniye medresesinde dersler vermiştir. Sinopta bulunduğu zamanlarda da Sultan Alaaddin medresesinde derslere devam etmiştir. Şeyhülislam Uryânizâde Ahmed Esad Efendi (ö.1889) zamanında kendisine Edirne ruusu ve 1884'de dördüncü rütbeden mecidi Osmânî nişanı verilmiştir. 1887 yılında Sinop Nâkîbü'l-Eşraf Kaymakamlığı ve Müftülüğe tayin edilmiştir. Bu iki görevi aynı anda en uzun yürüten kişidir. Hafız Lütfi Efendi Şeyhülislama sunduğu tercüme-i halinde nesebi ile ilgili bilgi vermesede Nikâbet menşûru sûreti ve icâzetlerde "Seyyid Hafız Lütfi" şeklindeki ibareler onun seyid olduğunu göstermektedir. Seyyid Hafız Lütfi Efendi m. 1903 yılında vefat etmiştir. Nâkîbü'l-Eşraf Kaymakamlığı ve Sinop Müftülüğü'nü vefatına kadar sürdürmüştür. Bkz. Ayhan Işık, "Uluslararası Geçmişten Günümüze Sinop'ta Türk-İslam Kültürü Sempozyumu Bildiriler Kitabı." *Sinop'un Manevi Mimarları: Sinop Seyyidleri Ve Nâkîbü'l-Eşraf Kaymakamları*. Ed. Cüneyd Aydın, Emrah Dindi, Doğan Fıncı (Sinop: Şimal Ajans, 2018), II. s. 938-939. Ayrıca bkz. Meşihat Arşivi, *Sicill-i Ahval Dosyaları*, nr, 180/18, orijinal kayıt nr,2567/a; Meşihat Arşivi, *ulemâ Dosyaları*, nr, 180, gömlek nr, 18, 2567a.

⁸³ Dergâhta zikir günü Cuma gecesi icra edilmekteydi. Vefat tarihi bilinmiyor. Bkz. Vilayet-i Kastamonu salnameleri, 122, h. 1296.

7. İnebolu'nun Abana Nahiyesinde Şeyh Ahmed Efendi (ö.?)
8. Kastamonu'nun Reisü'l-Kurrâsı Hasan Efendi.(ö.?)
9. Ma'rufizâde Hafız Ömer Efendi.(ö.?)

Siyâhî Ahmed Efendi ve Ahmed Hicâbî Efendinin Ders Verdiği Medreseler

Ahmed Siyâhî ve Ahmed Hicâbî Efendi'lerin yaşadığı zamanda ve Kastamonu'da birçok medrese ve dergâh bulunmakta idi. Bu medreselerden bir kısmı farklı tarîkat bünyesinde tedris faaliyetlerine devam ederken, bazıları da hiçbir tarîkate mensubiyeti bulunmadan münferiden tadrise devam ediyorlardı. Siyâhî Ahmed ve Ahmed Hicâbî Efendi'ler bu medreselerin bazılarında ders vermiştir. Namazgâh medresesi,⁸⁵ Hacı Ahmed Efendi medresesi,⁸⁶ Merdiyye medresesi⁸⁷ bu medreselerin birkaçıdır.⁸⁸

Kastamonu'da Hâlidîyye Medresesi ve Kütüphanesi

Kırkçeşme mahallesinde, Seyyid Efendi ve Kuyulu sokakların kesiştiği köşede, Ahmeddede Camii'in batı karşısındadır. İçinde Siyâhî Ahmed Efendi türbesinin de bulunduğu, ihâtâ duvarı ile çevrili bahçede bulunan bina, esasen kütüphane olarak inşa edilmiş fakat aynı zamanda dershane olarak da kullanılmış olup medrese fonksiyonu icra etmiştir. Bânî Hâlidîyye şeyhi Ahmed Hicâbî Efendi, yapılış tarihi 1295/1878 yılıdır.⁸⁹

Bina kesme taştan iki bölüm halinde yapılmıştır. Kuzeyinden açılan ahşap kapının söveleri sivri kemerli olup, aynı şekilde yapılmış olan iki pencerenin arasında yer almaktadır. Binanın kuzeyindeki bölümü, kareye yakın dikdörtgen planlı olup tabanı tahta ile döşenmiştir. Üzerini örten tek kubbenin tavanı kalem işi motiflerle süslüdür.⁹⁰

---

⁸⁴ Dergâhta zikir günü Cuma gecesi icra edilmekteydi. Vefat tarihi bilinmiyor. Bkz. Vilayet-i Kastamonu salnameleri, 122, h. 1296.

⁸⁵ Günümüzde Kastamonu Gazi Paşa okulunun bulunduğu yer.

⁸⁶ Kendi adına nisbet edilmiştir. Bugünkü Kastamonu Ticaret Odası Binası'nın bulunduğu yer.

⁸⁷ Merdoğlu adında bir şahsın evden bozma medresesi.

⁸⁸ Çelenligil, *a.g.e.*, 15.

⁸⁹ Fazıl Çiftçi, *Kastamonu Camileri- Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler* (Ankara: Kastamonu Belediyesi yay., 2012), 329-331.

⁹⁰ Çiftçi, *a.g.e.*, 329-331.

Bina hakkındaki bu bilgiler, 1989 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılan restorasyonundan sonraya aittir. İlk yapıldığı sırada bânisinin itibarına uygun olarak ulemâ ve devlet ricâli tarafından kütüphaneye çok önem verilmiş ve büyük rağbet görmüştür. Devrin en meşhur şairleri tarafından yapılışına ebcedle tarih düşürülmüş ve tarih beyitlerinden dört tanesi kütüphanenin dört cephesine nakşedilmişti. Zamanla ihmale uğrayıp kaybolan bu tarih beyitlerini hatırlatmak amacıyla buraya alıyoruz.⁹¹

*Gelip cevher gibi yazmak dilersen Mâhirâ tarih,
Dilin aç menşe-i envâr-ı feyz-i rabb-i a'lâdır.*

Ahmed Mahir Efendi (ö.1922)

*Çıkıp bir er dedi tarih-i cevher dârını sıdkı,
Ne ra'na tarzı dilcûde yapıldı bak kütüphane.*

Kastamonu Defterdarı Sıdkı Efendi

*Celâlî, cilvegâhı dilde cevherler neşşâr eyle,
Sema-i ütlübü-l ilme celâverdirfüyüzâta.*

Askeri Rüşdiye Arapça Muallimi Celal Bey

*Yazıp cevher-i kalemlle nâsîhâneAzmî tarihin,
Oku darü-l kütüpde cahil olma! Ol zevi'lefhâm.*

Şair Azmi

Hâlidî Kütüphanesi'nden İl Halk Kütüphanesi'ne 593 kitap devredilmiştir.⁹²

Kütüphanenin Yapılışı

Ahmed Hicâbî h. 1295 senesinde şehrin her tarafına nâzır pederleri Siyâhî Ahmed'in mezarının bulunduğu yere bir kütüphane ve derslane yaptırmıştır. Cuma günleri öğleden önce Şifa-i Şerif derslerine başlamıştır. Kütüphane ve dershanenin inşasından ötürü, devrin şairleri tarafından şiirler yazılmış ve kütüphanenin dört bir duvarına asılmıştır. Bu şiirlerden birkaçı şu şekildedir;

Gelüp cevher gibi yazmak dilersen Mahire tarih,

⁹¹ Çiftçi, a.g.e, 329-331.

⁹² Çelenligil, a.g.e, 329-331.

Dilin aç menşe-i envar feyzi rabbi âlâdır.

Ahmed Mahir Efendi⁹³

Çıkıp bir er dedi ki; tarih-i cevher darını sıdkı

Ne ra'na tarzı dilcude yapıldı bak kütüphane

Sıdkı⁹⁴

Celali cilvegah-ı dilde cevherler nisar eyle

Sema-ı utlubu-l ilme cilaverdir füyuzata

Celali⁹⁵

Yazub cevheri kalemle nasihane azm-i tarihin

Oku daru-l kütübte cahil olma, ol zevi-l ehram

Azmi⁹⁶

Bu kütüphanenin ve mütevazı türbenin girişinde, Şâh-ı Nakşibend Muhammed Behâuddîn(ö.791/1389)'in vefat ettiklerinde türbesinin üzerine yazılmasını vasiyet ettiği şu mısralar yazmaktadır.

Müflisan-ım âmedim der kuy-i tû

Şey'en lillah ez cemali ruy-i tû

Kütüphane ve dersliğin masrafları müridân ve civarda bulunan eşraf tarafından sağlanıyordu. Hatta dükkânının gelirinin bir kısmını Şifa-i Şerif dersleri, diğer kısmını da ailesine vakfeden kimselerde bulunmaktaydı.⁹⁷

Merdiyye Medresesi:

Siyâhî Ahmed Efendi'nin "Merdiyye" adında bir medresesi bulunmakta idi. Daha sonra bu isim halk arasında "Hacı Ahmed Efendi Medresesi" diye ma'ruf olmuştur. Ancak bu medresenin ismini, nefsin mertebelerinden biri olan ve tasavvufî kavramlardan biri sayılan "nefs-i mardiyye/râziyye" ile karıştırmamak lazım. Çünkü medresenin önceki hali bir evdi. "Merdzâde" (Merdoğlu) adında bir kişiye aitti.

⁹³ Mahir Efendi, Seyyid Ahmed Hicâbî Efendi'nin değerli mezunlarından ve Kastamonu'da gerek ilmen ve gerekse irşad bakımından onun halifesidir.

⁹⁴ Sıdkı efendi doğum yeri Kastamonu olan daha sonra Filibede ilim irfan işleri uğraşıp tekrar memleketine dönüp ilimle meşgul olan bir zattı.

⁹⁵ Celâlî Efendi Seyyid Ahmed Hicabi Efendi'nin mezunlarından ve Kastamonu Askeri Rüştiyesinin Arapça muallimlerindendir. Aynı zamanda gönül ehli bir zattır.

⁹⁶ Azmi Efendi de aynı şekilde Seyyih Hicâbî Efendi'nin zeki ve seçkin mezunlarındandır.

⁹⁷ Çelenligil, *a.g.e.*, 63.

Mehmed Zühdü Çelenligil'in aktardığına göre bu kişi bir gece rüyasında bir kuyuda boğulmak üzere olduğunu görür. Ahmed Efendi'den yardım ister. O da “evini benim için medrese yaparsan seni kurtarırım” diye cevap verir. Bunun üzerine merdoğlu rüyasında yeminle birlikte söz verir. Uyanınca da bu sözünü yerine getirerek evini medreseye dönüştürülmesi için Siyâhî Ahmed Efendi'ye verir.⁹⁸ Bu medresede talebelere Arapça âlet ilimlerinin yanı sıra, tefsir, hadis, fıkıh, kelim dersleri gibi İslamî ilimler tahsil edilmekte idi. Bu medrese ve Hâlidî tekkesi Devlet ricali, şair, edîb ve halkın teveccühünü kazanmış ve önemli şahıslar yetiştirmiştir. Yine o yıllarda Kastamonu'da sekiz tekke, on altı medrese bulunmaktaydı.

Kastamonu'da bulunan Tekkeler şunlardır: Halvetî, Kadirî, Mevlevî, Sadî, Rufaî, Celvetî, Nakşibendî-Müceddidî-Hâlidî.

Medreseler ise: Nu'maniye, Merdiyye, Daru'l-Kurra, Koyunlu, Münîre, Tevfikiye, Nasrullah Kadı, Mahmudiye, Namazgâh, Abdulkakî, İbn-i Fetih, Atabey, Ziyaiyye, Sıtkıyye, İsmail Bey ve son olarak da Semhiyye medreseleri bulunmaktaydı.⁹⁹ Aynı zamanda 1280/1864 yıllarında 32 mahalleden oluşan ve 15684'ü bulan nüfusu dikkate aldığımızda medrese ve tekkelerin oldukça yeterli sayıda olduğunu düşünmekteyiz.

---

⁹⁸ Çelenligil, *a.g.e.* 15.

⁹⁹ Demircioğlu, *a.g.e.* 4-5; Vilayet-i Kastamonu Salnameleri, h. 1270-1277.

İKİNCİ BÖLÜM

TASAVVUFİ GÖRÜŞLERİ

2.1. ZİKİR

Tasavvufta zikir, çok önemli bir yer teşkil etmekle birlikte tarikatlarda da zikir seyrir ve sülûk için olmazsa olmazlardandır. “Öncelikle yapılan amellerden istenen neticenin alınabilmesi için niyetin dış unsurlardan (mâsivâ) arındırılarak saflaştırılması ve hâlis bir hâle getirilmesi gerekmektedir.”¹⁰⁰ Müridin manevi yönden tekâmülü büyük ölçüde zikre bağlıdır. Mürid zikir ve diğer âdaplara riayet ederek insan-ı kâmil olmayı hedeflemektedir. Zaten tasavvufun da gayesi insan-ı kâmil yetiştirmektir.

Tasavvufta zikir, müridin sesli, sessiz, münferiden veya toplu halde yaptığı, Allah’ı tazim için onun isim ve sıfatlarını devamlı tekrar etmesinden ibarettir. Tarikatlarında “temel esaslar”ından kabul edilir. Kura’n-ı Kerimde 250’den fazla yerde zikir ve zikir anlamına gelen kelime geçmektedir. Tasavvufta zikrin temel esas kabul edilmesinin sebeplerinden biride belli bir vaktinin olmayışıdır. Ku’anda belli vakit belirtilmeden, herhangi bir zaman sınırlaması yapmadan her vakit zikredilebileceği emredilmektedir. Hâlbuki ibadetlerin en şerefli olan namaz ibadeti örneğinden yola çıkarsak bu ibadet ile ilgili zaman sınırlaması olduğu görülmektedir. Keyfî vakit takdir edip îfâ edilebilen bir ibadet değildir. Ancak zikir için aynı durum söz konusu değildir. Buda zikrin her daim yapılabilirliğini ortaya koyup, devamlılığını göstermektedir.¹⁰¹ Nitekim Kurânda “ *Onlar ayakta oturarak ve yanları üzerine yatarken Allahı*

¹⁰⁰ Halil İbrahim Şimşek, *Halil Hamdi Dağıstanî*, (Çorum: Hititkitap Yayınları, 2014), 63-64.

¹⁰¹ Rıfat Okutan, “Türkiyede Tarikatlar: Tarih ve Kültür.” *Ameli Tasavvufun Meseleleri/ Zikir*, Ed. Semih Ceyhan, (İstanbul: İsam Yayınları, 2015), 420-421.

zikrederler.”¹⁰² Ayeti ile “ İçinden yalvararak ve korkarak âşikâre olmayan hafif bir sesle rabbini zikret ki gafillerden olma”¹⁰³ ayeti dâim zikri ve zikrin zıddı olan gafillerden olmamanın yolunu işaret etmiştir. İşte bu hedefi yakalayan mürid kalbine zikri yerleştirmiş artık tüm bedeni ile zikir halindedir. Kurân-ı Kerim bu makamda olanları; “ticaretin, alışverişin dünyevî isteklerin Allahı zikirden, namaz kılmaktan zekât vermekten engellemediği Allah erleri” olarak anlatır ve taltif eder.¹⁰⁴ Nihayetinde tasavvufun zikirle hedeflediği mânâ ortaya çıkar ve dâim zikrin faydası görülür. Hedeflenen mânâ ve fayda şu ayeti kerimede ifade edilmiştir. “*Bunlar iman edenler ve Allahı zikrederek gönülleri huzur huzura kavuşanlardır. Bilesiniz ki gönüller ancak Allahı zikrederek huzura kavuşur.*”¹⁰⁵

Evinden çıkıp işe giden kimsenin dışarda gördüğü canlı cansız ne varsa hepsinde Allah’ın varlığını düşünmesi bir zikirdir. Yere göğe, saksıdaki çiçeğe, uçan kelebeğe, galaksilere ve kâinata ibretle bakması zikirdir. Her an Allah’ın huzurunda olduğunun idrakinde olmak da zikr-i dâim demektir.¹⁰⁶

Tasavvufun seyir ve sülûk sürecinde bir takım haller ve makamlar bulunmaktadır. Bunlar sayısı 1001 bulan tasniflere tabi tutulmuştur. En meşhur ve kabul edilen tasnif “Usûl-i Aşere” denilen 10’lu tasniftir. Bu tasnif bazı mutasavvıflara göre değişmektedir. Mesela konumuzun ehemmiyeti bağlamında Kübreviyye tarikatının kurucusu Necmeddîn-i Kübrâ’nın (ö.618/1221) tasnifinde “zikir” de yer almıştır. Bu tasnif alelâde yapılmış, sıra ehemmiyeti olmayan bir tasnif değildir. Müridin seyr-ü sülûkte tespit edilen aşamaları dikkate alınarak yapılan bir tasniftir. Necmeddîn-i Kübrâ’nın tasnifi şu şekildedir: Tövbe, zühd, tevekkül, kanaat, uzlet, zikir, teveccüh, sabır, murakabe ve rızadır.¹⁰⁷

Genellikle Nakşibendîyye tarikatında bazı istisnalar olmakla birlikte prensip olarak hafî zikri yani sessiz zikri tercih etmişlerdir. Hafî zikri esas almaları Abdulhâlik Gucdüvâni (ö.575/1179) ile başlamıştır. Bunun arka planında yatan sebebin yaşamış olduğu Buhara gibi yerlerde ulemâ tarafından cehrî zikrin bidat olduğu fetvasının yayılması olabilir. Gücdüvâni’den, Bahâeddin Nakşibend (ö. 791/1389)’e kadar hafî

---

¹⁰² Âl-i İmran, 3/191.

¹⁰³ A’raf, 7/205.

¹⁰⁴ Nûr, 24/37.

¹⁰⁵ Ra’d, 13/28.

¹⁰⁶ Mehmet Demirci, *Soru ve Cevaplarla Tasavvufî Hayat*, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007), 39.

¹⁰⁷ Ramazan Muslu, “Tasavvuf El Kitabı” *Tasavvufî Terbiye ve Ahlâk*, Ed. Kadir Özköse, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2014), 328.

zikir de cehrî zikir de icra ediliyordu. Bahâeddin Nakşibend'den sonra artık hafî zikir benimsenip esas kabul edildi. Günümüze kadar da bu usule göre zikirler icrâ edildi.

Kastamonu Hâlidî Tekkesinde hafî ve cehrî zikir

Siyâhî Ahmed Efendi halifeliği alıp döneceği sırada Hâlid el-Bağdâdî, Kastamonu'da Nakşibendî usûl ve erkânı iyice yerleşip yayılıncaya kadar en fazla hangi tarikat mensubu varsa hatme-i hâcegân'dan sonra bir miktar da onların usulüne göre zikir yapabileceklerine dair kendisine izin vermiştir. Bu izinden dolayı Siyâhî Ahmed bazı Cuma geceleri topluca, oturarak cehrî zikir yaparlardı. Sonraları açık zikir bırakıldı tekkede naâtlar okunmaya başlandı. Bir süre sonra da bu naâtların yerini kasideler aldı. Sonunda tekkede okunan bu naât ve kasîdeler “tarikat kasîdesi” olarak adlandırılmıştır.¹⁰⁸

Nakşibendiyye tarikatının ilk dönemlerinde mürid zikre kelime-i tevhid ve ism-i zat zikirleriyle başlardı. Genellikle letâif zikri olan kelime-i tevhid ile başlanırdı. Mesela Muhammed Bâkî Billah el-Kabulî (ö.1012/1603) bazı müridlerine kelime-i tevhid, bazılarına ism-i zat zikri verirdi.¹⁰⁹ Ancak günümüzde Nakşibendi-Müceddidî-Hâlidî ekollerinin kâhir ekseriyeti müridlerini ism-i zat zikrinden başlatmaktadır.

Öncelikle Siyâhî Ahmed Efendi'nin Taavvufî görüşlerini ele almadan önce şunu ifade etmek yerinde olacaktır: Siyâhî Ahmed risâlesinde birçok konuya karışık bir şekilde temas etmiştir. İlimden bahsederken zikre, zikirden bahsederken cezbe vb. ile ilgili nasihatlere geçmektedir. Kanaatimizce bunun sebebi tasavvuf yolunda tüm islamî değerlerin müridin hayatında içiçe olması gerektiğini ifade etmek veya sohbet tarzında yazdığı içindir. Mesela ilim ve hikmetlerinden bahsederken aşağıdaki mutasavvıflardan alıntılar yaparak risalesini yazmaya devam etmiştir.

Büyük sûfilerden Şeyh Hâris el-Muhâsibî (ö.243/857) buyurmuşdur ki; Şeytan insanı Allah Teâlâ'dan gafil kılar. Bu haldeki kalpte de gaflet meydana gelir. Bununla beraber Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: “*velatudi' men ağfelna an zikrina*”¹¹⁰. Yani bizim zikrimizden kalpleri gafil olan kimselere itaat etme! Demektir. Zira ehli zikir olmayan kimseler ile sohbet etmek, ehli zikir olan kimselere zarar verir. Şeyhu'l-meşayih olan şeyh Şehabeddîn es-Sühreverdî (ö.632/1234) buyurdular ki: Eğer size suali kalp ile

¹⁰⁸ Çelenligil, *a.g.e.*, 29-30.

¹⁰⁹ Necdet Tosun, “Türkiyede Tarikatlar: Tarih ve Kültür.” *Nakşibendiyyede Zikir*, Ed. Semih Ceyhan, (İstanbul: İsam Yayınları, 2015), 660.

¹¹⁰ Kehf 18/28.

tarîkat nedir diye sorarlarsa denilir ki; evveli tevbedir, sonra teslimiyettir, sonra zühd'dür sonra takvadır, sonra kanattır, sonra uzlettir. Eğer ahkâmı tarîkat nedir diye sorarlar ise; evveli marifet sonra sehavettir, sonra yakîn sonra sıdk sonra tevekkül sonra tefekkürdür. Eğer erkânı tarîkat nedir diye sorarlarsa; evveli ilim sonra hilm sonra rıza sonra ihlas sonra hizmettir. Eğer tarîkatın vacipleri nelerdir diye sorarlarsa; evveli hayr ve ihsan, sonra zikir, sonra fena, sonra terk, sonra havf, sonra şevkdir.¹¹¹ Risale, bu ve benzeri metinlerinde olduğu gibi karışık bir muhtevaya sahiptir. Bizde elimizden geldiği kadar metnin içindeki konuları inceleyip tasnif etmeye çalıştık.

Siyâhî Efendinin Risâlesi, Kastamonu Umumî Kütüphanesi Yazma Eserler Şubesi'nin 787/1, Hâliidiye kısmının 394 numarasında mukayyet olan, müridler için yazılmış bir risaledir. Bizde tasavvufî görüşlerine “*Risale-i Haddâdzâde*” adı verilen bu risaleden yola çıkarak değinmeye çalışacağız. Bu risalede bazı ezkârdan ve müridin tasavvuf âdâbına dair yapması gereken usul ve esaslardan bahsetmektedir. Bizde bu usul ve esasları inceleyeceğiz. Bu kısımda değerine binâen öncelik sırası ilme verildi. Zikir başlığından sonra âdâb, vird usulleri, son olarakta Hatme-i Hâcegân kısmını incelemeye alacağız.

2.1.1. İlim

Siyâhî Ahmed Efendi Risâlesinde ilim ile alakalı genel olarak şunları söylemektedir.

Bazı kimseler kalbi selim tahsilinin farzı ayn olduğundan bîhaberdir. Onlar: Ledünnî ilmin tahsili zahir ilmin tahsiline engeldir. İlk önce zahir ilim öğrenilmeli sonra tarîkata girilmelidir. Diyerek sureti haktan görünüp, âşıkları reddederler. Bilmezler ki; kör kalp ile ders çalışmak ilim tahsiline manî olmuyorsa, abdest alıp tövbe istiğfar ederek, kalbinin kirlerini giderip bu minval ile Allah için ders çalışmak, zahir ilmi tahsiline mâni olmadığı bi tariki-l evla olduğundan gafildirler. Bu gibi kimseler ilim ve amelleri ile şöhret bulup mağrur olurlar. Allah'ın fazlını ümit etmezler. Hâlbuki Allah'ın fazlı ve ihsanı bütün amellerden daha hayırlıdır. Kendilerinin âlim arif

---

¹¹¹ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.*, vr, 9^a-10^b.

olduklarını sanıp kötü kalpleri ile müridleri kötülerler. Bilmezler mi şöhret zayıf kimseler için afet, arifi billâh için şeref ve kemaldır.¹¹²

Tasavvufta ledûn ilminin ayrı bir yeri vardır. Her mutasavvıfın bu ilme nâil olamayacağına inanılır. Çünkü Allah'ın dilemesi ve müridin üstün gayretiyle alakalıdır. Mürid ruhunda bulunan kötü hasletleri tedavi edip, ıslah ederse, ruhlar ledûn ilminin mevcudiyetini anlar ve kabul ederler. Fıtratlarının temiz ve saf olduğunun farkına varırlar.¹¹³ Bazen müridin gayretide yeterli gelmez. Aslında Ledûn ilmi Hızır^(s) verildiği gibi nübüvvet ve velâyet ehline mahsustur.¹¹⁴ “O na tarafımızdan bir ilim verdik”¹¹⁵ ayeti bu gerçeği ifade eder. Allahın murad ederse dilediği kuluna bu ledûn ilmini verir o da Allah'ın dilediği kullarına bunu açıklar ve öğretir. Hikmetin hakikatinede ledûn ilmi sayesinde vasıl olunur. Bu ilme sahip olamayan kimselerde hikmetten mahrumdur.¹¹⁶ Ledûn ilmine sahip olanlar birçok ilmi tahsil etmeye ihtiyaç duymazlar çünkü eşyanın hakikatine vakıftırlar. Nitekim ayeti kerime, “hikmet verilen kimseye birçok hayrında verildiğini”¹¹⁷ beyan eder.

Mürid aslında bulunan cevheri ortaya çıkaramıyorsa müşfik, tecrübeli, âlim ve fazıl bir muallime ihtiyacı vardır. Ona intisap etmeli, ledûn ilminin kapısını aramalıdır. İmam-ı Gazzâlî (ö.505/1111) “*er-Risâletü'l-Ledünniye*” adlı eserinde ledûn ilmi ruhun arındırılmasıyla ve aslına rucû etmesiyle meydana gelebileceğini söylemektedir. “Ruh” da şu üç şeyle arınabilir. 1. İlim tahsili ve tahsil edilen ilimden bolca nasiplenmekle. 2. Gerçek bir riyâzet ve murâkabe. 3. Tefekkür. Çünkü ruh, faydalı ilim; gerçek riyâzet-sağlam bir murâkabeden sonra sistemli bir şekilde tefekkür ederse o müride gaybın kapıları açılır ve ledûn ilmini müşâhede eder.¹¹⁸

Siyâhî Ahmed Efendi risalesinde tövbenin üzerinde dikkatli bir şekilde durmakta ve ilimle arasında bir bağ olduğunu savunmaktadır. Siyâhî Ahmed ilim kapılarının müride açılmasının şartı olarak, kalb üzerindeki kilidi kaldırmakla mümkün olacağını ve bu kilidin de tövbe ile açılacağını söylemektedir.¹¹⁹ Aynı zamanda tövbe konusunda insanların durumlarını gözeterek işlemektedir. Çünkü tövbenin gerektiği durumlar

¹¹² Siyâhî Ahmed, *a.g.e.*, vr, 8^a.

¹¹³ Gazzâlî, “*er-Risâletü'l-Ledünniye*”, trc. Serkan Özburun-Yusuf Özkan Özburun. (İstanbul: Semerkand Yayınları 2004), 61-76.

¹¹⁴ Gazzâlî, *a.g.e.*, 63.

¹¹⁵ Kehf, 18/65.

¹¹⁶ Gazzâlî, *a.g.e.*, 65.

¹¹⁷ Bakara, 2/269.

¹¹⁸ Gazzâlî, *a.g.e.*, 75-76.

¹¹⁹ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.*, vr. 9^b.

birçok insan için diğer insanlara nazaran ayıp karşılanır şeyler olabilmektedir. Dolayısıyla günahkâr insanı tövbeye davet etmek hassasiyet gerektiren bir durumdur. Tabiki tövbeden sonra onun gereklerini yerine getirmek de olması gereken şeydir. Şuda bir gerçektir ki birçok insan tövbesine sadık kalamayıp tekrar günaha girebiliyor. Bu durumda bu kişilere yaklaşım nasıl olmalıdır? İşte tamda bu noktada Siyâhî Ahmed Efendi, bu kişilerin toplumdaki ve Allah'ın rahmetinden uzaklaştırmamanın gereğini ifade sadedinde “Nice şarap içenler, terki salât olanlar, nice günah işleyenler, işledikleri kötü şeylerden pişman ve tövbe kâr olup tarîkate girmişlerdir. Şöyle bir itiraz gelebilir: “bazı müridlerin hala günah işlediklerine şahit oluyoruz.” Cevap olarak denilir ki; “nadir olan, yok gibidir.” Hele de önceki hallerine nispetle günahsızlar diyebiliriz. Hem başkalarının kusurlarını araştırmak şeytanın işidir. Akıllarını böyle şeylerde kullanarak gafil olmuşlardır. Allah sizleri doğru yola iletin.”¹²⁰ Demektedir. Aslında bu cümlesi ile hem tarikat adabında aslanan, hemde dinimizde böyle kimselerin toplumdaki tecrid edilmelerinin uygun olmadığını ifade etmektedir. diye düşünüyoruz.

Siyâhî Efendi müridlerine ara ara bir takım duaların evrad edilmesinden bahseder. Risalesinde ilim ile ilgili nasihatlerini yaparken de arada bu şekilde dua salık vermesi, müridin bilhassa ilmî konularda Allah'ın lütfunu araması gerektiğini, bunun içinde Allah'tan istimdad isteyip ona yönelmesi gerektiğini istemektedir diye düşünüyoruz. İşte o yapılması gereken dualardan bir örnek olarak aşağıda veriyoruz.

Rasulü Ekrem ve Nebiyyi Muhterem^(s) buyurmuşlardı ki; “*İman elbise gibidir. Elbise nasıl zamanla eskir ise iman da eskir*”¹²¹. Şimdi Allah Teâlâ hazretleri kalplerinizde imanı tecdit etmeniz için bu hadisi şerif vârid olmuştur. O nedenle kişinin sabah akşam şu duayı okuması gerekir.¹²²

Amentu billâhi ve bimâ câ-e min indillâhi mücmelen ve tafsîlen âlâ murâdî'l-lâhi teâla kemâ hiye fî nefsi'l-emri. Amentü bi rasulillâhi ve bimâ câe min indi rasuli'l-lâhi teâla mücmelen ve tafsîlen kemâ hiye fî nefsi'l-emri. Amentü billâhi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusulihî ve'l yevmi'l âhiri ve bil kaderi hayrihî ve şerrihî mina'l-lâhi teala ve'l ba'sü ba'del mevti. Eşhedü en lâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve rasûluh. Allahumme innî ü veddiu ke şehâdetey dînî ve îmânî ve lisânî ve kalbî ve cemâaa'dâ vahfezhum fî'l hayati ve inde vefâtî ve ba'de memâtî birahmetike

¹²⁰ Siyâhî Ahmed, a.g.e, vr. 9^b.

¹²¹ Suyutî, *Camis sağir*, (Beyrut, Daru'l- Kütübi'l- İlmiye, 1990) hadis no: 1957.

¹²² Siyâhî Ahmed, a.g.e, vr. 9^a.

yâ erhame'r-râhimîn ve sallallahu alâ seyyidinâ muhammedin ve alâ âlihî ve sahbihî ecmain ve'l hamdulil'lâhi rabbi'l-âlemîn.¹²³

Siyâhî Efendi tarikata intisabın üstün çabalar ve gayretlere bağlı olmadığını, mürid olmak isteyen kimsenin kendisini sadece şeyhe teslim etmesi gerektiğini savunmaktadır. Yani böyle kimselere sahip çıkılması gerektiğini, tarikat yolunun asıl böylelerine tanıtılmasının daha uygun olacağını ifade etmektedir. Tarikat müntesiplerine düşen vazife de insanlara şeriat, tarikat ve hakikat ilminin öğretmek olduğunu söylemektedir. Aksi halde kişi bunların cehaletinden dolayı sorumlu olacağını savunmakta ve risalesinde şöyle demektedir:

Kim ki tarîkatı, ahkâmını, erkânını, vacibatını bilemezse onu mürid olarak tutmak, mekâsıda erdirmek, tövbe vermek, hırka giydirmek gerekir. Müridin bunlara teslim olması yeterlidir. Her kim ki şeriat ilmini, tarîkat ilmini ve hakikat ilmini bilmezse bu dünyadan sorumlu gitmiş olur. Yarın mahşer gününde bütün peygamberler ve evliya ona düşman olurlar.¹²⁴

Her tarikat şeriat dairesinde olduğunu ve ona göre amel ettiklerini söylerler. Bunların çoğu bu söylemlerinde haklıdır. Ancak bu dairenin dışına çıkıp, şerî ölçülerden sapmaların yaşandığı birçok tarikat da mevcuttur. Nakşibendî-Hâlidî tarikatıda şeriat ve tarikatın ayrılmaz bir bütün olduğunu söyleyen, bunların tek başlarına seyir ve sülük için yeterli olamayacağını iddia eden bir ekoldür. İmâm-ı Rabbânî (ö.1034/1624) “Kıyamet gününde tarikattan değil, şeriattan sorguya çekileceksiniz”¹²⁵ sözü Hâlidî ekolün temel prensiplerini anlamada yardımcı olacaktır. Nakşibendî-Hâlidî ekolünü diğer tarikatlardan ayıran özelliklerden birinin şeriat-tarikat birlikteliğine devamlı atfı yapmaları, özellikle Hâlid el-Bağdâdî’den sonra daha fazla gündeme getirdikleri söylenebilir. Hâlid el-Bağdâdî’nin “bize göre tarikat, şeriata kavuşabilmek, onu yaşayabilmek içindir. Şeriatsız tarikat mülhidlik ve zındıklıktır”¹²⁶ sözü Hâlidîler’in şeriat-tarikat bütünlüğünü temel prensip olarak görüp ifade etmesi bakımından oldukça açıklayıcıdır.

Siyâhî Efendi yukarıda anlatılan şeriat-tarikat bütünlüğü’nün neticesinde mürid de olması gereken, seyir ve sülük neticesinde bazı hallerin yaşanmaya başladığına,

¹²³ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.* vr. 9^a.

¹²⁴ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.* vr. 11^a.

¹²⁵ İmâm-ı Rabbânî es-Sirhindî, *el-Mektûbâtü'r-Rabbâniyye*, I, (48.Mektup). Der. Yar Muhammed el-Cedîd el-Bedahşî et-Tâlekânî, (Beirut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2004), 138.

¹²⁶ Abdulcebbar Kavak, *a.g.e.*, 429.

artık kalp ve bedeninin beraber harekete geçtiklerine işaret eder. Bu hareketin oluşmasını da müridin gayretine ve Allah'ın iradesine bağlı olarak görür ve derki:

Hâlid b. Ma'dân¹²⁷ (ö.103/721)'den rivayet edilir ki; herkesin yüzünde iki göz vardır. Onlarla dünya işlerini görürler. Kalplerinde de iki gözleri vardır. Onlarla da ahiret ve batın işleri görürler. Allah bir kulu için hayır murad ettiğinde kalbinde bulunan gözlerini açar ve o kul gâib ve batin olan nesnelere görmeye başlar. Eğer Allah murad etmez ise “em ala kulubin akfaluha¹²⁸” ayeti kerimesini okusunlar. Manası şudur ki; kalpleri üzerinde kilitler mi vardır.¹²⁹

2.1.2. Müridin Sabah Vakti Ezkârı

Siyâhî Ahmed Efendi risalesinde bazı ezkâra dair şunları söylemektedir:

Hârici zikirde müridler için birtakım edepler vardır. Öncelikle mürid her daim abdestli olup mümkün merteye abdestli dolaşmalıdır. Abdestten sonra iki rekât “abdest” namazı kılar. Fecirden güneş doğana kadar ki zamanı zikirle ihya etmelidir. Güneş bir iki mızrak yükselince iki rekât “İşrâk¹³⁰” ve “İstihare”¹³¹ namazı kılmalıdır. Kuşluk vakti gelince de en çoğu on iki, ortası sekiz, en azı ise iki rekât olan “Duhâ”¹³² namazını güçleri nispetinde kılmalıdırlar.¹³³

¹²⁷ Tâbiinden Hadis ve Fıkıh Âlimi. Hocası sahâbilerden Muâz b. Cebeldir.

¹²⁸ Muhammed 47/24.

¹²⁹ Siyâhî Ahmed, a.g.e. vr. 9^{ab}.

¹³⁰ Abdest aldıktan sonra kılınan iki rekâtlı namaza İşrak, Şükür veya subha namazı denilir. Abdest veya gusul aldıktan sonra eğer vakit elverişli ise iki rekât namaz kılmak menduptur. Nitekim hadisi şerifte, “Her kim abdest alır, abdesti güzel yapar, sonra kalkıp iki rekât namaz kılsa ve bu iki rekâtta kalbiyle yönelirse, o kimseye cennet vacip olur. Buyrulmuştur. (Müslim, Tahare, 17; Ebû Dâvud, Salat, 162)

¹³¹ Sözlükte “hayır ve iyilik istemek, bir şey hakkında hayır talep etmek” anlamlarına gelen İstihare, bir kimsenin yapmayı istediği bir şeyin kendisi için hayırlı olup olmayacağını Allah'ın kendisine bildirmesi amacıyla iki rekât namaz kılarak Allaha dua etmesidir. İstihare namazı menduptur. Nazmın birinci rekâtında Fatihadan sonra Kafirun suresi; ikinci rekâtta Fatihadan sonra ihlâs suresi okunur. Cabir b. Abdullahtan gelen bir rivayette; Resulullah^(s) bize Kur'ândan bir sure öğretir gibi, büyük küçük işlerimizin hepsinde istihareyi öğretti ve şöyle buyurdu: “Sizden biriniz bir işe kalben azmettiği zaman, iki rekât namaz kılsın.” (Buhari, Kusuf, 75; İsmail Karagöz, *Dini Kavramlar Sözlüğü* (Ankara: D.İ.B. yayınları, 2010), 333.

¹³² Güneşin doğduktan 5 derece (bir mızrak boyu) yükselmesinden, diğer bir ifadeyle güneşin doğmasından takriben 45-50 dakika geçmesinden zevâl vaktine kadar olan süreye kuşluk (Duha) vakti; bu vaktte kılınan namaza da Duhâ namazı denir. Ümm-ü Hânî den gelen rivayette, “Resulullah^(s) mekkenin fethi gününde sekiz rekât namaz kıldı. Bu namaz duha namazıydı.” (Buhari, Salat, 4) Ebu Hureyreden gelen bir rivayete göre ise; “Dostum Resulullah^(s) bana üç şeyi tavsiye etti; onları ölünceye kadar bırakmam: her aydan üç gün oruç tutmak, Duha namazı kılmak, vitir namazı kılıp ta uyumak.” (Buhari, Teheccüd, 33; Karagöz, a.g.e, 128-129.

¹³³ Siyâhî Ahmed, a.g.e. vr. 1^a.

Bu bölümde her daim abdestli olmanın, boş kaldığında nafîle ibadetlere sarılmanın gerekliliğinden bahsedildi. Şeyhin belirlemiş olduğu vakitte ise zikir derslerinin aksatılmaması gerektiği vurgulandı. Bu bölüme sabah ezkârı dememizin sebebi nafîle ibadetlerin ve tarîkat zikrinin birbirleri için manevi bir hazırlık mahiyetinde olduğunu düşündüğümüzüzdendir. Zaten Siyâhî Ahmed Efendide bu hazırlıkları seyir ve sülûk için uyulması elzem birer usul olduğunu kabul etmektedir. Sabah vakti insan hem fiziki hemde ruhî algılarının açık ve zinde olduğu vakittir. Dolayısıyla sabah vakti mürid için zikre en münasip vakitlerden sayılmıştır.

2.1.3. Müridin Akşam Vakti Ezkârı

Akşam namazının sünnetinden sonra iki rekâta bir selam vererek dört rekât “Evvâbîn”¹³⁴ namazı kılarlar. Dört rekâtı bir selamda kılmak uygun değildir. Gecenin yarısından sonra uyanıp “Teheccüd”¹³⁵ namazı kılarlar. Bu namazın en çoğu on iki, ortası sekiz, en azı da dört rekâttir. Bilinmelidir ki teheccüd namazı on iki rekâta hasredilmez. Güçleri nispetinde kılarlar. Her rekâta bir “Yasin sûresi” okunur veya bir Yasin sûresi sekiz rekâta bölünerek okunur¹³⁶.

Mesela birinci rekâta;

إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذُّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ

¹³⁴ Evvâbîn, tövbe eden, sığınan anlamına gelen “Evvâb” kelimesinin çoğuludur. Evvâbîn namazı ise, tövbe eden ve Allaha sığınanların namazı demektir. Altı rekâtlı bir namaz olan evvâbîn, altı rakatın sonunda selam verilerek bitirileceği gibi, dört veya iki rekâta bir selam verilerek de kılınabilir. Ebû Hüreyreden: “Kim akşam namazından sonra aralarında kötü bir şey konuşmaksızın altı rekât namaz kılsa, kıldığı bu namaz onun için on iki senelik ibadete denk kılınır” Tirmizî, Salât, 321; Karagöz, a.g.e, 165.

¹³⁵ Teheccüd, hem uyumak, hemde uyanmak anlamlarına gelir. Dini bir kavram olarak “Teheccüd Namazı”, gece kılınan namaz demektir. Yatsı namazından sonra, teravih ve vitir namazının dışında uyumadan veya biraz uyuduktan sonra kalkıp, gece kılınan namazların tümüne “Teheccüd” namazı ifadesi kullanılır. Bu namazı kılmak Resulullah’a^(s) vacip, mü’minlere ise menduptur. Kur’ân’ı Kerimde “Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus bir nafîle olmak üzere namaz kıl. Böylece rabbın, seni övgüye değer bir makama göndereceğini umabilirsin.” Buyurulmaktadır. (Nisa, 17/79) Hz. Peygamberde, “Kim gece uyanır, hanımını uyandırır ve iki rakat namaz kılsa allahı çok zikreden erkekler ve kadınlardan yazılır” buyurmuştur. (Ebu Davud, Salât, 348)

¹³⁶ Siyâhî Ahmed, a.g.e. vr. 2^b. Teheccüd namazında Yasin suresi okumak veya rekâtlara bölüştürmeyle alakalı bazı Ehlullahın tavsiyeleri dışında, sahih hadis kaynaklarında böyle bir bilgi bulunmamaktadır. Mesela: “Yasin Kur’ânın kalbidir. Allahı ve Ahiret gününü arzu ederek, Yasin okuyan kimsenin geçmiş günahları affedilir. Onu ölülerinize okuyunuz”. Ahmed b. Hanbel, Müsned, c. 33, (Beyrut, Müessesetü’r-Risale, 1999), 417. hadisi ile “Kim geceleyin Allah rızasını gözeterek Yasin suresini okursa, bağışlanır.” İbn-i Hibban, Camiu-s Sahih, c.1, (Beyrut: Daru İbn-i Hazm, 2012), 239.

“Sen ancak Zikr'e (Kur'an'a) uyanı ve görmediği halde Rahman'dan korkan kimseyi uyarırsın. İşte onu bir bağışlanma ve güzel bir mükâfatla müjdele”¹³⁷ diye biten ayete kadar,

İkinci rekâta;

اتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ

“Sizden hiçbir ücret istemeyen kimselere uyun, onlar hidayete erdirilmiş kimselerdir”¹³⁸ diye biten

Üçüncü rekâta,

وَأِنْ كُلُّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ

“Onların hepsi de mutlaka toplanıp (hesap için) huzurumuza çıkarılacaklardır”¹³⁹ diye biten

Dördüncü rekâta

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ

“Ne güneş aya yetişebilir ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzmektedir”¹⁴⁰ diye biten,

Beşinci rekâta

فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ

“Artık ne birbirlerine tavsiyede bulunabilirler ne de ailelerine dönebilirler”¹⁴¹ diye biten,

Altıncı rekâta

وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

“Bana kulluk edin. İşte bu dosdoğru yoldur”¹⁴² diye biten,

¹³⁷ Yasin 36/11.

¹³⁸ Yasin 36/21.

¹³⁹ Yasin 36/32.

¹⁴⁰ Yasin 36/40.

¹⁴¹ Yasin 36/50.

Yedinci rekâta

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ

“Görmediler mi ki biz onlar için, ellerimizin (kudretimizin) eseri olan hayvanlar yarattık da onlar bu hayvanlara sahip oluyorlar”¹⁴³ diye biten

Sekizinci rekâta

فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

“Her şeyin hükümrânlığı elinde olan Allah'ın şanı yücedir! Siz yalnız O'na döndürüleceksiniz”¹⁴⁴

Diye biten ayetleri okuyarak Yasin suresini hatmederler.

Geri kalan dört rekâtın ikisinde ise şu surelerin okunması gerektiğini ifade eder. Bu sureler “Kâfirûn” suresinin okunması diğer iki rekâta da “İhlâs” suresinin okunmasıdır. Yasin suresini okuyamayanlar veya buna güç yetiremeyenler her rekâta üç kere ihlâs suresini okurlar. Namaz bittikten sonra meşhur olan şu duayı okumalıdır: Allahumme’c-al fi kalbî nûran ve fi sem’î nûran ve an yeminî nûran ve an yesârî nûran ve fevkî nûran ve tahtî nûran ve halfî nûran ve kaddemî nûran ve’c allî nûran¹⁴⁵

Manası: Allah’ım kalbimi, kulağımı, sağımı, solumu, üstümü, altımı, arkamı, önümü nurlu kıl. (Allah’ım kalbime genişlik, işlerime kolaylık ver.)

Tarîkatın gerekli gördüğü, olmazsa olmazı kabul edilen, müridin günlük dikkat ettiği, aksatmadığı evrâd-u ezkârının yanında harici olarakta bir takım ibadet ve zikirler bulunmaktadır. Özellikle Nakşîbendî-Müceddidî-Hâlidî ekolde günlük yapılması gereken vird, hatme, delailü’l-hayrat, gibi ezkârı göz önünde bulundurduğumuzda, bunlara ilave olarak bazı sahih hadislerde ifade buyrulan zikir, tesbih ve nâfile ibadetlerinde önemli bir yeri olduğu görünmektedir.

¹⁴² Yasin 36/61.

¹⁴³ Yasin 36/71.

¹⁴⁴ Yasin 36/83.

¹⁴⁵ Siyâhî Ahmed, a.g.e, vr. 2^b; Resulullah^(s) gece kalkıp namaz kılar ve bu duayı okurdu. (Buharî, Daavât, 10; Müslim, Salatü-l Müsafirîn, 187)

2.1.4. Hatme-i Hâcegân

Bütün Nakşibendî-Müceddidî-Hâlidî ekolde Hatme-i Hâcegân zikri mevcuttur. Bu zikir genelde toplu halde yapılan bir rütüeldir. Ancak münferiden de yapılabilir.¹⁴⁶ Müridân için pekçok faydası vardır. En önemli katkılarından biri ise müridlerin birlik beraberliğini tesis etmektir. Aynı zamanda topluca yapılan bu zikrin sevabından da hissedar olmaktır. Hatme, dergâhta yapıldığı gibi müsait olan her ortamda da yapılabilir. Herhangi bir mekân sınırlaması yoktur. Ama dergâhta yapılmasının ayrıcalığı şudur: müride şeyhi ve ihvan ile görüşme imkânını sağlaması, Dergâh ile arasında ki bağı güçlendirmesi, tarîkat âdâbı talim ve şeyhin talimatlarını yakından takip gibi faydalar sağlamkatadır diye düşünüyoruz.

Ancak tasavvufi tecrübelerin mahremiyetinin olduğuda bir gerçektir. Bazı zikir uygulamalarına bir takım tarîkatların, müntesiplerinin dışındaki kimseleri almaları âdab açısından sakıncalı bulunmuştur. Bunun iki nedeni olabilir. Birincisi müntesiplerin yaşadıkları halleri muhafaza etmeleridir. İkincisi ise o ortamda bulunan tarîkat dışındaki insanların yanlış anlayıp, ön yargılı davranmalarını engellemektir.¹⁴⁷

Araştırmalarımız neticesinde Siyâhî Ahmed Efendi ve postnişin Ahmed Hicâbî Efendilerin de adlarının bulunduğu, orijinal el yazması olan, içinde silsile, zikir ve hatm-i hâcegânın yapılış şekillerinin ve hatm-i hâcegân duasının yazılı bulunduğu “*Hatm-i Hâcegân*” isimli risaleye ulaştık. 28 Şaban h. 1305 tarihinde Bektanzâde Seyyid Muhammed Nermedî¹⁴⁸ tarafından yazılmıştır. El yazması bu eserin resimli halini kitabın sonuna almayı uygun bulduk. Risalenin sonunda müstensihe ait olduğunu düşündüğümüz şöyle bir beyit bulunmaktadır:

Bunu yazdım bî vefadır rûzigâr,
Ben ölürsem bu hat ola yadigâr.¹⁴⁹

Siyâhî Ahmed Efendi'nin silsiledeki vasıfları şu şekildedir:

¹⁴⁶ Necdet Tosun, “Türkiyede Tarîkatlar: Tarih ve Kültür.” *Nakşibendiyyede Hatme-i Hâcegân*, Ed. Semih Ceyhan, (İstanbul: İsam Yayınları, 2015), 664.

¹⁴⁷ Halil İbrahim Şimşek, “Tasavvufi Tecrübelerin Mahremiyeti Meselesi” *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 9 (2015): 1-14.

¹⁴⁸ Hayatı hakkında bilgi bulunamamıştır. Ancak Ahmed Hicâbî Efendi'nin müridlerinden olduğunu tahmin etmekteyiz.

¹⁴⁹ Şevket Efendi, *a.g.e.*, vr. 30^b.

Allahumme yâ hayyü yâ kayyûm. Yâ bedîa's-semavâti ve-l arz. Yâ mâlike'l-mülki yâ ze-l celâli ve-l ikrâm. Innî es'elüke bi mehabbeti'l-vâkîfi bi-l esrari'l-ilâhî sahibi'l-irfani ve'l-burhani-l celî mevlânâ hoca eş-Şeyh Ahmed Siyâhî el Kastamonî¹⁵⁰ (Kaddesallâhu Sırrahu-l azîz)

Anlamı: Allahım! Ey hayy ve kayyum olan. Ey gökleri ve yeri yoktan var eden, Ey mülkün sahibi, Ey celal ve ikram sahibi. Şüphesiz senden ilahi esrarla birlikte muhabbet istiyorum. (Buraya kadarki kısım her şeyhin vasıflarından önce söylenen Allah'a münacat sözleri) İrfan sahibi, açık keramet ehli mevlamız Hâce Şeyh Ahmed Siyâhî Kastamonî. (Allah aziz sırrını takdis etsin.)

Hatme-i Hâcegân risalesinin girişinde müridin nasıl zikir çekmesi gerektiği ve hatme-i hâcegânda okunacak dualara da yer verilmiştir.

Bundan önceki bölümde zikir, zikrin ön hazırlığı ve keyfiyeti üzerine idi. Bu bölümde ise Nakşibendî-Müceddidî-Hâlidî ekolünün en temel zikirlerinden olan Hatme-i Hâcegân'ın tarifine yer verilmiştir. Risalede bu bölüme “Tertîb-i Hatme-i Hâcegân-ı Nakşibendîyye-i Muhammediyye-i Hâlidîyye” şeklinde bir başlık atılmıştır. Hatmenin yapılış şekli şöyledir:

“Toplu halde icra ediliyorsa önce halka şeklinde oturulur. Rabitalı bir vaziyette gözler kapanır ve yirmi beş tane “Estağfirullah” kelimesi söylenir.”¹⁵¹

Rabita vaziyeti alınmasından kasıt müridin o anda müşid rabitasına başlamasıdır. Ancak zikir esnasında ve sureler okunurken müridin rabıtayı bırakıp zikre ve sureleri okumaya odaklanması gerekmektedir. Zira mürid, aklına ve kalbine hâkim olamayıp rabita ile zikri birbirine karıştırarak manen zarar etme ihtimali yüksektir. Çünkü rabita, tarîkat usul ve âdâbın içselleştirilmesine bir nevi zemin hazırlamaktır. Zikir ise başlı başına bir ibadettir. Dolayısıyla ibadet olan zikirle rabita birbirinden çok farklı unsurlardır. O nedenle rabita ile zikrin birbirinden ayrılması gerektiğini düşünmekteyiz.

Rabita, tasavvufta bir eğitim metodudur. Kalbi zikre alıştırmaya yöntemidir. Tefekkürün başka bir çeşididir. Ama bizâtihi rabita başlı başına bir ibadet değildir. Mesela mutasavvıflar rabitada olan mürid müşahede ve cezbe haline düştüğünde hemen rabıtayı terkedip o hale yönelmelidir derler. Bir keresinde Behâeddin Nakşibend'in müridlerinden biri huzurunda rabita yapıyordu. Müride bazı manevi haller isabet etti.

¹⁵⁰ Şevket Efendi, *a.g.e.*, vr. 31^b.

¹⁵¹ Şevket Efendi, *a.g.e.*, vr. 31^b.

Müridde rabıtaya devam etti. Durumu fark eden Şah-ı Nakşibibend “*bana rabıtayı bırak, sana gelene yönel*”¹⁵² diye müridi ikaz etmiştir.

Tasavvufi bir eğitim aracı olan rabıta, müridin manen uyanık ve hazır olmasını sağlamayı hedefleyen bir eylemdir. Rabıta halinde olan mürid kendini şeyhinin yanında hayal eder ve hataya düşme ihtimalini minimize etmeyi amaçlar. Rabıtayı benimseyen tarikatlar göre yapılış şekillerinde farklılık görülebilmektedir. Özellikle Nakşibendî-Müceddidî-Hâlidî ekolde Bahaeddîn Nakşibend’den sonra daha fazla önem kazanmış ve tarikatın esaslarından kabul edilmiştir. Aynı zamanda tasavvufi eğitimi kısaltan, manen ilerlemesini hızlandıran bir sistem olduğunda ifade etmek gerekir.¹⁵³

Nakşibendî-Müceddidî-Hâlidî ekolde genel olarak yukarıda ifade edildiği üzere hatmenin ibtidası olan esteğfirullah çekildikten sonraki aşama şöyledir. hatmeyi yaptıran imamın sağ tarafından imamla birlikte yedi kişi sessiz bir şekilde bir adet Fatiha sûresi okur. Yüz adet Salavât-ı Şerîfe çekilir. Yetmiş dokuz adet İnşirah sûresi okunur. Bin adet İhlâs sûresi okunur. Bu sefer imamın sol tarafından imam hariç yedi kişi sessiz bir şekilde bir adet Fatiha sûresi okur. Tekrar yüz adet Salâvat-ı Şerîfe çekilir. Son olarak da imam, içinde tarikat silsilesinin de bulunduğu Hatme-i Hâcegân duasını okur ve duanın sonunda bir aşr-ı şerîf okuyup yirmi beş tane “Estağfirullah” çekilmek suretiyle Hatme-i Hâcegân tamamlanmış olur.¹⁵⁴

Hâlid el-Bağdâdî halifelerine güneş doğduktan veya akşam namazlarından sonra hatme-i hâcegân yapılmasını tavsiye etmiştir.¹⁵⁵ Ancak zaman ilerledikçe bazı Hâlidî tekkelerinde hatme-i hâcegân’ın zamanında değişiklikler yapılmıştır. Genellikle Hâlidî tekkelerinde Perşembe günü yapılan hatme-i hâcegân’ın diğer günlerde yayıldığı hatta hergün yapıldığı da olmuştur.¹⁵⁶ Siyâhî Ahmed Efendi’nin Kastamonu Hâlidî tekkesindeki hatme-i hâcegân günü Cuma ikindi namazından sonradır.¹⁵⁷

¹⁵² Dilaver Selvi, *Kaynaklarıyla Tasavvuf*, (İstanbul: Semerkand Yayıncılık, 2001), 71-85.

¹⁵³ Halil İbrahim Şimşek, “17-19. Yüzyıllarda Öne Çıkarılan Bazı Tasavvufi Kavramlar” *İslamî Araştırmalar Dergisi*, sy. 2 (2006): 325-333.

¹⁵⁴ Şevket Efendi, *a.g.e*, vr, 8^b.

¹⁵⁵ Muhammed b. Abdullah el-Hânî, *el-Behcetü’s-Seniyye*, ter. Siraceddin Önlüer, (İstanbul: Semerkand Yayınları, 2011), 245.

¹⁵⁶ Mustafa Aşkar, *Son Dönem Tekke Mecmuaların’dan Yeşilzâde Mehmed Salih Efendi’nin Rehber-i Tekâyâs’ı*, sy. 3 (2000): 144-148.

¹⁵⁷ Kastamonu salnameleri H. 1286, 41. Baskı, s. 73; Çelenligil, *a.g.e*, 17.

2.1.5. Bazı Dualar

Duada aslolan kalbi duaya hazırlamaktır. Çünkü dua haddizâtında bir ibadettir. Kulun rabbini hatırlaması, ona yönelmesi, ondan yardım istemesidir. Her ibadette olduğu gibi duanın birtakım formları ve erkânı vardır. Ancak duanın gücüne ve imkânına inanan mü'min için zaman mekân vb. şartlar devreden çıkar. Kalbinin hazır olması duanın imkânı için yeterlidir. Hadislerde “Kaybolan ayakkabı bağının bile Allaha istenmesi”¹⁵⁸ tavsiye buyrulurken bu hakikate işaret etmektedir. Ama bazı mutasavvıflar: “içinde ümmetin payı varsa dua etmek gerek ama nefsinin payı varsa sukût etmek daha uygundur”¹⁵⁹ diyerek dua da önceliğin ümmet şuûruna dayandığını, böyle bir meselede dahi nefse pay çıkarmamak gerektiğini savunmuşlardır. Ancak Siyâhî Ahmed duanın her halde ve birtakım hastalıklara karşı rukye tarzında okunabileceğini söylemektedir.

Bundan sonraki bölümde ise müridlerine bazı duaların tesirinden ve birtakım hastalıklara karşı okunması gerekli olan dualara yer veriyor. Bizde bu bölümde bu duaları ele almayı uygun gördük.

Sıkıntı ve Hüzne Dair Dualar

“Tâundan, vebâdan ve tüm kederlerden halâs için Yunus^(s)ın rabbine yalvardığı şu iki tesbihi yüz defa okuması gerekir.¹⁶⁰”

“La ilâhe illâ ente sübhâneke innî küntü mine’z-zâlimîn¹⁶¹”

Bir takım hastalıklara Karşı Okunabilecek Dualar

“Malum ola ki baş ağrısına meşayih-i izâm efendilerimiz buyurmuşlar ki; başı ağrıyan kimsenin karşısına oturup İnzâl, Felak-Nâs sure-i şerifeleri yedişer defa veya daha fazla okuyup hastaya üfleye. Aşağıda yazılı olan nüshayı da yazıp başına bağlaya gayet mücerrebtir.”¹⁶²

Bismillahirrahmanirrahim. Ya şemalûn Ya şemalûn Ya şemalûn birahmetike yâ erhame’r-râhimîn ve-l hamdulillâhi rabbi-l alemîn. Yâ şâfi yâ kâfi yâ dâfi.

¹⁵⁸ Tirmîzî, *Daavât*,3.

¹⁵⁹ Abdülkerim Kuşeyrî, *Risale-i Kuşeyrî*, çev: Ali Arslan, (İstanbul: Arslan Yayınları 1980), 311.

¹⁶⁰ Siyâhî Ahmed, *a.g.e*, vr, 9^b.

¹⁶¹ Enbiya 21/87.

¹⁶² Siyâhî Ahmed, *a.g.e*, vr, 10^a.

Duanın gücü kulun Allah ile arasındaki bağı bağıdır. Dua kulun en büyük manevî silahlarıdır. Çünkü dua yaratıcıyı hatırlamak, ondan başka gidilecek bir kapının olmadığını itiraf etmektir. Tasavvufta da Allaha yönelme, onu hatırlama, ondan af ve mağfiret dilemeyi anlatan inâbe kavramıyla ifade edilir.

Siyâhî Ahmed Efendi Sıtma hastalığına yakalanan kimsenin tedavisinin şu şekilde yapılması gerektiğini ifade ediyor.

“(mâ heyûn, lâ heyûn, sâ heyûn) Sıtma hastası, bir örtünün altına girip bu üç ismi bir kâğıda yazıp, birinci kâğıda bir elif harfi ikincisine iki, üçüncüsüne üç elif harfi yazdıktan sonra bunları yakıp üstüne dumanını tütsüne.”¹⁶³

Seferî Kimsenin Huzuru İçin Dua:

Gurbette bulunan kimsenin okuması gerekli olan duayı şu şekilde tarif eder:

“Her kim diyar-ı gurbette bulunduğu halde işbu ayeti kerimeye on bir defa okumaya devam ederse sağ Sâlim, bereketli bir yaşantı ile ailesine, akraba-i teallukatına kavuşur bi iznillah.”¹⁶⁴

“Rabbi enzilnî münzelen mübaraken ve ente hayru-l münzilin.”¹⁶⁵ Ya hafız ya hafız ya hafız.”

Resulullah^(s) Rüyada Görmek İçin Okunacak Dua:

Siyâhî Ahmed Efendi bu bölümde hazreti Peygamberi^(s) rüyada görmek için okunacak dualardan bahsetmektedir ve bunu İbrahim et-Teymî'nin (ö.92/710) Hızır^(s) ile yaşadığı olayı ele alarak temellendirmiştir.

“Malum ola ki İbrahim et-Teymî hazretleri buyurdular. Hızır^(s) bana sabah akşam okumam için on adet duayı tâlim buyurdular. Bende Hızır'a^(s) size bu duaları kim öğretti diye sordum. O da ahir zaman peygamberi Muhammed^(s) öğretti dedi ve devam etti: Ey İbrahim! Kim bu duaları sabah akşam okursa hazreti Peygamberi^(s) rüyasında görür buyurdu. Bende gecelerden bir gecede yattım rüyamda Resulullah Efendimiz'i cennet-i â'la da gördüm saygı ve tazimden sonra kendisine sordum: ya Rasulallah Hızır bize on sure ta'lim ettirdi ne buyurursunuz. Allah resulü: “Devam et ey İbrahim” diye vasiyet ettiler. Ey İbrahim bu duaları okurlarsa dünya ve ahiret muratlarına nail olurlar diye buyurdular. Bundan sonra İbrahim et-Teymî cennet taamlarından ve şaraplarından yedim içtim, dünyada dört ay boyunca susamadım acıkmadım diyor.”¹⁶⁶

¹⁶³ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.*, vr. 10^b.

¹⁶⁴ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.*, vr. 11^a.

¹⁶⁵ Mü'minun 23/29.

¹⁶⁶ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.*, vr. 11^b.

“Bu duaların fazileti çoktur. Dileyen kimse Gazzâlî (ö.505/1111)’nin “*İhya-u ulumiddîn*” adlı eserinde bulunan bu dualara bakabilir. Bu dualar sabah akşam yedişer defa okunması gerekir. O dualar ise şunlardır.

1. Fatiha-i Şerîf,
2. Ayete-l Kürsî,
3. Kâfirûn,
4. İhlâs,
5. Felak,
6. Nâs,
7. Subhanallâhi ve'l hamduli'l-lâhi velâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber velâ havle velâ kuvvete illâ billâhi-l aliyyi-l azîm.
8. Allahumme salli ve sellim alâ Muhammed'in ve alâ Âli Muhammed.
9. Allahummağfirlî velivâlideyye veli cemî'l-mü'minîn.
10. Allahumme'âl binâ ve bihim Âcilen ve Ecilen fi-d dünya ve-d dîn-i ve-l âhireti mâ ente lehû ehlün velâ tefa'l binâ ve bihim yâ Mevlânâ mâ nahnu lehû ehlun inneke ğafûrun âlimun cevâdun kerîmun raûfun rahîmun.

İşte bu on duanın esrarı ve fazileti çoktur. Kim bu dualara sabah akşam devam ederse İbrahim Teymi hazretleri gibi rüyasında rahmeten lil âlemini görür onunla sohbet eder ona sual eder.¹⁶⁷

Dualarda Hızır^(s)'in yeri

Kur'anda Kehf suresi 61-82. Ayetleri arasında işlenen Mûsa^(s) ile Hızır^(s) kıssası ulemâ tarafından farklı farklı yorumlanmıştır. Kimi ulemâ Hızır'ın bir Peygamber olduğunu kimi sâlih bir kul olduğunu kimi öldüğünü kimileri de hala yaşadığını savunmaktadır. Mutasavvıflar Hızır'ın yaşadığını savunan taraftadırlar. Nitekim ilk dönem mutasavvıflardan günümüze birçok sûfi'nin Hızır ile görüşüğünü ileri sürmektedirler. Hatta Ebû Tâlib el-Mekkî (ö.386/996) Hızır'ı Allah'ın askeri saymakta ve yeryüzünde yaşayan bilinmez velîlerin önderi saymaktadır.¹⁶⁸ Kanaatimizce Hızır^(s) ile ilgili bilgileri Kur'an'ın ve Hadislerin ötesine götürülmemesidir.¹⁶⁹ Aksi halde önü alınmaz, tashîhe muhtaç bilgiler, insanların hayatlarını şekillendirecektir. Özellikle bu

¹⁶⁷ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.*, vr. 12^{ab}.

¹⁶⁸ Ebû Tâlib el-Mekkî, *Kütü'l-kulüb*, Kahire, 1310, 1, 20. Ayrıca bkz. Hasan Kâmil Yılmaz, *300 soruda Tasavufî Hayat*, (İstanbul: Erkam Yayınları,2014), 285.

¹⁶⁹ M.Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, c. 2,(Ankara: TDV Yayınları, 2012), 207-2018.

hususta Kitab ve sünnete ittiba noktasında teslimiyette bütünlüğü savunan Nakşibendî tarikâtı müntesipleri daha dikkatli olmaları gerekmektedir.

Hızır^(s) Kur'an-ı Kerimde anlatıldığı gibi olayların iç yüzünü görüp bilmesinden dolayı mutasavvıflar nazarında önemli bir yeri olmakla birlikte sembol ve remiz kabul edilir. İbn Arabiy (ö.638/1240)'e göre âlemi misalde müşahede edilebilen bir yapıya sahiptir. Hayât-ı nûraniyye ve rûhâniyye ile diridir. Sûrî vücûdu ile değil rûhânî kişiliği ile yaşamaktadır. Bir bakıma kutup görevi yapmakta, darda kalanların imdadına yetişmektedir. Allahın inayetiyle insanlara mânen yardımcı olmaktadır.¹⁷⁰

Hızır^(s)'ın konumu mutasavvıflar arasında böyle bir konuma sahip olunca, tasavvufî eserlerde de kıssalarını bulmak mümkündür. Bu kıssaların bir kısmı sahih kaynaklarda geçmekte ve tarihî kayıtlarla desteklenmektedir. Ancak bir kısmında sahih islam anlayışıyla bağdaşmayan, bazı isrâilî kaynaklardan geçtiği de bir vakıadır. Siyâhî Ahmed Efendi de risâlesinde Hızır^(s) ve İlyas^(s)'ın her sene hac mevsiminde Kudüs'te buluşmasından ve ayrılırken okudukları duadan bahseder.

“Rivayet olunur ki Hızır ve İlyas^(s) her sene ramazan ayında Kudüs de sâim olup son on gününde itikâfa girerler. İbn-i Asâkir (ö.571/1176) den kuvvetle rivayet olundu ki Resulullah^(s) şöyle buyurdu: Hızır ve İlyas her sene hac mevsiminde buluşup mülakat ederler, birbirlerinin başını tıraş ederler ayrılık vakti geldiğinde ise şu duayı okurlar. “Bismillah mâşallah mâşallah la yesugu'l-hayra illallah mâ şâ Allah mâ şâ Allah la yasrifü-s sû-e illallâh mâ şâ Allah mâ yekûnu min ni'metin fe min Allah mâ şâ Allah mâ şâ Allah tevekkelnâ alallâh ve ni'mel vekîl ve lâ havle velâ kuvvete illâ billâh. Deyip birbirlerine veda ederler.”

Sahih hadis kaynaklarında bu rivayete rastlanmadı. Buluştuklarına dair halk arasında dolaşan rivayetler isrâiliyyât kaynaklı olduğu, bazı eserlerde yer almaktadır¹⁷¹.

Sultanu'l-müfessirin olan İbn-i Abbas (ö.68/687) demiştir ki: İşbu kelimât ve duayı sabah akşam üç kere samîmi bir kalp ile okuyup münacatta bulunsa, Allahu azimu'ş-şan o kimseyi ateşte yanmaktan, suda boğulmaktan, hırsızdan, tâundan ve cümle musîbetten hıfz eder. Dünyevî ve uhrevî tüm muratlarına nail olur inşallah.¹⁷²

Bu bölümde de Siyahî Ahmed Efendi Hızır^(s)'ın hazreti Ömer ve Ali^(r) ile görüşüp onlara öğrettiği duaya yer vermiştir.

“Rivayet olundu ki Hızır^(s) hazreti Ömer ve Ali efendilerimize namazın akabinde okunmak üzere tâlim buyurduğu duadır”.

¹⁷⁰ Ahmet Avni Konuk, *Füsûs'l-hikem Tercüme ve Şerhi*, (İstanbul: T.Y.E.K. Yayınları) I, 34, III,130. ; Hasan Kâmil Yılmaz, *300 soruda Tasavvufî Hayat*, (İstanbul: Erkam Yayınları,2014), 286.

¹⁷¹ İbn-i Kesir, *Kıssasü'l- Enbiya* (Mekke: Mektebetü Talibi'l- Camiî, 1988), 541.

¹⁷² Siyahî Ahmed, *a.g.e*, vr. 12^{ab}.

Ya men la yeşğuluhû sem-un an sem-in veyâ men lâ yağlituhu-l mâilu veya men yardî hi il-hâhu-l mulahhîn ezignî bedre afvike ve halâvete mağfirateke.

Risalenin sonunda bu risalenin başta Raşid Efendi'ye ve diğer ihvanlara fayda sağlaması için dua ettiğinden, müridlerin bu bilgilere sımsıkı sarılması gerektiğinden, amel ettikleri takdirde her iki dünyada da saadete, himmete ve necata ereceklerini ifade etmektedir. Son olarak ta risalenin bitiminde, müritlerinden olduğunu tahmin ettiğimiz Raşit Efendi'ye nasihati yer almaktadır. Nasihatın yazılı bulunduğu sayfanın başında “Hû Destûr Yâ Ğavs Yâ Şâh” ibaresi yer almaktadır. Bu öğüdü sadeleştirerek aktarıyoruz:

Saadetli, şefkatli gözümün nuru oğlum Raşit Efendi! Selamlamadan sonra; dünya bela yurdudur. Bundan zevk ve keyif almayı istemek ise ahmaklıktır. Zevk ve keyif cennette olur. Dolayısıyla cennete gönül bağlamak gerekir. Dünya hayatı Allah-u zü'l-celâl hazretlerine ve âlemlere rahmet Efendimiz Muhammed Mustafa^(s) hazretlerine ki ruh-u insan, âlemin şevketlisi, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, padişahpenâh olan, Allah'ın nusreti efendimize son derece hürmet eylesin. Devlet büyüklerine itaat edip gözlerine gir ki her geçen gün aziz ve muhterem olursun. Namaz kılmaya, cihad talimine, vesâir dualara devam edin. Asâkiri salâhiyye'nin kâfirler üzerine galip gelmesi için devamlı dua edin. Allah rızası için zikirle, fikirle meşgul olunuz.¹⁷³

2.2. ÂDAB

Nakşibendiyye tarikatında diğer tarikatlarda olduğu gibi tasavvuf yoluna giriş, mürşide intisabla başlar. Bahâeddin Nakşibendi (ö.791/1389) üveysî eğitime önem

---

¹⁷³ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.*, vr. 14^a.

vermesine rağmen yine de bir mürşide intisabın gerekli olduğunu ifade eder. Hatta bu konunun izahı sadedinde derki: “*Diri bir kedi, ölü aslandan daha iyidir.*”¹⁷⁴

Mürid tasavvufta takındığı âdaba göre yol kateder. Tasavvufta da herşeyin bir âdabı ve usulü vardır. Hiçbir âdab ve usul kaidesi boş bir amaç için değil aksine müridin islahı ve olgunluğu içindir. Siyâhî Ahmed Efendi âdab konusundaki nasihatlerini çok daha geniş bir alanda tutmuştur. Ona göre bir mürid ibadetinde, sosyal ilişkilerinde, dergâhta v.s. her haliyle âdab üzere olmalıdır. Bu usuller tarîkattan ve mürşidden alınması hedeflenen dersleri tahsilde son derece yardımcı olacaktır. Çünkü tarîkatta ilerleme kaydetme talimatlar uymakla mümkündür. “*Usul olmadan vusul olmaz*” prensibi hemen hemen tüm tarîkatların benimsediği bir talimattır.

Risâlenin incelemesine geçmeden şu izâhı yapmak yerinde olacaktır. Siyâhî Efendi Risâlesinde zikir, hatme, rabîta, dua, şeyh-mürîd ilişkisi, bazı tarîkat âdâbı gibi konuları işlemiştir. Bu konuların işlenişi, içeriği, uslûbu Hâlid el-Bağdâdî'nin “*er-Risâletü'l-Hâlidiyye fî Adâbi't-tarîkati-n Nakşibendiyye*” adlı eseriyle benzerlikler göstermektedir. Bu benzerliğin sebebinin Siyâhî Efendi'nin, Hâlid el-Bağdâdî'nin son halifelerinden olması ve aynı tarîkat usul ve erkânını takip etmelerindedir. Dolayısıyla bu benzerlik gayet normaldir diye düşünmekteyiz.

Şimdi Müridin uyması gereken âdab ve usulleri Ahmed Efendinin nasihatleri ile birlikte ele alıyoruz.

2.2.1. Müridin Günlük Yaşantısı

“Mürîd beş vakit namazı cemaatle kılmalı cemaati terk etmemelidir. İkinci akşam namazları arasında işlerini muhasebe etmeli günahlarından tevbe-i istiğfar edip iyiliklerine de şükretmelidir. Hayırlı işler yaptıklarında mağrur olmasınlar. Zaten Müslüman'lar bütün vakitlerini bu minval üzere muhasebe ederler. Bu muhasebe şekli sūfî istilâhında “vukûfî zemanî”¹⁷⁵ diye adlandırılır. Mürîd akşam namazını kıldıktan sonra yatsı namazına kadar dünya kelâmı konuşmaz bu vakti nafilâ namaz veya evrad-u ezkâr ile geçirir. Yatsı namazını kıldıktan sonra şeriatında emri gereği bir işle meşgul olmayıp, dünya kelâmı da konuşmazlar. İki rekât namaz kılıp mülk suresini okurlar. Uykuları geldiğinde ise abdest alıp zikir ile uyurlar abdestsiz gaflet içinde uykuya dalmazlar. Mezkûr olunan adabları ziyadesiyle doğru bir şekilde devam ettirirler. Zira Nakşibendi Sâdâtları'nın katında önem verilmesi gereken adablardandır. Özellikle canımız feda mürşidimiz

¹⁷⁴ Necdet Tosun, “Türkiyede Tarîkatlar: Tarih ve Kültür.” *Nakşibendiyye'nin Âdab ve Erkânı*, Ed. Semih Ceyhan, (İstanbul: İsam Yayınları, 2015), 658.

¹⁷⁵ “Zamanın kıymetini bilip değerlendirmek” anlamında bir tarikat prensibidir.

Şeyh Hâlid Efendi'nin yanında gayet makbul ve rağbet edilen iş ve amellerdendir.”¹⁷⁶

Yine Siyâhî Ahmed Efendi tarîkatın şeriatın bağımsız olmadığını ifade sadedinde, âdâb ve erkânı şeriat dairesinde izah etmiştir. Zaten sahih islam anlayışıyla hareket eden tasavvuf erbabı'nın tümü islamın ruhuna aykırı beyan ve talimatlarda bulunmazlar. Onlar kendilerini Ku'rân ve Hz. Peygamber'in sünnetinin dışında bir konumda görmez, bu iki kaynağı esas kabul ederler.¹⁷⁷ Aksi halde “şeriat, tarîkat, hakikat” olan, bir nevi sacayağı mahiyetindeki bu hedeflerden şaşmış ve tasavvufun gerekliliklerinden uzaklaşmış olurlar. Öğütlenen bu talimatlara uyulduğu takdirde de müridin manevî kazancı o derece olacaktır.

Devamla Siyâhî Ahmed Efendi diyor ki:

Mürid gafil olmasın ve her müride lazımdır ki; çarşıya pazara gidip kalabalık yerlere uğrayınca تنها yerlere varıncaya kadar şu duayı okumalıdır. (Lâ ilâhe illallahu vahdehû lâ şerîke Leh. Lehü-l mülkü ve lehü-l hamdü yuhyî ve yümît ve huve hayyun lâ yemût bi yedihi'l-hayr ve huve alâ külli şey'in kadîr)¹⁷⁸

Manası: Allahtan başka ilâh yoktur. O tektir ve şerîki yoktur. Mülk onundur hamd O'na'dır. Diriltir ve öldürür. O ölümsüz hayy'dır. Hayır, onun elindedir ve o her şeye kâdirdir.

Bu duayı okuyana Hak Teâlâ hazretleri bin iyilik yazıp bin günahını affeder bin ricasını da kabul eder. Bu meşhur hadisi şerifin manasıdır. Beş vakit namazların farzlarından sonra onar kere salâvat-ı şerife okunması gerektiğini, mümkün değilse duadan sonra okunabileceğini ifade eder. Salâvat ise şöyledir: (Allahümme salli ala Muhammed ve ala âlihî ve sahbihî efdale salavâtike adede ma'lûmâtike ve bârik ve sellim kezâlik.)¹⁷⁹

Her Cuma sabahtan akşama kadar bir oturuşta bin defa şu salâvat okunmalıdır:

¹⁷⁶ Siyâhî Ahmed, a.g.e. vr. 3^a.

¹⁷⁷ Halil İbrahim Şimşek, “Tasavvuf El Kitabı”, *Tasavvufun Menşei Üzerine* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2014),21-23.

¹⁷⁸ Ebu Hüreyreden gelen bir rivayette Resulullah^(s) şöyle buyurdu: “Kim, “Lâ ilâhe illallahu vahdehû lâ şerîke leh. Lehü-l mülkü ve lehü-l hamdü yuhyî ve yümît ve huve hayyun lâ yemût bi yedihi-l hayr ve huve ala külli şeyi-n kadîr” duasını bir günde yüz kere söylerse, kendisine on köle azat etmiş gibi sevap verilir. Ayrıca lehine yüz sevap yazılır ve yüz günahı da silinir. Bu üç gün akşama kadar onu şeytana karşı muhafaza eder.” (Buharî, *Daavat*, 64; Müslim, *Zikir*, 28)

¹⁷⁹ Siyâhî Ahmed, a.g.e, vr. 3^b-4^a.

“Allahümme salli ve sellim âlâ şeffinâ Muhammed’in ve âlâ âlihî ve sahibihî ecmeîn.”¹⁸⁰ Gözler kapalı vaziyette okunması daha faziletlidir.

“Sübhanallahi ve bihamdihi adede halkihî ve rızâ nefsihî ve zinete arşihî ve midâde kelimatihî”¹⁸¹ duasını ne zaman okursa üç kere okur.

Manası: Yarattıkları sayısınca, kendisinin hoşnut olduğunca, arşının ağırlığınca ve bitip tükenmeyen kelimeleri adedince ben Allah’ı tüm noksan sıfatlardan tenzih eder ve ona hamd ederim.”

Bu bağlamda Siyâhî Ahmed Efendi Şeyh Ebu Ali ed-Dekkâk¹⁸² (ö.405/1015) “*risale-i mektebesi*” nde şunları söylediğini ifade eder. Ali ed-Dekkâk buyurmuşlar ki; “*Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır.*”¹⁸³ Canımız feda müridimiz şeyhimiz Hâlid el-Bağdâdî hazretleri de “*Men karubenî baude minnî ve men baude minnî karubenî*”¹⁸⁴ yani bize yakın olup tarîkatın âdâbına riâyet etmeyen müridler bizden uzaktır. Kalbimizde onlara karşı herhangi bir meyil de yoktur. Bizden hiçbir şeyde istifade edemezler. Ama bazı müridler bizlere uzak beldelerdedir lakin tarîkat adabına riayet ederler işte onlar bizlere yakın olup murad ve maksutlarına nail olmuşlardır. En doğrusunu Allah bilir.¹⁸⁵

Hâlid el- Bağdâdî’nin bu sözü aslında tasavvufta hedeflenen insan-ı kâmil olma yolunda şeyhe değil, şeyhin islama uygun olan talimatlarına uymanın gerekliliğini ifade etmektedir. Ahmed Efendide aynı usul üzerine mürid yetiştirmiştir.

¹⁸⁰ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.*, vr. 3^b-4^a.

¹⁸¹ Müminlerin annesi Cüveyriye binti Hâris^(r) dan dan rivayet edildiğine göre Resulullah^(s) bir gün sabah namazını kıldıktan sonra eve uğrar hazreti Cüveyriyeyi namazdan sonra seccadesinde zikirle meşgul olduğunu gördü. Evden ayrıldı kuşluk vakti eve döndü. Cüveyriyeyi hala seccadede zikirle meşgul olduğunu görünce “Yanımdan ayrıldığımdan beri hep burada oturup zikirle mi meşgul oldun? Diye sordu. Oda: evet diye cevap verdi. Bunun üzerine Resulullah^(s) şöyle buyurdu: *senin yanımdan ayrıldıktan sonra üç defa söylediğim şu dört cümle, senin sabahtan beri söylediğin zikirlerle tartılacak olsa, sevap bakımından onlara eşit olur.* “Sübhanallahi ve bihamdihi adede halghî ve rızâ nefsihî ve zinete arşihî ve midâde kelimatihî” (Müslim, *Zikir*, 78; Ebû Davûd, *Salat*, 359.)

¹⁸² Nîsâburlu ilk devir sûfilerden. Şeyhi yine ilk devir sûfilerinden, muhaddis İbrahim b. Muhammed Nasrâbâdî (ö.367/978)’dir. Mutasavvıf, kelem, tefsir ve hadis âlimi olan Abdulkemim el-Kuşeyri (ö.465/1072)’nin kayınpederidir. El-Kuşeyri er- Risâlesinde kendisinden sıklıkla bahsetmektedir. Bkz. Recep uslu, “*Ebû Ali ed-Dekkâk*”, *DİA*, c. 9 (İstanbul: TDV. Yayınları, 1994), 112.

¹⁸³ Bu söz asıl itibariyle Bâyezîd-i Bistâmî(ö.234/848)’ye atfedilmektedir. Bu sözün içerdiği anlam ise şudur: Müridin sistemli bir manevî eğitim yöntemi olan seyir ve sülûk esnasında karşılaştığı sorunlara müdahale edecek bir şeyhin zaruretine işaret etmektedir. Bkz. Ahmet Cahid Haksever, *Tasavvufta Dair Güncel Meseleler*, (Ankara: Anıl Grup Matbaacılık, 2015), 194.

¹⁸⁴ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.*, vr. 3^b.

¹⁸⁵ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.*, vr. 3^b.

2.2.2. Mürşidin Huzurunda Sohbet ve Konuşma Edepleri

Siyâhî Ahmed Efendi mürşid huzurunda konuşma edelerini Nakşibendî tarikatının prensipleri çerçevesinde müridlerine şu şekilde izah etmiştir.

“Mürîd bu yolda tarikat adaplarının bilmenin gerekli olduğunu, ilim ve amelinin gayet elzem görüldüğünü bilmelidir. Mürid mürşidinin huzurunda veya gıyabında delillerini ve kalbini su-i zandan, kendisini de helak etmekten ancak, edep, ilim ve amel sayesinde kurtarır. Bir mürid mürşidini birkaç günde bir ziyaret etmelidir. Huzura gelirken istiğfar edip abdest almalıdır. Dergâha gelince şeyhin hizmetini görenlere huzura girmek istediklerini bildirmelidirler. İzin verilirse huzura girilir eğer verilmezse dönüp gidilir. Çünkü mürşidi kâmillerin boş vakitleri olmaz. Ya meşgullerdir ya kabz halinde ya da istiğrak da kendilerine malik değildirler. Bu vakitlerde mürşidin yanına girmek mürşide zarardır. Sizlerin menfaati için görevlilere geri gönderin diye emir buyurmuşlardır. Eğer bu hal bilinmeden huzura girilirse sakın bir şekilde beklenir. İzinsiz girilirse büyük bir edepsizlik yapmış ve kibir gösterisinde bulunmuş demektir. Artık o şeytanın sofisidir. Bu gibi kimselerden Allah’a sığınırız. İzin alarak mürşidin huzuruna giren mürid, kendini manen fakir bilmeli ellerini önüne bağlayıp şeyhinin sağ elini öpüp elleri bağlayarak şeyhin arkasına geçmelidir. Mürşid ne tarafa oturmasını işaret ederse o tarafa oturmalı eğer işaret etmez ise mürid oturmamalıdır. Zaten mürşidin huzurunda fazla oturulmaz bir miktar oturup şeyhin eli öpülerek kalkılır.”¹⁸⁶

Siyâhî Ahmed Efendi’nin anlattığı bu edep müridin hayatının maddî-mânevî anlamda bir sisteme ve nizama oturmasını sağlamak içindir. Zaten tarikatlardaki bu âdâb usullerinin içerdiği anlamlardan biride bu olsa gerekir. Çünkü iç dünyasında huzurlu ve sistemli olan kişinin merhaleleri katetmeside o derece intizamlı ve düzgün olacaktır. Bundan dolayı tasavvufta mürid gayesine vâsıl olmak için bu edeb ve âdâb kriterlerine uymalıdır ki tarikatın usulünden ve şeyhinden istifade edebilsin.

Siyâhî Ahmed Efendi, Sohbet esnasında müridin son derece dikkatli ve sükûnetli bir şekilde şeyhine kulak vermesi ve onun öğütlerini içselleştirmesini olgun mürid olmanın şartlarından saymaktadır. Bizde buradaki hedefin müridin sohbe ve şeyhine yoğunlaşmasıyla istifadesinin de daha anlamlı olacağı düşünmekteyiz. Siyâhî Efendi bu yoğunlaşmayla ilgili olarak şunları söylemektedir. Sadeleştirerek aktarıyoruz.

Şeyh sohbe başlamışsa sonuna kadar beklenir huzurdan kalkılmaz. Eğer kalkılırsa edepsizlik yapılmış olur. Zira mürşid sohbe geçerse kazası mümkün değildir. Gaflete dalmadan kulak verip iyi dinlemelidir. Müridler huzurda “müteverrika” pozisyonunda oturmalıdır. Yani sağ ayak sol ayağın altına gelecek şekilde sağ ayağın

¹⁸⁶ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.* vr. 4^a.

üstüne oturulmalıdır. Aynı zamanda bu oturuş zikir esnasındaki oturuş şeklidir¹⁸⁷. Eller bağlanır başlar eğilir gözler yumulur ve sohbetten istifade ederler. Müridlerin bir müşkülleri var ise kısık sesle ağır ağır, konuşarak dile getirirler. Sesli ve hızlı hızlı konuşmazlar.¹⁸⁸ Zira bu konuşma tarzı ile ilgili ayeti kerime dahi vardır: “Peygamberin sesi üzerine sesini yükseltmeyin.”¹⁸⁹

Tasavvufta mürid, mürşidine karşı saygı ve muhabbet içinde olması gerekir. Çünkü şeyhin sohbetinde bulunmak bile hizmet sayılmıştır. İmam Kuşeyrî (ö.465/1072) sohbetin ve sohbetteki edebini üç kısma ayırdığını ifade ediyor. Birincisi kişinin kendinden büyük bir kişi ile olan sohbeti. Asıl itibarıyla bu sohbet bir hizmettir. İkincisi kişinin kendinden küçük kimseler ile yaptığı sohbet. Bu sohbet de küçüğe karşı uyum ve hürmeti, büyüğe karşı da şefkat ve merhameti ifade eder. Üçüncüsü ise, yaşlıların ve emsallerin sohbetidir. Bu sohbetin hedefi de karşılıklı hoşgörüyü ve îsâr ahlakına dayanmaktadır. Ancak mertebeye kendisinden üstün olana karşı edeb dairesinde ona, itiraz etmemektir. Ondan meydana gelen hallere karşı müsamehakâr davranmaktır.¹⁹⁰

Mürid sufiliğe müteallik bazı halleri sadece şeyhine anlatmalıdır. Ondan başka kimseye anlatmamalıdır. Eğer uzakta ise mektup yazarak durumunu ifade etmelidir. Her rüya olmasa da bazı önemli gördüğü rüyaları şeyhinden başkasına anlatmamalıdır. Mürşid rüyayı tabir edip cevap verirse kabul etmeli cevap vermeyip sukut ederse de hoş görüp tekrar sorulmamalıdır. Zira azizler öyle kimselerdir ki; sözlerini bir kişiye göre değil meclisinde bulunan ihvanların her birinin hallerine münasip sohbet ederler. Bazen hikâyeye yolu ile “Emri bil maruf nehyi ani’l-münker” icra ederler. Sohbet esnasında kendilerine sorulmayan bazı rüyaların tabirine işaret ederler. Dolayısıyla müride lazım olan sohbe güzelce kulak verip dinlemektir.¹⁹¹

Öncelikle Siyâhî Ahmed Efendi müridin ilk muhatabının mürşidi olduğunu ifade ediyor. Kişi için özel olan bir takım önemli rüyalarıda sadece mürşidine anlatması gerektiğini ifade ediyor. Rüyanın sahih yorumunun delil olması Kur’anı Kerimdeki bazı ayetlere dayanmaktadır. İbrahim^(s) rüyasında oğlu İsmail^(s)’i kurban ederken görmesi,¹⁹² Yusuf^(s)’ın on bir yıldızın kendine secde ettiğini görmesi,¹⁹³ Mısır Meliki’nin rüyası¹⁹⁴ ve

¹⁸⁷ Bu oturuş zamanında ve günümüzde Nakşibendî-Müceddidî-Halidîlerin, Hatme-i Hâcegânda, Rabıtada, virdde, Mürşid huzurunda, v.b. yerlerde hep böyledir.

¹⁸⁸ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.* vr. 4^b.

¹⁸⁹ Hucurât 49/ 3; ayrıca bkz. Lokman 31/19; Bakara 2/ 83; İsrâ 17/53.; Siyâhî, *a.g.e.* vr. 6^b.

¹⁹⁰ Abdülkerim Kuşeyrî, *Risale-i Kuşeyrî*, çev: Ali Arslan, (İstanbul: Arslan Yayınları 1980), 339.

¹⁹¹ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.* vr. 4^b.

¹⁹² Es-Sâffât,37/107.

¹⁹³ Yusuf,12/4.

Hz. Peygamberin^(s) mekkenin fethine dair gördüğü rüya.¹⁹⁵ Bu rüyaların hepsinin Kur’anda doğru çıktığı anlatılmaktadır.

Hz. Peygamber’in “*rüyalar nübüvvetin kırk altı cüzünden biridir.*”¹⁹⁶ Hadisi ile “*nübüvvetin kapısının kapandığı ama sâdik rüya kapısının açık olduğunu*”¹⁹⁷ ifade eden hadisler göz önünde bulundurulduğu takdirde rüyanın da bilgi edinme yollarından biri olabileceğine işaret vardır.

Sûfiler özellikle nefsânî tarikat mensubu olan Halvetî ve Kâdirîler seyir ve sülükte rüyayı bir ölçü ve değerlendirme aracı olarak görürler.¹⁹⁸

Bölümün devamı şu şekildedir:

“Mecliste müridler kendilerinden bahsetmezler. Eğer müşid bir şey sorarsa cevap verirler. Buldukları meclisteki aziz sufilerden istifade ederler. Kalplerinden gafil olmazlar. Müşidin huzurunda iki tarafa bakmazlar. Birbirleri ile konuşmazlar. Bir şeyler yiyip içmezler. Müşidin önünde bulunan eşyalarla ilgilenmezler. Şu nedir bu nedir diye gereksiz soru sormazlar. Bedenlerini sallamazlar. Zorla öksürmeye çalışmamalıdır. Midesinden ses getirmemeye dikkat etmelidir. Sümküremeli esnememelidir. Suratlarını ekşitip dargın gibi oturmamalı, üzerleri ve elbiseleri ile oynamamalıdır.”¹⁹⁹

Bu usuller esas itibari ile müridin mânevî yönünü geliştirmek, nefsi ile mücadelede onu hzır hale getirmek diye düşünüyoruz. Çünkü bu prensiplerde nizam ve sistem var. Bu nizam ve sistem insanın hayatında karşılaçağı badireleri aşma konusunda ona yardımcı olacaktır.

Tarikat adabına göre bir mürid Müşidin sohbet halkasında ise evrad-ü ezkardan bir şeyler okuyup tesbih çekmezler. Sağa sola öne arkaya doğru sallanmazlar. Ah! Diye garip sesler çıkarmazlar. Dünya havadislerinden bahsetmeyip Şeyhleri’nin yerlerine oturmazlar. Çünkü talimatlara uymak müridin en önemli kıstaslarından biridir. Yine Müridler kendilerinden, ilim ve kemallerinden, hüner ve kabiliyetlerinden, zikir ve mertebelerinden söz etmezler.²⁰⁰ Aslında siyahi efendi bu kuralları kendi tarafından ortaya konulmuş bir adab olarak değil Nakşibendî-Hâlidî ekolün bir prensibi olarak aktarmaktadır. Hatta müşid huzurunda ki müridin durumunu, fakir, müflis, mahbus bir adamın durumuna benzetmektedir.²⁰¹ Aslında müşid mürid ilişkisini özetle şu

¹⁹⁴ Yusuf,12/43.

¹⁹⁵ El-Fetih, 48/27.

¹⁹⁶ Buhârî, Ta’bir, 26.

¹⁹⁷ Müslim, Rüya,7.

¹⁹⁸ Hasan Kâmil Yılmaz, *300 soruda Tasavufî Hayat*, (İstanbul: Erkam Yayınları,2014), 297.

¹⁹⁹ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.* vr. 5^a.

²⁰⁰ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.* vr. 5^b.

²⁰¹ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.* vr. 5^b.

sözleriyle anlatmaktadır. Mürşidi kâmil olan kimselerin nazarları ilim, kemal ve hünere değildir. Mürşidi kâmilin gözünde âlim, zâhid, cahil, âsî, zengin, fakir sultan hepsi birdir. Çünkü mürşidi kâmillerin nazar ettiği kalplerin sahipleri Allaha yönelip teslimiyet üzere kalmıştır. Mâsivâdan berî olup “Ahlâkı Hamîdiyye” ile muttasıf olmuşlar ve her işlerini şeriata uygun yapan kimselerdir. Mürid Mürşidinin yanına öksürerek tükürerek ve hızlı hızlı yürüyerek giremez. Sükûnetle yavaşça kapıyı açıp yavaşça kapıyı kapatırlar. Huzura varınca gülmez ve uygun olmayan yer ve kişilerin suçlarını anlatmazlar.²⁰²

2.2.3. Müridin İnsanlar İle Münasebeti

Buna Âdâb-ı Muâşerât “yani insanların birbirlerine karşılıklı saygılı olma” da diyebiliriz. Bir insanın odasından çıkıp annesinin babasının halasının vb. kişilerin odalarına geçtiği andan itibaren hareketlerini kontrol etmesini bilmesi, işte bu saygılı münasebetin başlangıcıdır.²⁰³ Çünkü edeb anlamının kapsamı hareket tarzı ile başlar.

İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü Tasavvuf Tarihi Öğretim Üyesi merhum Abdullah Mahir İz’in (ö.1974) şu tespitinin yerinde olduğu kanaatindeyim. “*Esasen terbiyeli münâsebetin tarifi; olgun şahsiyetlerin, gelişmek üzere bulunan eksik şahıslara örnek olmasından ibarettir. Sîret-i Nebiyyey-i iyi bilmek veya onun vârislerini örnek ittihâz etmek başlıca vazifemizdir.*”²⁰⁴

Bu bağlamda Siyâhî Ahmed müridler asla birbirlerini gücendirmemeleri gerektiğini birbirlerine karşı kırıcı söz ve davranışlardan sakınmalarını tavsiye etmektedir. Tasavvuf mektebi tam anlamıyla bir ahlak ve hoşgörü yuvasıdır. Tarikatın başında bulunan şeyhinde vazifesi bu erdemi müridlerine anlatması ve bu değerlere sahip olmanın yollarını göstermesidir. Siyâhî Ahmed Efendide vazifesini yerine getirerek bu hususlara dikkat çekmiştir.

“Müridler bir şeye hemen gazaplanmazlar. Zira gazap kalbin nurunu söndürür. Hâkimlerin, İşçilerin, hiçbir insanın işine karışmayıp, fitne çıkarmazlar. Her işleri hak ile beraber olur. Mürid, âlimlere, salihlere, hamele-i Kur’an’a hürmet gösterir ve her gördüğünü de Hızır bilip insanların dualarını talep ederler. Kimseyi kendisinden aşağı

²⁰² Siyâhî Ahmed, *a.g.e.* vr. 5^b.

²⁰³ Abdullah Mahir İz, *Din ve Cemiyet*, (İstanbul: Med Yayınları, 1982), 237.

²⁰⁴ Abdullah Mahir İz, *a.g.e.*, 236-237.

görmez ve her halde “Ahlâk-ı Hamîdiyye” yi tahsil etmek için gayret sarf ederler. Padişah Hazretlerine Nusret için; ulemâsına, vüzerâsına, ümerâsına, a’vanına, seferâsına, âsâkir-i mensûrun islâhı için dua ederler. Kendilerini diğer insanlardan daha hayırlı kabul etmezler. İyi amel işledikten sonra mağrur olmazlar. Çünkü Allah Tealanın fazlı, insanların ve cinlerin amellerinden daha hayırlıdır. Her daim Hak Teâlâ’nın fazilet ve ihsanını rica ederler. Öğrendiği evrad-ü ezkâr’a, hatm-i Kur’an’a, hatm-i hâcegân’a, teveccüh’e ve mürşid sohbetine devam ederek mülâvemet gösterirler ki; bunlar tarîkatın en büyük ve önemli adaplarıdır.”²⁰⁵

Siyâhî Ahmed Efendi insanlarla münasebetin çok buûdlu olduğunu ifade ediyor. Herşeyden önce mürid insanlara karşı saygı ve muhabbetle yaklaşmalı, kendinde tarikat hizmetinde bulunduğu için dolayı bir ayrıcalık hissetmemelidir. Vakûr olmalı, kendini beğenmemelidir demektir. İnsanlarla beraber olmanın gereği, onlardan gelen birtakım eziyetlere meşru ölçüde sabretmek, dinin gereği olarak onlara örneklik etmelidir. Nitekim Resulullah^(s)’ın “İnsanlarla beraber olup onların ezalarına sabreden Müslüman, insanlara karışmayıp ezalarına sabretmeyenden daha faziletlidir”²⁰⁶ buyruğu bu hikmete işaret etmektedir.

Burada şunu ifade etmek yerinde olacaktır. Bu hadis insanlara karışmak, onlarla ünsiyet kurmak Allah’ı zikirden ve ihlasla amelde alıkoymayan Müslümanlar için geçerlidir. Ancak insanlarla ünsiyet müridi zikirden, tefekkürden ve ibadetten alıkoysaydı uzlete çekilmesi daha uygundur.²⁰⁷ Çünkü ünsiyetin faydası umulurken zararlar karşı karşıya kalma durumu sözkonusudur.

Siyâhî Ahmed Efendi’nin bu konudaki sözlerinden şunlar çıkarılabilir. Müridler, okumaktan ve ilim tahsil edip akidelerini sağlamlaştırmaktan geri durmamalıdır. Nitekim Resulullah^(s) “Beşikten mezara kadar ilim tahsil edin”²⁰⁸ buyurmuşlardır. Mürid, her halini şeriatı uydurmalı ve ona riayet etmelidir. Her ne kadar bazı insanlar âsî, fâsık ve fâcir olabiliyor, hatta bazı müridlerin günah işlediklerine bile şahit oluyorsakta bu durumda yapılması gereken de onlar için dua etmektir. Onlara zarar vermemek gerekir. Çünkü insanlara zarar veren, onları itip kakan, dövüp söven insanın kalbi kararmış ve kalbinde Allah korkusu kalmamış demektir.²⁰⁹

²⁰⁵ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.* vr. 6^a.

²⁰⁶ Tirmîzi, *Sıfeti’l-Kiyâme*, 55.

²⁰⁷ İmam Beyhakî, *Kitabü’z Zühhd*, tr. Enbiya Yıldırım, (İstanbul: Semerkand Yayınları, 2005), 212.

²⁰⁸ Bu lafız sahih hadis kaynaklarında mevcut değil. Ama bu manaya gelen ilimle ilgili pek çok hadis vardır. Ayrıca bkz. Buhari, İlim, 10, 34; Müslim, Zikir, 39; Tirmizi, İlim, 2.

²⁰⁹ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.* vr. 9^a.

2.2.4. Cezbe

İmâm-ı Rabbânî Ahmed es-Sirhindî (ö.1034/1624) Nakşibendî tarîkat silsilesinin diğer tarîkat silsilelerinden üstün olduğunu iddia etmiş, bu iddiasını da “cezbe” ile temellendirmiştir.²¹⁰ İmâm-ı Rabbânî Nakşibendî tarîkat silsilesinin üstünlüğünü dört madde halinde savunur. Birinci olarak Nakşibendî tarîkatının silsilesi Resulullah^(s)’tan sonra en üstün insan olan Ebu Bekir^(r)’e uzanmaktadır. İkincisi diğer tarîkatların aksine bu tarîkatta son merteye ilk mertebeye dâhil edilmiştir. Üçüncüsü yine bu tarîkatta diğerlerinin aksine mu’teber olan şuhûd, şuhûd-ü dâimî olandır. Yani sürekli Allah’ı müşahede halidir. Dördüncü olarakta Nakşibendî tarîkatinde tasavvuf mertebelerini aşmak Resulullah^(s)’a tam ittibâ ile mümkündür. Ancak diğer tarikler biraz riyâzât ve mücâhede yoluyla bu mertebeleri aşarlar. Tam ittibâ şart değildir. İşte Nakşibendî tarîkatı mensupları bu merhaleleri “cezbe” yardımıyla aşarlar. Diğer tarikler de ise uzun ve yorucu riyâzât ve mücâhedeye bağlıdır. Çünkü cezbe Allah’ın sevgilisi olmayı ifade eder. Ortada mahbûb yoksa cezbe de yok demektir. Allah’ın sevgisi de Resulullah^(s)’ın sevgisine ve ona tam teslime ve ittibâyâ bağlıdır. Sevgi ne kadar çok olursa czbede o kadar çok olur ve merhaleleri aşması da o kadar çabuk olur. İşte bu nedenlerden ötürü Nakşibendî tarîkatının silsilesi “cezbe” sayesinde diğerlerinden üstün sayılmıştır.²¹¹

Siyahi Ahmed Efendi, cezbe konusunda İmâm-ı Rabbânî kadar teknik analiz yapmasada aynı tarîkin müntesipleri olmalarından ötürü çokda farklı düşünmemektedir. O da, cezbenin merhaleleri aşmada kuvvetli bir basamak ve yardımcı olduğunu kabul etmekte ve demektedir ki:

“Önceden işlenen günahlar cezbeye mâni değildir. Nitekim büyük velilerden birçoğu günah ve israf içindeydiler ama cezbe-i ilâhî ve mürşidlerin güçlü tasarrufları sayesinde bu halden halâs olup kurtulmuşlardır. Şeyh Abdulganî en-Nablusî (ö.1143/1731) Ömer ibnü-l Fârid (ö.632/1235)’in divanının şerhinde cezbe konusunda derki: Cezbe şerefli bir haldir işte bu kimselerin sözlerine itibar edilmez. Çünkü bu cezbe hali huşulu kalbin eseridir²¹². Nebî^(s) şöyle buyurur: Allah’ım! Ürpermeyen

²¹⁰İmâm-ı Rabbânî Ahmed es-Sirhindî, *Ma’ârif-i Ledünniyye*, tr. Necdet Tosun (İstanbul: Sûfî Kitap/Sistem Matbaacılık, 2010), 103.

²¹¹İmâm-ı Rabbânî Ahmed es-Sirhindî, *a.g.e.*, 103.

²¹²Siyâhî Ahmed, *a.g.e.* vr. 6^b.

kalpten, doymayan nefisten, fayda vermeyen ilimden ve kabul olunmayan duadan sana sığınırım.”²¹³

Cezbe Allah’ın kulu kendine çekip yaklaştırması anlamında bir tasavvuf terimidir. Allah’ın kuluna bir ikramıdır. Sevdiği kulun kalbinden perdeyi kaldırıp, ilâhî nur sayesinde manen yücelmesini sağlamaktır. Cezbe, müridi istikamet üzere tutup bela ve musibetlere karşı dayanma gücü de verir. Bu hali yaşayan mürid mâsivâdan sıyrılıp kendinden geçer.²¹⁴ Siyâhî Ahmed Efendi, cezbenin kişiyi olgunlaştırdığını ve istikamete soktuğunu savunmaktadır.

Sonuçta cezbe, tasavvuf literatüründe haller kavramı altında incelenen bir haldir. Müridin özel gayretiyle maddeden ve bedenden sıyrılarak özel manevî bir durumdur. Manevî ilerlemenin de vazgeçilmez unsurudur. Cezbe gibi bir takım halleri dille ifade etmek mümkün değildir. Ancak klasik tasavvuf kaynaklarında bazı açıklamalar bulmak mümkündür. Bu hallerin anlaşılabilmesi de sūfî müelliflerin îzahları îtinâ ile incelenmesi gerekmektedir. Bu tür yapılan çalışmalarda kaybettiğimiz bazı hassâsiyetlerin yeniden günyüzüne çıkmasına ve erdemli bireyer yetişmesi husûsunda katkılar sunacaktır.²¹⁵

Siyâhî Ahmed Efendi Risâlesinde tasavvuf ve tarikata yöneltilen bazı eleştirilere cevap vermiştir. Aslında tarikatın gayesinin günahları minimize etmeye veya hiç işlememeye çalışmak olduğunu ifade etmiştir. Tarikata girmekle insan dokunulmaz ve masum karakterli olmadığını ancak çok çalışma ve gayretle bu vasıfların elde edilebileceğini ifade sadedinde demiştir ki;

Zamanımızda bizleri kınayan kimseler derler ki; “hak tarîkatta olan müritlerden günah ve isyan sadır olmamalı” diye evhamlarına tabi olurlar. Asıl bu düşüncede olmak isyandır. Çünkü günahtan masum olmak peygamberlere mahsustur. Kendilerinden günah ve isyan sadır olan kimselerin helâkine hüküm, ahvâline ta’n olunmaz. Zira sonu meçhuldür. Son nefeste iman ile göçebilir. Allah hepimize son nefeste hüsn-ü hatime nasip ve müyesser eylesin. Hadisi şerifte ziyadesi ile vâkîdir ki “*hayrın onda birini işleyip yetinen kimse ehli kâmilidir. Hayrı şerrinden çok veya eşit veya dörtte biri ile amel eden kimselerin ehli kâmil olduğunda hiç şüphe yoktur.*” Bu hadisi şerifin tam manası şöyledir: “*sizler öyle bir zamandasınız ki on emirden birini işlemezsiz helak*

²¹³ Müslim, *Zikir*, 72; Nesâî, *İstiaze*, 13.

²¹⁴ Hasan Kamil Yılmaz, *300 soruda Tasavvufî Hayat*, (İstanbul: Erkam Yayınları,2014), 214.

²¹⁵ Zafer Erginli, “Uluslararası Bursa Tasavvuf Kültürü Sempozyumu 4”, *Haller Neyi Anlatır? Tasavvuf Literatüründe Haller Üzerine Deneme*, (Bursa Kültür Sanat Ve Turizm Vakfı Bursa Kitaplığı 18), 2005.

olursunuz. Bundan sonra öyle bir zaman gelecek ki on emirden birini işleyen necat bulup felaha nail olur. Yani cennete girer".²¹⁶ Yine bu hadisi şerif bize gösteriyor ki âhir zamanda küfür ve şirkten sâlim olan kimselere büyük müjdeler vardır. Lakin zamanımızda küfür ve şirkten sâlim kimseler azdır. Ehl-i tevfik ve inâyet olmayanlara hak, batıl şeklinde görünür. Öyle ki zamanımızda bazı ulemâlar taati ma'siyet, ma'siyeti taat olarak kabul ederler. Âlimler böyle olunca, diğer insanların hallerini de sen kıyas et. Meğerki hak Teâlâ kemali kereminden hidayet edip muhafaza eylemiş ola.²¹⁷

Buraya kadar ki bölümde Siyâhî Ahmed Efendi İlimden, bir müridin günlük yapması gereken evrâd-u ezkârdan ve mürşidine karşı edep ve adaptan, insanlara karşı olan tutumdan bahsetti. Son olarak da tasavvuf hallerinden olan cezbeden bahsederek bu bölümü bitirmiş oldu.

2.3. VİRD USÜLLERİ

Tasavvufta vird günlük vazife anlamını taşımaktadır. Müridin günlük yapması gereken zikre vird denilmektedir. Aslında bu zikir, genel anlamda Müslümanın yapması gereken tüm ibadetleri kapsamaktadır. Namaz, oruç, zekât, haramdan ictinâb, helâle yakınlık hepsi zikir kapsamında değerlendirilebilir. Allah^(c) Kur'an-ı kerimde "*Allah'ı çokça zikir edin*"²¹⁸ buyruğu ile buna benzer ayetlerde Müslüma'nın devamlı zikir halinde olmasını istemektedir. Mutasavvıflarda farz ve vacip ibadetlerin yanında nafil ibadet ve zikre yoğunlaşmanın ayetlerde ifade buyurulan hedeflere ulaşmanın vesilesi saymışlardır. Nakşibendî-Müceddidî yolundaki mürid istiğfar, salavât, dua gibi eylemlerle kalbini asıl zikre hazır hale getirmektedir. Bu hal ile başlanan zikir, sâlikin tüm vücudunu sarıp onu bütünüyle zâkir haline getirmesidir. Sonunda bütün vucud zikir haline geçecektir.²¹⁹

Tarîkatlarda toplu zikrin yanında birde müridin tek başına yaptığı "evrâd" ı vardır. Bu virdler özel olarak şeyhin belirlediği sayı ve usûl dairesinde icrâ edilmelidir. Belli sayıda zikir vermek ibadet koymak değil, zikre ve ibadete alıştırmak, yani eğitim

²¹⁶ Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevî, *Râmûzu-l Ehâdis*, ter: Abdulaziz Bekine (İstanbul: Milsan Basın Sanayi, 1982) 136.

²¹⁷ Siyâhî Ahmed, *a.g.e.* vr. 7^a.

²¹⁸ Enfal 8/45; Ahzab 90/41; Cuma, 110/10.

²¹⁹ Necdet Tosun, "Türkiyede Tarîkatlar: Tarih ve Kültür." *Nakşibendiyyede zikir*, Ed. Semih Ceyhan, (İstanbul: İsam Yayınları, 2015), 662.

amaçlı bir eylemdir.²²⁰ Tüm bilim dallarında olduğu gibi meseleler parça parça yavaş yavaş talim ettirilmektedir. Tasavvufî eğitimde de zikir-i dâimi yakalmak için mürid muayyen virdleri icrâ ile ulaşabilmektedir. Risâle-i Haddâdzâde ye göre bu usûl ve virdlerin keyfiyeti Nakşibendî-Müceddidî-Hâlidî ekolde şu şekildedir:

Öncelikle talip ve sadık olan kimsenin mümkün olduğu kadar derûnunu şeytânî ve nefsânî vesveselerden hâlî edip, pâk abdest ile kibleye karşı oturur, gözlerini yumup dudaklarını kapar, dilini üst damağına yapıştırıp, nefesini burnundan alarak, tüm kuvvetiyle imanın yeri olan muhabbet menbaı, mennanın sahip olduğu sol memenin altındaki kalbe müteveccih olur. Hak Tebâreke ve Teâlâ hazretlerini kemâl-i azîmet ve mahbûbetle hazır ve nâzır bilerek tazarrû ve hufyette yirmi beş defa, kalbin dile, dilin de kalbe muvafakatı ile estağfirullah der.²²¹

Buraya kadarki bölüm zikirten önce, kalbin zikre hazır olması için yapılan tefekkür bölümüdür. Genelde Nakşibendî-Müceddidî-Hâlidî ekolde münferiden icrâ edilen hafî zikre bu şekilde hazırlanılır. Günümüzde Hâlidî ekolü takip edenlerin birçoğu bu usulü aynen devam ettirmektedir.²²²

“Sonra bir kez Fatiha, üç kere İhlâs okuyup sevaplarını Şah-ı Nakşibend Muhammed Bahâuddîn (ö.791/1389) hazretlerinin ruh-u tayyibesine hediye edip, ruh-u şerîfesinden kalbiyle istimdat eyleye.”²²³

Bu bölüm ise; okunan Fatiha ve İhlâs’ların başta Rasûlullah^(s) olmak üzere onun âl ve ashâbına, silsilede isimleri bulunan tüm sâdâtı kirâmın ervâhına hediye edilir. Burada sadece Şah-ı Nakşibend’in zikredilmesi istimdat kabilindedir. Yoksa Hâlidî ekolde okunan tüm evrad-ü ezkâr sâdâtların tümüne hîbe edilir.

Aşağıdaki bölümde ise zikirten önce tarîkat seyr’i-sülûkünde önemli bir yeri olan ölüm rabıtasıyla alakalıdır. Râbıtay-ı mevt virde başlamadan önce veya tarîkata intisap ettikten sonra yapılması istenen bir eylemdir. Dolayısıyla vird ile bu anlamda bir bağlantısı bulunmaktadır.

Sonra ölüm hallerini tafsilatlı bir şekilde tezekkür etmeli bu fânî âlemden âlemi bekâyâ elbet hicret olunacaktır. Ama bu kadar cürm-ü isyan ile zât-ı sübhâne hazretlerine vuslat gayet güç olduğunu mulahaza eyleye. Kalbinden Allah’ın

²²⁰ Orhan Çeker, *Tasavvufî Meselelere Fikhî Bakış*, (İstanbul: Ravza Yayıncılık, 2012), 53.

²²¹ Şevket Efendi, *a.g.e.*, vr, 4^a.

²²² Necdet Tosun, “Türkiyede Tarikatlar: Tarih ve Kültür.” *Nakşibendiyyede rabıta*, Ed. Semih Ceyhan, (İstanbul: İsam Yayınları, 2015), 664.

²²³ Şevket Efendi, *a.g.e.*, vr, 4^a.

dışındaki varlıkları çıkarıp, tam anlamıyla Cenâb-ı Hakk'a meyletmeye, can tende, fırsat elde iken bu devlete, vuslat-ı Hakk'a vasita olup yüce saâdete nâil ola.²²⁴

Ölüm rabitası demek aslında müridin dünyevî zeklerini dizginlemek, onu ahirete hazırlamaktır. Bu şekilde mürid mâsivâdan uzaklaşacak ve Hak ile birlikte huzur bulacaktır. Tasavvufta “tefekkür-i mevt” veya “rabıtay-ı mevt” şekline ifade edilen ölüm rabitası tarîkatta önemli bir yeri vardır. Resulullah^(s) “*Dünyevî zevkleri kıran ve tûl-i emeli unutturan ölümü çokça hatırlayın*”²²⁵ buyurur. Bir defasında da kendisine zekî kişinin kim olduğu sorulmuş cevaben: “*Ölümü çokça hatırlayan ve ölümden sonrasına hazırlanan kimsedir*”²²⁶ buyurmuştur. Mutasavvıflarda bu hadislerden yola çıkarak “ölmeden önce ölme” prensibini geliştirmişlerdir. Ölüm rabitası bir nevi aldığı nefesi son nefes bilmek “Hesaba çekilmeden kendinizi hesaba çekin” hadisinin işaret ettiği hali yaşamaktır. Bunu yaşayan mürid, mâsivânın fâni Allah'ın zâtının ise bâkî olduğunu hakka'l-yakîn tecrübe edecektir. Risalenin devam eden kısmında yine zikre başlamadan önce mürşid rabitasına da değinilmiştir.

Şimdi zamanımızda Bağdat şehrinde kutbu'l-irşad, Şeyh Hâlid Efendi hazretlerinin yüce ruhaniyetlerini; alnı ortasında ilahi feyzin bulunduğunu ve kalbin onu talep ettiğini mulahaza etmelisin. Tarîkatta bu keyfiyete rabita denilir. Müridin kalbine akan ve in'ikâs yoluyla vârid olan rabita ve mürşid sohbetine müdâvemet vasıtasıyla, Allah'ın güç ve kuvveti ile ilâhî feyizlere nâil olunur. Mesela müminin kalbinde olan dünyevi şeyleri hayat suyu olan muhabbetullâha tebdîl olup, zikrin nûru ile zulmet ve gafleti tahvîl eder.²²⁷

Artık gerekli aşamalar kat edildikten ve zikre ön hazırlık mahiyetinde olan tevbe-i istiğfar, tefekkür, dua bağışlaması, rabita-i mevt ve son olarak da rabita-i mürşid ile artık müridin akli, kalbi ve tüm azaları zikre uygun hale gelmiştir. Aşağıda zikir esnasındaki durum ve Abdulhâlik Gucdüvânî'nin (ö.575/1179) on bir esastan birkaç tanesine de değinerek virdi anlatmaktadır.

Bu rabita-i şerifeden sonra tastamam bir şekilde Cenâb-ı Hakk'a meyl ve muhabbet ile kalbinde zat-ı vâcibu-l vücûdu mulâhaza ederek kalp ile “Allah Allah” söyleye. Zikir esnasında her turda “Îlâhi ente maksûdî ve rıdâke matlûbî” diyerek zat-ı

²²⁴ Şevket Efendi, *a.g.e.*, vr, 4^b.

²²⁵ Tirmîzi, *Zühd*, 4.

²²⁶ İbn-i Mâce, *Zühd*, 31.

²²⁷ Şevket Efendi, *a.g.e.*, vr, 5^a.

hakkı mulâhaza için kalbi biraz zikretmekten bekletirler.²²⁸ Bu “vukûf-i kalbî” diye tabir olunur. Lafza-i celâli kalp ile zikretmeye “yâd kerd” derler. “İlahi ente maksûdî ve rıdâke matlûbî” sözüne de “bâz geşt” derler. Tüm bunlar kalp ile olacaktır dikkat oluna.²²⁹

Bir mürid herşeyinde olduğu gibi zikir konusunda da sisteme ve talimatlara uyması gerekir. Mürşidinin tarif ettiği usul ve erkân üzere devam etmelidir ki; mürid zikrin keyfiyetini ve hazzını idrak edebilsin. Siyâhî Ahmed Efendi zikri tarif ettikten sonra, bir müridin günlük ne kadar zikir çekmesi gerektiğinden bahsetmiştir.

Yirmi dört saat içinde bu tertip üzere beşer bin ism-i celâl zikri elbette lazımdır. Ziyadesi nûrun ala nûrdur. Lakin bu kalp zikrini çekerken bilerek hiçbir azayı hareket ettirmemek lazımdır. Ama muhabbetullah ya da havfullahtan dolayı ilâhî cezbe vasıtasıyla hareket sadır olursa zarar vermez. Cezbesini mümkün olduğunca tutması icap eder. Mümkün değilse mâzurdur²³⁰

Genellikle Nakşibendî-Müceddidî-Hâlidî ekolde vird dersi günde beş bin kez Allah lafza-i celâlin tekrarı ile gerçekleşir. Bu zikrin asgarisidir. Üst sınırı ise yüz bir bindir. Mürid bu üst seviyeye çıkmak için birçok letâiften geçerek ulaşmaktadır. Günümüzde bazı Hâlidî dergâhlarında vird konusunda tavizsiz bu usul takip edilmektedir. Ancak Siyâhî Ahmed Efendi virdin asgarisinin beş bin olduğunu, üst sınırı konusunda da müride zorlayıcı bir hitap benimsemediğini anlıyoruz. Çağımızın gereklilikleri ve insanın zamanla yarışı göz önünde bulundurulduğu takdirde Siyâhî Ahmed Efendi'nin vird konusundaki bu müsamahakâr tavrı daha iyi anlaşılacaktır.

---

²²⁸ Hâlid El-Bağdâdi “*Er-Risâletü'l-Hâlidiyye fî Adâbi't-Tarîkati-n Nakşibendiyye*” Trc. A. Suat Demirtaş “*Halidiyye Risalesi*”, (İstanbul: Semerkand Yayıncılık 2010), 86.

²²⁹ Şevket Efendi, *a.g.e.*, vr, 5^a-6^b.

²³⁰ Şevket Efendi, *a.g.e.*, vr, 7^a.

SONUÇ

Osmanlı'nın son devirlerinde (1777-1191/1874-1291) yaşamış olan Haddâd zâde Siyâhî Ahmed Efendi Kastamonu'nun Kırkçeşme mahallesinde dünyaya gelmiştir. Babası Sa'diyye tarîkatının müntesiplerinden Demirci Ahmed Efendi'dir. Siyâhî Ahmed Efendi takrîben doksan beş senelik ömrünü ilim, irfan ve tedris faaliyetleriyle geçirmiştir. Başta Kastamonu olmak üzere civar il ve ilçelerde bulunan devrin meşhur hocalarından dersler almıştır. İlim ve irfan için birçok seyahatleri olmuştur. Amasya, Çorum, Çerkeş, Şam'a seyahat ederek önde gelen hocalardan dersler almıştır. Şam'a yaptığı seyahat sırasında Hâlid el-Bağdâdî (ö.1827) ile görüşüp onun feyiz ve irfanından etkilenmiş ve intisab etmiştir. Hâlid el-Bağdâdî de ona irşad için halifelik vermiştir. Kendisi Hâlidî el-Bağdâdî'nin son halifelerinden biri olma özelliğini taşımaktadır. Hicaz dönüşünde memleketi Kastamonu'ya dönerek irşad faaliyetlerine başlamış ve Kastamonu'ya Nakşibendî-Müceddidî-Hâlidî ekolünü getirmiştir.

Siyâhî Ahmed Efendi hayatının büyük bir bölümü medrese ve tekke arasında geçmiştir. Dolayısıyla kapsamlı bir ilmî alt yapıya sahiptir. Yaptığı ilmî seyahatler ve ömrünün sonuna kadar medresede tedris ederken, Hâlidî tekkesinde de irşada devam etmesi hem zahiri ilim hemde tasavvufî irfan'a sahip bir kişi olduğunun göstergesidir. Siyâhî Ahmed Efendi halk nezdinde de önemli bir yere sahiptir. Halkın her tabakası ve idârî otorite kendisine teveccüh gösterip, etrafında kenetlenmişlerdir. Musa Safvetî Paşa'nın (ö.1864) aracılığıyla devrin padişahı Abdülmecid Han (ö.1861) tarafından kendisine Kastamonu'da bir dergâh inşâ edilmesi buna örnek olarak gösterilebilir. Bunca yıllık ilim ve irşad faaliyetlerinin içinde eserlerinin elimize ulaşamaması üzüntü vericidir. Şuan elimizde sadece tasavvuf âdâbına dair eserinin bulunması ve doksan beş yıllık hayatının önemli bir kısmını da ilme adanması aslında onun başka eserlerinin de olabileceğinin ipuçlarını vermektedir. Mevcut eserinin adı "Risâle-i Haddâdzâde" dir.

Bu eserde Nakşibendî-Hâlidî olan müridlerin uyması gereken birtakım tasavvuf âdâbından, zikir, dua, cezbe gibi bazı hallerden bahsetmektedir. Bu âdâblardan bahsederken temas etmiş olduğu konular genellikle Hâlidî ekolde ma'ruf olan, özellikle Hâlid el-Bağdâdî'nin de kitaplarında yer verdiği konulardır. Bundan dolayıda Siyâhî Ahmed tasavvufî düşünce olarak Nakşibendi-Halidî ekolünün öğretilerine sıkı sıkıya bağlılığıyla bilinmektedir. Düzenli olarak Hatm-i Hâcegân zikri, günlük münferiden icra edilen vird dersine büyük önem vermiştir. Kastamonu Kırkçeşme mahallesinde bulunan Hâlidî dergâhında yapılan Hatm-i Hâcegân dersleri, zikri yaptırmanın kim olduğu ve hangi aralıklarla yapıldığı kayıt altına alınmıştır. Hatm-i Hâcegân zikrini genellikle Siyâhî Ahmed Efendi veya onun izin verdiği kimseler yaptırmaktaydı.

Siyâhî Ahmed Efendi'nin vefatından sonra, postnişin olarak oğlu Seyyid Ahmed Hicâbî Efendi (1826-1242/1888-1305) irşad makamına geçmiştir. Kendisine İrşad vazifesini içeren icâzetnâmeyi Siyâhî Ahmed Efendi, daha hayatta iken vermiştir. Seyyid Efendi'nin de birçok eseri vardır. Lakin günümüze hepsi ulaşamamıştır. Bunun da sebebi olarak; Hâlidî dergâhında bulunan kütüphanenin daha yakın zamana kadar âtil bir vaziyette bulunması, Hâlidî dergâh ve kütüphanesinden başka bir kütüphaneye intikali esnasında tam kayıt yapılamaması ve yangında zarar görmeleri olarak görülebilir. Seyyid Ahmed Hicâbî Efendi'nin, Siyâhî Ahmed Efendi'ye nazaran hayatı ve devlet yetkilileriyle ilişkileri bakımından elimizde daha fazla bilgi bulunmaktadır. Ama o devirde Kastamonu'da Hâlidî ekolünün sancaktarlığını yapan ve ilmî müktesep ve tasavvufî konumu itibariyle Siyâhî Ahmed Efendi'nin yeri ayrıdır. Kastamonuya Nakşibendî-Hâlidî ekolünü getirmesi ve Hâlid el-Bağdâdî'nin âdâbına tam teslimiyet gösterilmesi gerektiğini ifade etmesi, Kastamonu'da Nakşibendî tarikatı alanında bir yenilik olarak kabul edilebilir. Bunlarla birlikte batı karadeniz bölgesinde dînî hayatın canlanmasına sağladığı katkıları da göz ardı etmemek gerekir.

Tasavvufî görüşleri Nakşibendî-Müceddidî-Hâlidî ekolünün öğretilerinin aynısıdır. Özellikle Siyâhî Ahmed, tasavvufun ilimle birlikte olması, birbirinden ayrıldıklarında tarikat âdâbları'nın tam anlaşılamayacağını, tasavvuf olmadan da ilmin yavan kalacağını savunmaktadır. Aslında Her ikisinin birbirlerinin mütemmim cüzü olduğunu kabul etmektedir.

Haddâdzâde Siyâhî Ahmed Efendi ile ilgili bu zamana kadar yüksek lisans ve doktora seviyesinde akademik bir çalışma yapılmamıştır. Bizim bu çalışmamız ilk

akademik çalışma özelliğini taşımaktadır. Bu çalışmamızın yarar sağlamasını ve başka çalışmalara da katkı sunmasını umuyoruz.

KAYNAKÇA

- Abdulkadirođlu, Abdulkerim. “Ahmed Mahir Efendi” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2: 98. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016.
- _____“Ömer Fazıl Aköz” 2: 284-285. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016.
- _____Kültürümüzden Esintiler, Ankara: Akademi Kitabevi,1997.
- Akpınar, Cemil. “İcâzet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 21. 400-4001, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.
- Albayrak, Nurettin. “Erzurumlu Emrah”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 11: İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Aşkar, Mustafa. *Son Dönem Tekke Mecmuaların’dan Yeşilzâde Mehmed Salih Efendi’nin Rehber-i Tekâyâs’ı*, sy. 3 (2000).
- Azamat, Nihat. “Çerkeşî Mustafa Efendi” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 8: 272-275 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.
- Bağdâdî, Hâlid. *Hâlidîyye Risâlesi*, ter. A.Suat Demirtaş, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2010.
- Baysan, Ahmet. *Şeyh Seyyid Ahmed Siyâhî ve Evliya Sohbetleri*, Kastamonu: Töre Basım, 2015.
- Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail. *Sahîhu’l-Buhârî*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Beyhakî, *Kitabü’z Zühhd*, tr. Enbiya Yıldırım, İstanbul: Semerkand Yayınları, 2005.
- Ceyhan, Semih. “Türkiyede Tarîkatlar Tarih ve Kültür”, *Halvetiyye Tarîkatı Çerkeşîyye Alt Şubesi*, Ed. Semih Ceyhan, 723-724. İstanbul: İsam Yayınları, 2015.
- _____“Türkiyede Tarîkatlar Tarih ve Kültür”, *Nakşibendiyye Tarîkatı Hâlidîyye Şubesi*, Ed. Semih Ceyhan, 658. İstanbul: İsam Yayınları, 2015.
- Çeker, Orhan. *Tasavvufî Meselelere Fikhî Bakış*, İstanbul: Ravza Yayıncılık, 2012.
- Çelik, Faruk. *İhsangazi (Mergüze) nin saklı tarihi Mevlana Sadeddin Heraczade Dergâh ve Hocahacıp Camii*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2014.
- Çınar, Nazım. *Ahmed b. Süleyman el-Ervâdî’nin Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, Basılmamış Doktora tezi, Kayseri 2019.
- Çiftçi, Fazıl. *Kastamonu Camileri- Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler*, Ankara: Kastamonu Belediyesi yay., 2012.
- Çelenligil, Mehmed Zühdü. *Tehassür*, İstanbul: Dersaadet, 1308.

- Çelenligil, M. Zühdü. *Tehassür*, çev. Muzaffer Ertaş-Kemal Topçu, Kastamonu: Ayvatoğlu matbaası, 1996.
- Demircioğlu, Ziya. *1881-1908 Kastamonu Valileri*, Kastamonu: Doğrusöz Matbaası, 't.y.'
- Demirci, Mehmet. *Soru ve Cevaplarla Tasavvufi Hayat*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.
- Durmuş, İsmail. "Zeyil" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 44 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- Ebu Dâvud, Süleyman b. Eş'as, *Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Ercan, Abdullah. "*14. Yüzyıldan günümüze Çorumlu Şairler*", İstanbul 1991.
- Erginli, Zafer. "Uluslararası Bursa Tasavvuf Kültürü Sempozyumu 4", *Haller Neyi Anlatır? Tasavvuf Literatüründe Haller Üzerine Deneme*, Bursa Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Bursa Kitaplığı 18, 2005.
- Erkoç, Ethem. "*Fahru'l-Muhaddisîn Yusuf Bahri Efendi*", Çorum 2003.
- Gazzâlî, *er-Risâletü'l-Ledünniye*, trc. Serkan Özburun-Yusuf Özkan Özburun, İstanbul: Semerkand Yayınları 2004.
- Gümüşhanevî, Ahmed Ziyaüddin. *Râmûzu-l Ehâdis*, çev. Abdulaziz Bekine, İstanbul: Milsan Basın Sanayi, 1982.
- Haksever, Ahmet Cahid. *Tasavvufa Dair Güncel Meseleler*, Ankara: Anıl Grup Matbaacılık, 2015.
- Hânî, Muhammed b. Abdullah. *el-Behcetü's-Seniyye*, ter. Siraceddin Önlüer, Semerkand Yayınları, İstanbul: 2011.
- Hicâbî, Seyyid Ahmed. *Tevhîdu'l-muvahhid*, 'y.y.': 'y.e.y.', 't.y.'
- Hücvirî, Ali b. Osman Cüllâbî. *Keşfü'l-Mahcûb*, çev.: Süleyman Uludağ, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2010.
- Işık, Ayhan. "Uluslararası Geçmişten Günümüze Sinop'ta Türk-İslam Kültürü Sempozyumu Bildiriler Kitabı" *Sinop'un Manevi Mimarları: Sinop Seyyidleri Ve Nâkibü'l-Eşraf Kaymakamları*. Ed. Cüneyd Aydın, Emrah Dindi, Doğan Fırıncı, c.II, s. 938-939, Sinop: Şimal Ajans, 2018.
- İbn Hanbel, Ahmed. *Müsned*, Beyrut: Müessesetü'r-Risale, 1999.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ İmâdüddîn İsmail. *Kıyasü'l-Enbiya*, Mekke: Mektebetü Talibi'l-Camiî, 1988.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezid. *Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- İz, Ab dullah Mahir. *Din ve Cemiyet* İstanbul: Med Yayınları, 1982.
- Kader, Vedat. *Mehmet Feyzi Efendi Hazretlerinden Bilgiler ve Belgeler*, İstanbul: Vefa Yayınları, 2018.
- Karagöz, İsmail. *Dini Kavramlar Sözlüğü*, Ankara: D.İ.B. yay., 2010.
- Kavak, Abdulcebbar. *Mevlana Hâlidî Nakşibendî ve Hâlidîlik*, İstanbul: Nizamiye Akademi, 2016.
- Kevserî, Muhammed Zâhid. *İrgâmü'l-Merîd fî şerhi'n Nazmi'l Atîd li Tevessülü'l-Mürîd*, el-Mektebetü'l Ezheriyye, Kahire 2000.

- Köksal, M.Asım. *Peygamberler Tarihi*, c. 2, Ankara: TDV Yayınları, 2012.
- Mehmet Kubat. *Mevlana Halid el-Bağdadi Sûfi Kelamı*, İstanbul: Hikmetevi yayınları, 2014.
- Kurân-ı Kerîm.
- Kurnaz, Cemal. “Sırrı Paşa” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 37: 127-129. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016.
- Kuşeyrî, Abdülkerim. *Risale-i Kuşeyrî*, çev: Ali Arslan, İstanbul: Arslan Yayınları, 1980.
- Kuşeyrî, Müslim b. Haccac. *Sahihu'l- Müslim*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Küçük, Raşit. “isnâd” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- Küçük, Hülya. *Ana Hatlarıyla Tasavvuf Tarihine Giriş*, İstanbul: Ensar Yayınları, 2015.
- Koçyiğit, Ömer. “Abdulfettah el Akrî” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ek-1: 27-28. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016.
- Konuk, A. Avni. Füsûs'l-hikem Tercüme ve Şerhi, İstanbul: T.Y.E.K. Yayınları. 34,130.
- Mekkî, Ebû Tâlib. Kûtü'l-kulûb, Kahire, 1310.
- Muslu, Ramazan. “Tasavvuf El Kitabı” *Tasavvufî Terbiye ve Ahlâk*, Ed. Kadir Özköse, 328, Ankara: Grafiker Yayınları, 2014.
- Nesai, Ahmed b. Şuayb. *Sünen*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Okay, M. Orhan. “Edhem Pertev Paşa” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 10: 420-421. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016.
- Okutan, Rıfat. “Türkiyede Tarikatlar: Tarih ve Kültür.” *Ameli Tasavvufun Meseleleri/ Zikir*, Ed. Semih Ceyhan, 420-421, İstanbul: İsam Yayınları, 2015.
- Ozanoğlu, İhsan. *Kastamonunu yetiştirdiği Meşhur Adamlar Haddâd zâde Seyyid Ahmed Hicâbî*, Kastamonu: Doğrusöz Matbaası, 1959.
- _____ *Kastamonunu yetiştirdiği Meşhur Adamlar Haddâd zâde Seyyid Ahmed Siyâhî*, Kastamonu: Doğrusöz Matbaası, 1959.
- Öngören, Reşat. Tasavvuf el Kitabı, *Tasavvufun Kurumsallaşması* Ed. Kadir Özköse (Ankara: Grafiker Yayınları, 2014).
- Rahâvî, Muhammed. *el-Ensârü'l-Kudsîyye fî menâkıb-i Sâdâti'n-Nakşibendiyye*, Kahire: 1344.
- Sâhib, Muhammed Esad. *Buğyetü'l-Vâcid Fî Mektubâti Hazreti Menlânâ Hâlid*, Metbaatü't-Terakkî, Dimaşk 1334.
- Selvi, Dilaver. *Kaynaklarıyla Tasavvuf*, İstanbul: Semerkand Yayıncılık, 2001.
- Siyâhî, Haddâd zâde Ahmed. *Risaletü't-tasavvuf*, ‘y.y.’: ‘y.e.y.’, ‘t.y.’.
- Sirhindî, İmâm-ı Rabbânî Ahmed. “*Ma'ârif-i Ledünniyye*” tr. Necdet Tosun İstanbul: Sûfi Kitap/Sistem Matbaacılık, 2010.

- _____“*el-Mektûbâtü'r-Rabbâniyye*” Der. Yar Muhammed el-Cedîd el-Bedahî et-Tâlekânî, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 2004.
- Suyuti, Celaleddin. *el-Camiu's-Sağir*, Beyrut, Daru'l- Kütübi'l- İlmiye, 1990.
- Şevket Efendi. *Hatm-i Hâcegân El Kitabı*, 'y.y.': 'y.e.y.', 't.y.'.
- Şimşek, H. İbrahim. Tasavvufî Tecrübelerin Mahramiyeti Meselesi *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 9 (2015): 1-14.
- _____Tasavvuf El Kitabı, *Tasavvufun Menşei Üzerine* (Ankara: Grafiker Yayınları, 2014).
- _____“17-19. Yüzyıllarda Öne Çıkarılan Bazı Tasavvufî Kavramlar” *İslamî Araştırmalar Dergisi*, sy. 2 (2006): 325-333.
- _____“Tasavvufî Düşüncede Hz. Peygamber Algısı”, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy.21, (2012): 29-52.
- _____ *Halil Hamdi Dağıstanî Çorum*: Hititkitap Yayınları, 2014.
- Tahir Mehmet. “*Osmanlı Müelliferi*”, I, 448, Sadeleştiren. A. Fikri Yavuz, İstanbul 1972.
- Tirmizi, Muhammed b. İsa. *el-Camiu's-Sahih*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Tosun, Necdet. “Türkiyede Tarikatlar: Tarih ve Kültür.” *Nakşibendiyyede Zikir*, Ed. Semih Ceyhan, 660, İstanbul: İsam Yayınları, 2015.
- _____“*Silsile*” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 37, 206-207 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Uslu, Recep. “Ebû Ali ed-Dekkâk” , *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 9: 112, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,1994.
- Yavuz, Y. Şevki. “Zahid el Kevserî” , *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 44: 77-78. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016.
- Yılmaz, Hasan Kâmil. *300 soruda Tasavvufî Hayat*, İstanbul: Erkam: Yayınları, 2014.
- Yücer, Hür Mahmut. “Sa'diyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 35: 410-412. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.

EKLER

EK-1 Haddâd Zâde Siyâhî Ahmed Efendi.

Bu fotoğraf Ali Demircioğlu'ndan nakille Muzaffer Ertaş ve Kemal Topçu'nun hazırladığı Tehassür isimli kitaptan alınmıştır.

Haddâd Zâde Siyâhî Ahmed Efendi'nin Sarıġı

Sarıġın vârislerinden olan Sevim Demircioġlu tarafından Hz. Pir Şeyh Şaban'ı Velî (ö.976/1569) Vakıf Müzesinde sergilenmesi koşuluyla Kastamonu Vakıflar Bölge Müdürlüğüne teslim edilmiş ve sarıġın teşhire sunulmasına vesile olmuştur.

EK-2 Siyâhî Ahmed Efendi'nin Sarıġı

EK-2 Haddâd Zâde Siyâhî Ahmed Efendi'nin Türbesi, Hâlidî Tekkesi ve Kütüphanesi
(Doġu İstikametinden Çekilmiş Dış Görünüş)

EK-3 Türbe, Tekke ve Kütüphane'nin Dıştan Görünüşü

EK-4 Türbe, Tekke ve Kütüphane'nin Batı Tarafından Çekilmiş Dış Görünüşü

EK-5 Hâlidî Kütüphane'sinin Kuzey Batıdan Çekilmiş Giriş Kapısı

EK-6 Ahmed Siyâhî (sağda), Ahmed Hicâbî (solda) Efendilerin Batı Tarafından Çekilmiş Türbeler

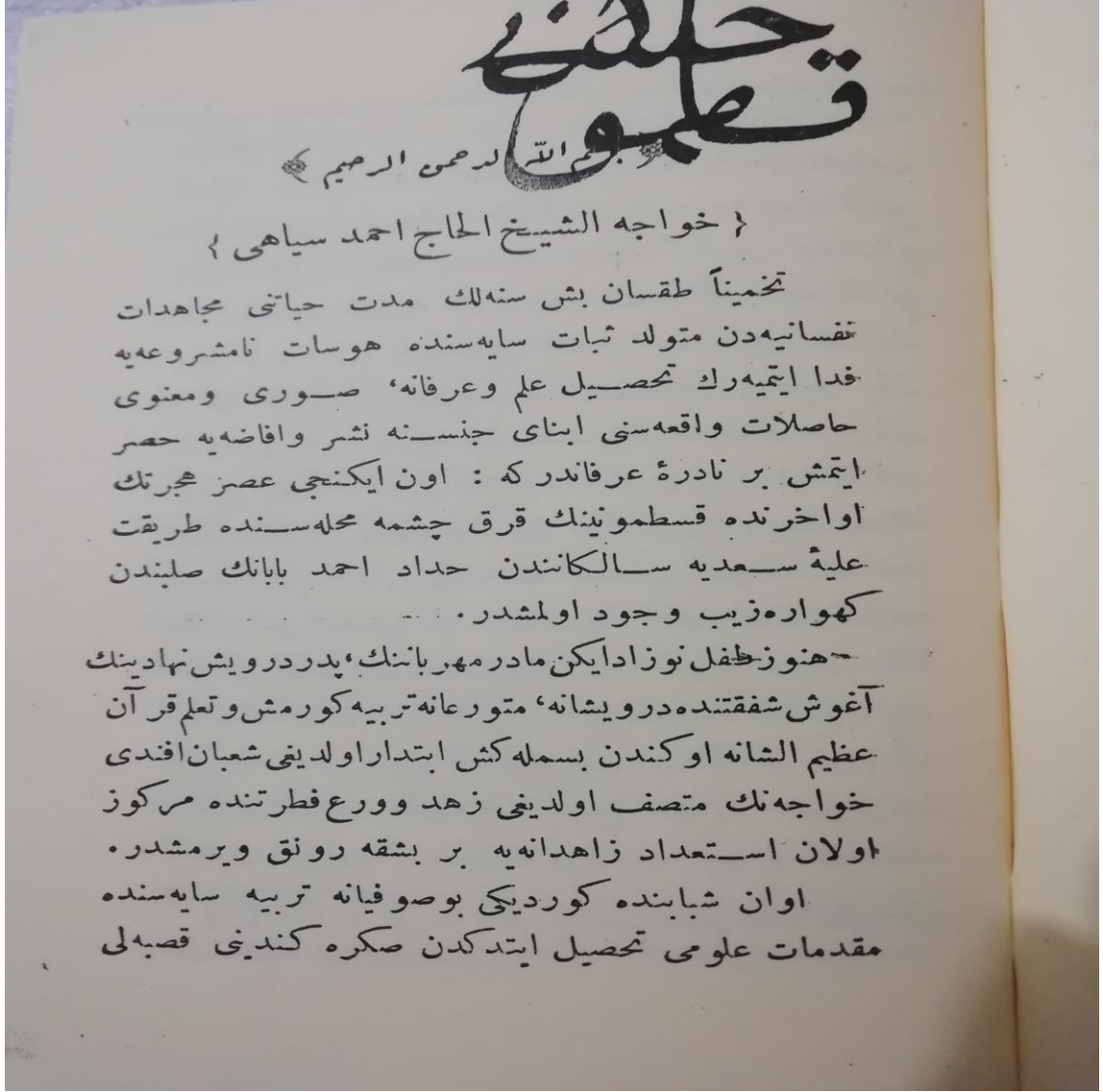

EK-7 Siyâhî Ahmed Efendi'nin Hatm-i Hâcegân kitabındaki tarikat silsilesinin bulunduğu bölüm. Aynı zamanda sayfanın yanında küçük yazı ile yazılan kısımda ise oğlu ve postnişin olan Seyyid Ahmed Hicâbî'nin tarikat silsilesi yazmaktadır. (s.1)

EK-8 Siyâhî Ahmed Efendi'nin Hatm-i Hâcegân kitabındaki tarîkat silsilesinin bulunduğu bölüm. (s.2.)

(Mustafa Gezici Özel Kütüphanesinden alınmıştır.)

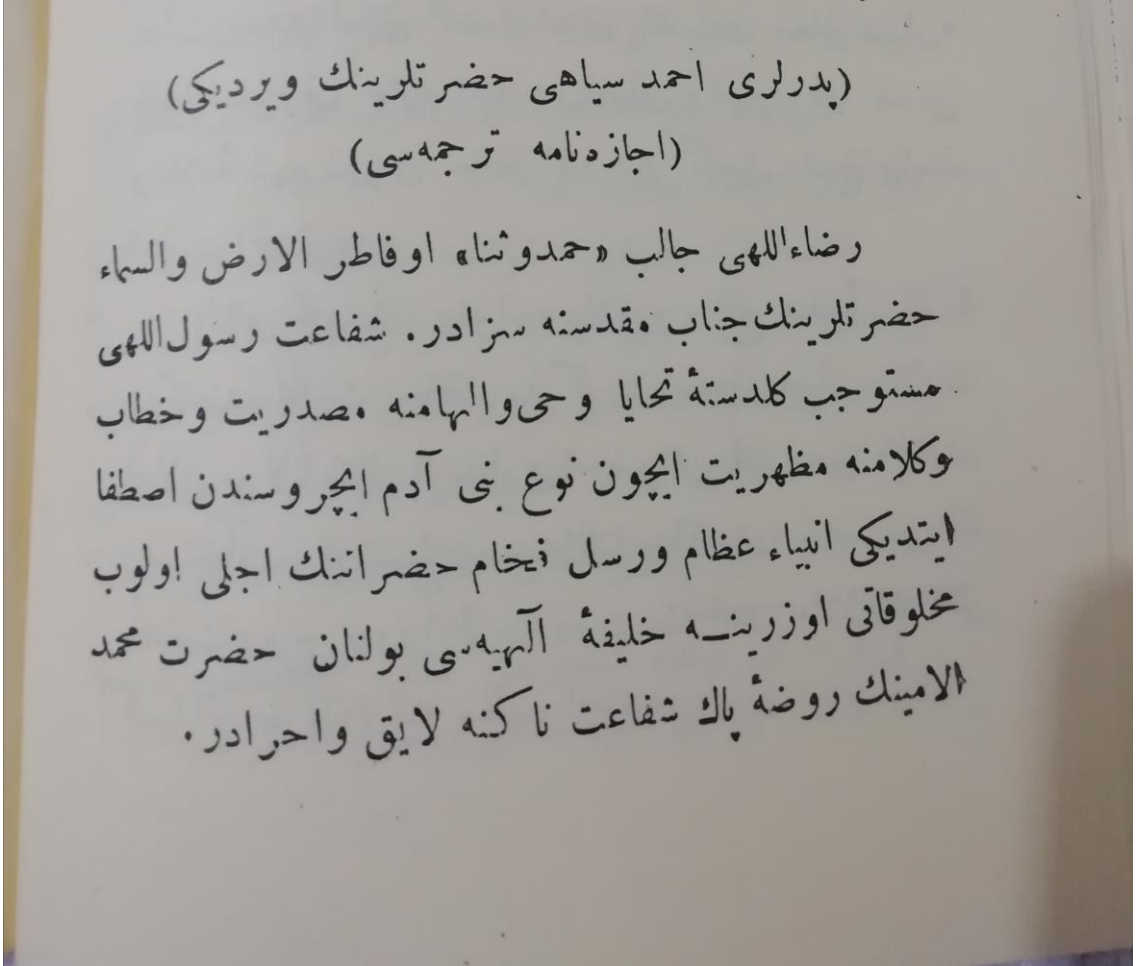

EK-9 Mehmed Zühdü ÇELENLİĞİLİ'İN kaleme aldığı "Tehassür" adlı kitapta Siyâhî Ahmed Efendin'in hayatının anlatıldığı bölümün ilk sayfası.

İCÂZETNÂME

Siyâhi Ahmed Efendin'in oğlu, aynı zamanda postnişin olan Ahmed Hicâbî Efendiye verdiği icazetnâme. Matbû eser dikkate alındığında toplamda on sayfadan oluşmaktadır.

İcazetin orijinal hali bulunamadığından Mehmed Zühdü ÇELENLİGİL'in kaleme aldığı "Tehassür" adlı kitaptan alınmıştır.

وشول آل واصحاب حضراتك منازل مبارکه لری
سزاوار ثنادرکه هربری بوامت مرحومه محمدیه نجوم
اهدادر.

بوندن صکره رب قدیرک رحمت و عنایتنه فقیر اولان
بوعاجزکه : طریقت نقشبندیه خالدیه مشایخندن قسطنطنیله
حدادی زاده شیخ الحاج احمد سیاهیندر.

صلبی و معنوی اوغلم، نور دیدم بشیخ سید احمد
حجایی افندی به که : جناب حق آنک عمرینی تطویل
وسووب راضی اولدینی اعمال و افعاله توفیق و حال و مالی
تطیب و اهل ایمان اوزرینه فیوضات و نوالنی تکمیل ایتسون
طریقت علیه نقشبندیه خالدیه مسلوک و معلوم اولان توجه
ورهر و طریق الهی بولنان سالیکانه تلقین ذکر ایتکه
اجازت ویردم.

فقط اکا بواجازتی کندی اراده مله ویرمیوب قطب
الاقطاب مرشد عالی جناب مولانا و مریدنا الشیخ خالد
البغدادی قدس سره. حضرت تلمزندن بالاعتبار سلطان خیل
انبیا و سبله وصول خدا حضرت محمد المصطفی علیه
افضل التحایا افندمن حضرت تلمزینه و ارجیه به قدر سلسله
نقشبندیه خالدیه مذکور الاسامی اولان سادات کرام

وخواجگان عظام حضرتانك ارواح مقدسه ملزندن
استيدان واستجازه و بروفق شرع شريف استخاره ايتدكندن
صوكره اعطا ايلدم.

اشبو طريقت عليه مذكوره نك آداب واركانه تشبث
واغتنام آرزو ايدن سالكان صحبت موسى اليه اغتنام
ايتونك: مسلك موسى اليه ملازمت ايدن منسبانك،
عقول عقلا نك حوصله احاطه سندن، علوم علمانك دائره
ادراك و معرفتدن خارج تجليات الهيه و واردات سبحانيه
مظهر بنابرني متعهد وضامن اولورم.

اي محبوب قلوب عرفا اولان اوغلم: سكا كتاب
الله و سنت سنيه رسول الله تمسكه وصيت و اهل كشف
وارباب وجدانك منسلك اولدقلىرى مذهب فرقه
ناجيه نك كه فرق اسلاميه ايجر و سندن اهل سنة و الجماعة
عنوانيه نماز و مشهور درر آراى صحيحه و مسالك حقا -
نيه لرنيك مقتضاسنه توفيق حركت و تصحيح عقائده
هنله امر ايلرم ودها . . . . .

فقها، فقرا، خصوصيه جمله قرآنى توير و وجدانكده
سلامت، نفسكده ساحت، الكده سخاوت، يوزكده

باششت، بذل احسان، مخلوقات الهيه اذ او جفادن كه بيد
سقطات اخوانى عفو و تجاوز، اكا برو اصاغره ايفاي
نصيحت، حرص و طمعي ترك، بالجمله حوالج و اتعه كي
قضاده جناب متكفل الارزاقه اعتماد و امينته ده وصيت
ايلرم. زيرا واهب الآمال ملك متعال دركاه الوهيتنه
التجا ايدنلرى محروم وضابع ايتمز.

اوغلم: سلامت و نجاتى صدق و استقامتدن بشقه بر
شيدنه و وصلت الى الهى دخى نديم بزم قاب قوسين
امام الثقلين صل الله عليه وسلم افندمز حضرتلرنيه اتباعدن
غيرى بر بولده آرامه. كنديكى هيچ كسه دن افضل ظن
ايتمه يوب بلكه نفسك ايجون برو وجود حقيقى بيله كوره.
هر كيم سكا نيمه و حسدله اطاله دست تعرض ايتك
ايترا ايسه همت ذاتيه كله آنك دفعنده كو جلك چكمه يوب
جناب مقدر الاموره آنك امرينى تفويض ايله چونكه
سالك اولدقلمز بو طريقت عليه ده اوبله مردان ميدان خدا
موجود درر كه آنلك همت قدسيه لريله طاغلىرى قلع ايتمكه
مقتدر اوله بيلوروز. اورجال الله دخى ايترلرله قدرت
الهيه ايله ماده فسادى كوز آجوب بونجهيه قدر قلع

ابدلر. سن همان عمر عزیزکی آثار رسول اللہی تتبع
و آنکه عملده افاضدوب جناب معبود مقدسمزہ عبادتده
طعن طاعندن، لوم لائمدن وارسته خوف و خشیت و جناب
حافظ حقیقینک حدود الہیہ سنی بالمحافظہ شرایع و احکام
ربانیہ و معارف الہیہ دن محفظہ قلبیکہ تودیع اولنان امانات
کبرادہ مبتدی خیانت اول.

مشاق طاعت سبحانیہ و شدائد عبادات صمدانیہ
اجور و ثوابدن مکافات متقابله سنی تصورله صبر و تحملہ
اقدام و دائماً نفسکی محاسبہ الیہ مقید اولوب اوقات شریفکی
طاعت الہیہ الیہ تعمیر و خالی اولان نقد و قسکی ضیاعدن
محافظده اہتمام الیہ.

زبر زمان ماضی صرف خزائن بی پایان الیہ عودتی
غیر ممکن برعدمدر. استقبال ایسہ ادراکی موہوم نفسکدن
امین اولہ میہ جنک جہتہ ادراک اولنسدہ محل صرفی
غیر معلوم اولغلہ انتظاری موجب المدر.

اشنہ الحذر الحذرکہ الہہ قالان نقدحالی مالایعنی و غیر
مرضیہ ضایع ایمیہ سک سنی وصلت اللہہ سوق و تہیہ
ابدن احوالہ ملازمتہ تواضع و مسکتسدہ ارض ذلیل،

فائدہ و منفعتده شجرہ میوہ دار، سخا و جو انمردی دہ نہر
جاری، احسان و عطاسدہ محیط بیکران، مالایعیندن
صمت و سکوتده جہاد، سترعیوبده لیل مظلم کبی اولغلہ
چالیش. جود عیون قسوت قلوبدن حاصل اولہ جفندن
دائماً ذنوب و معاصی اوزرینہ فریاد و نظرکاکہ الہی اولان
مرآت قلبکی پرزنگ ابدہ جکی جہتہ حرام و منہیاتہ
میلدن اجتناب ایت. صلہ رحمہ مراعات و سلطان مسلمینہ
کاهی حقہ اطاعت قیل. زیرا اطاعت سلطان مقتضای
نص قرآن و مخالفی مستلزم ندامت و حرماندر. اخوان
اخرویہ نک تکثیرینہ غیرت و ہر زمان آنرلہ سبب لازمدر
زیرا دائماً اہل طریقت و ارباب صدقہ برابر اولغلہ
(کونوامع الصادقین) آیت کریمہ سبیلہ. امور اولد اعمز
کبی اولیاء کرام حضراتی و جناب اللہ الیہ برابر اول.
بوکا قادر اولہ من ایسہ ک حقلہ حق اولنرلہ اول کہ
سنی حقہ ایصال ایسسون، بیور مشلردر. امام انبیا
اقدمز حضرت نوری دخی بر حدیث شریفندہ (مثل الاخویون
مثل الیدین تغسل احدیہما بالآخری) و دیگر حدیث
لطیفارندہ (علیکم بمجالسہ العلماء و سمع حکماء لان اللہ

تعالی بجی القلب المیت بنور العلم والحکمة

بیورمشلردر

بوسیه مبنی ارباب کمال صحبت مشایخ کاملینی اوراد
ونوافل ایله اشتغال اوزرینه ترجیح ایتدیلر.

ای اوغل، ابنای دنیا ایله صحبت اتمه. انلرک صحبتلری
هم مجربدر آنلر سنکله منتفع اولورسه ده سن آنلرله
منتفع اوله مازسک. صحبت ساربه طبیعت سارقدرد.
حق یوله مخالف اوللر ایله معینسه راضی اولان اهل
هویه مصاحب اوله: آنلرکزی دشمن اولوب زمان
ملاقاده منملق و غیابکده سائق اولورلر.

انلرک نزدیکه اجتماعلرینه مغرور اوله که: سندن
غرض مستویبری استفاده فیض و کمال اوله یوب بلکه
طلب جاه و مال و سنی حاجات دنیویه لرنده وسیله حصول
آمال اتمکدره. مطالب دنیویه لرینک برنده قصور اتمش
اوله که حقیقده بدخواهانک اک زیاده شدتلیسی و اعدانک
اک عداوتلیسی اولورلر. نه حاجت سنده اخوان زمانکی
تجربه ایتدیکک وقت آنلری بوندن باشقه اوصاف ایله
متصف بولیه جتسکدر.

ای اوغل، سکا صداقت ادعاسنده بولنان اخوانکدن
بر بارکران امتنان آلتنده بولورسک چونکه نمره صداقت
ناملیه تقدیم ایتدکری هدیه نلله مقابلده بر خدمت
تقلیه امید ایدرلر. بوا میدلرینه بردفه اولون مساعده
ایتمز ایسه که در حال ترک مودت و صداقت ایلرلر. چوق
دفعه ایدی، رجالتدن تخایص کریمان ایدمه. بهرک
آرزولرینک حصولی بایسته دین و عرضکی ابدل و آب
روی حرمتکی صرف و استهلاک اتمش اولورسک.

ای اوغل، سکا مصاحب و صادق لازم ایسه حب فی الله
اصحابیله هم بزم محبت اول: آنلردن عقد اخوت ایتدیکک
کیمسه به محتاج اولدیفک مالک فضلہ سنی بدل و یاخود
آنی نفسکله مساوی و یاخود نفعتکه ترجیح و احتیاج
ایلمک صورتلرینک بریله احسان ایتک و حاجت واقعه سنی
مهمات شخصیه ک اوزرینه تقدیم و حضور و غیابنده معاینی
ستر و اخفا و کندوسنه و اولاد و اقرباء و اصداقا و احبابنه
بلکه همشهریلرینه محبت و ثنا ایله و اوزراندانک بیله
صدق و استقامتده یک نطق اوله میه جفتدن بویله بردوستکک
قصوری ظهورنده متحمل اولوب عفو ایتک و زمان

خیانت و ممانندگی ذکر خیر ایله یاد وبره مؤمن
 قرنداشنه ایده جکی دعا تفسنه راجع اولدیغندن نفسکله
 برابر اکاده دعا ایلمک وسین ارتماننه قدر محبت
 واخوتنده ثبات لازم اولدیغی کبی امور اخرویه دن اولان
 محبت قبل الموت منقطع اولورسه او یولده صرف ایدیلان
 عمل مجبوط وسی ضایع اوله جفته مبنی ارتحالندن سوکرده
 اولاد و اصدقاسنه محب اولمق کبی حقوقه رعایت ایلله
 ... نوع انسانک هر صنفه خصوصیه اخلاق کیرانکه
 قارشی حلیم و سلیم، متواضع و بشوش، عفو و متودد بولمغله
 حسن معاشرت ایتمک همت ایلله . سکا بو یابده سلطان
 تختگاه (و انک لهی خاق عظیم) علیه الصلوة والتسلیم
 اقدمز حضرتلرینک نسخه اخلاق انسانیه اولان افضل
 الفضائل ان اصل من قطمک و تهطی من حرمتک و تصفح
 عن ظلمک ، حدیث شریفی کفایت ایلمر .
 سکانی ربکدن مشغول ایدن دنیایه و جاهنه اماله
 قلب ایتمه مکلده وصیت ایلمر . زیرا نفس و هوا و شیطان
 و دنیا انسانک درت دانه اعدای اولوب هر برینک
 آلات حربیه و اسباب مغلوبه لری واردر . نفسک سلاحی
 طوقلق جبسخانه سی آچلقدر .

سلاح هوا کثرت کلام صمت و سکوت ایسه اکا زنداندر .
 سلاح دنیا ناس ایله شدت مخالطت محبسی، خلوت و عزتدره .
 سلاح شیطان: غفلت و نسیان سجنی: ذکر الله و فکر یزداندر
 ایشته بو ذکر خدا وصلت مولایه اک قیصه بول اولوب
 بوکا دلیل ایسه منتهای سلسله نقشبندی اولان مقتدای امت
 خلیفه رسول الله حضرت ابی بکر الصدیق رضی الله عنه
 اقدمزله شاه ولایت علی المرتضی رضی الله عنه لغدمزک اثر
 مسلوکاری و اولیاء عظام حضرتانک مقدمات برهانیه دن
 اولان تجارب واقعه لریدر . مقامات ذکر ایله درجات
 مراقبه، سنک ایچون بر تفصیل معلوم اولدیغندن وارسته
 احتیاج تطویلدر .

(یا بنی خدما آیتک وکن من الشاکرین) اللهم
 صل علی محمد و آله اجمعین اشبو اجازتنامه بیک ایکی یوز
 الشمس بش سنه هجریه سنک غره ربیع الاولده یازلمشدر .
 خادم نعال نقشبندی
 الشیخ الحاج احمد الحالی

İcazetin sonunda “ Hâdimi Naâli Nakşibendî eş-Şeyh el-Hâc Ahmed el-Hâlidî” yazmaktadır.

İCÂZETİN TERCÜMESİ

Allah'ın rızasını celbeden hamd ve senâ yerin ve göğün yaratıcısı Cenâb-ı Hak'a layıktır. Resulullah^(s)'ın şefaatinin gerektiren gül destesi selamlar, vahiy ve ilhamına kaynak olarak, hitap ve kelamına mazhariyet için âdemoğulları içerisinde seçtiği yüce peygamberin ve rasuller hazerâtının en yücesi olan, mahlûkatı üzerine ilahi halifesi bulunan Muhammedü'l-Emin'in pak ravzasına layık ve uygundur.

Onun âl ve ashabının hepsinin makam ve menzilleri övgüye şayandır. Onlar bu rahmet olunmuş ümmeti Muhammed için yol gösterici yıldızlardır. Bundan sonra rabbinin kudreti, rahmeti ve inayetiyle fakir olan bu aciz ki: Nakşî-Hâlidî meşâyihından Haddâdzâde Şeyh Hacı Ahmed Siyâhî'dir. Soy bakımından ve manevi açıdan oğlum olan gözümün nuru Şeyh Seyyid Ahmed Hicâbî Efendi ki; Cenâb-ı Hak onun ömrünü uzun etsin, razı olduğu ameller ve fiiller işlemeye muvaffak kılsın. Halini güzel kılsın ve ehli iman üzere feyizlerini ve nimetlerini ikmal etsin. Nakşibendî-Hâlidî kolunda meslûk ve ma'lum bulunan kişilere teveccüh ve zikir telkin etmeye icâzet verdim.

O'na bu icâzeti kendi irademle değil, kutbu'l-aktâb yüce mürşid efendimiz ve mürebbimiz Şeyh Hâlid el-Bağdâdî (ö.1827) hazretlerinden itibaren sultanü'l-enbiya vesile-i vusul-i hüda Muhammed Mustafa^(s)'ya varıncaya kadar, silsile-i Nakşibendî-Müceddidî-Hâlidî olan sâdât-ı kirâma danışıp izin isteyerek şer'i şerife uygun olarak yapılan istihâreden sonra icâzet verdim.

İşbu Tarikat-i Âliyye'de mezkûr olan âdâb ve erkânına riâyet eden sâliklere ki; adı geçen sohbetini ganimet bilsinler. Bu sohbetlere devam eden kimseler akılların kavrayamayacağı âlimlerin ilminin dışında kalan ilâhi tecelli ve vâridâta mazhar olacaklarını taahhüt eder, kefil olurum.

Ey gönlü irfan dolu oğlum! Sana Allah'ın kitabı Resulullah^(s)'ın sünneti seniyyesini ve erbâbı vicdanın yol edindikleri fırka-i nâciye ki ehl-i sünnet ve'l-cemaat olana tutunmanı tavsiye ederim. Âlimlere, fakirlere ve hafızlara saygı göster. Vicdanında selamet, nefsinde iyilik, elinde cömertlik, yüzünde gülümseme ve bolca ihsan olsun. Mahlukâta karşı eza ve cefa etmekten el çekmeni, küçük büyük din kardeşini affedip hakkına tecavüz etmemeni ve onlara tavsiyelerde bulunmanı, hırs ve tamaha meyletmemeni, rızkın Allah'tan olduğuna inanıp ona dayanıp güvenmeni tavsiye ederim. Çünkü Allah-u Teâlâ kendisine yönelenleri mahrum etmez.

Oğlum! selamet ve necâtı, doğruluk ve istikametten başka bir şeyde, Allah'a vuslatta da kâb-ı kavseyn sahibi efendimiz hazretlerine ittibadan başka yollar arama. Kendini kimseden üstün görme hatta nefesine en ufak bir hakiki varlık atfetme. Sana karşı kim haset ve nemîmede bulunursa onu def' etmek için kendini yorma. Onun işini her şeye kadir olan Cenâb-ı Allah'a havale et. Çünkü bu yolun sâliklerine Allah Teâlâ dağları yerinden kaldıracak himmet-i kutsiye lütfetmiştir. O Allah erleri ki isterlerse fizik kurallarını altüst edip maddeyi göz açıp kapayıncaya kadar yerinden söküp kaldırırlar. Sen değerli ömrünü Resulullah^(s) 'ın izinde Cenâb-ı Mevlâ'ya itaat uğrunda tüket. Kınayanın kınamasından, ayıplayanın ayıplamasından korkma. Sen Allah'ın şeriatının hududunu muhafaza eyle, rabbani hükümlere boyun eğ. Çünkü bu rabbani ilimler ve hikmetler onun katındandır. Bunları muhafaza etmezsen ihanet etmiş olursun. Allah'a ibadet ve taatte sabırlı ve tahammüllü ol. Daima nefisini muhasebe et. Vaktini iyi değerlendir boşa geçirme. Zira geçmiş zamanı, tüm hazineleri sarf etsen dahi geri getiremezsin, gelecek zamanı ise ihtimalli nefes üzerinde yaşıyorsun. Nefesin yetse bile onu nereye sarf edeceğin belli değil. İşte elinde kalan bu zamanı çok iyi değerlendir ve mâlâyânî işler ve Allah'ın razı olmadığı yollarda harcama. Tevazu ve sakinlikte toprak gibi, fayda ve yararda meyve veren ağaç, cömertlikte nehir gibi, ihsan ve ikramda bol deniz gibi ol.

Kalbi kararttığı, gözlerin nurunu aldığı gerekçesiyle harama düşmekten sakın. Akriba ziyaretine önem ver ve devlet reisine karşı itaatkâr ol. Çünkü hükümdara itaat etmek Kur'an'da *"tarikat ehli ve doğrularla beraber olun."* Diye emrolunmaktadır.²³¹ Buna gücün yetmez ise hak olanlarla ol ki seni Hakk'a ulaştırsın. Nitekim nebilerin imamı Resulullah Efendimiz^(s) bir hadisi şerifte şöyle buyurmuştur: *"İki kardeşin benzeri iki el gibidir. Biri diğerini yıkayıp temizler."* Yine başka bir hadisi şerifte ise *"size âlimlerle oturup kalkmayı, hikmet ehli kimseleri dinlemeyi tavsiye ediyorum. Çünkü Allah Teâla ölü kalpleri ilmin ve hikmetin nuruyla diriltir."* Buyurmuşlardır.

Ey oğul! Dünyayı sevenlerle sohbet etme. Onların sevgisi üzüntü ve acı verir. Onlar senden istifade edebilir belki ama sen onlardan istifade edemezsin. Hevâ ve hevesine uyan kimselerle arkadaşlık etme. Onlar bir araya gelince arkadan incitici davranırlar. Senin yanında toplanmaları senden feyiz ve kemâlât almak için değil bilakis dünyevi makam mevki ve dünyevî ihtiyaçlar içindir. Eğer onların dünyevî arzularına

---

²³¹ Tevbe 9/119.

karşı bir hata etsen senden yüz çevirir senin kötülüğünü isteyip sana karşı düşman olurlar.

Ey oğul! Eğer sana dost lazımsa Allah için birbirini seven kimselerle dost ol. Öyle bir dost bulunca da muhtaç olduğun malın fazlasını ona vererek nefsinle onu eşit tut. Dostunun işlerinde önceliği ona ver. Onun yanında ve gıyabında hep iyilik ve güzellikte bulun. Dostunun arkadaşlarına akrabalarına çocuklarına karşı sevgi ve saygı göster. Bir hata ve kusuru meydana geldiğinde onu affet, hayatında ve ölümünde onu hayır ile yâd et. Müminin duası yine mümine döneceğinden dolayı duanda ona da yer ver. Müminin dostluğu ölümden sonra da devam eder. Dostun vefat ettiğinde onunla alakayı kesme yoksa irtibatınız kopar. Ondan sonra onun çocuklarıyla ve dostlarıyla bu muhabbeti devam ettir.

Her türlü meşrep ve mizaca sahip insanlara, özellikle muhaliflerine karşı sabırlı, yumuşak huylu, güler yüzlü, tatlı dilli ve affedici olmaya gayret sarf et. Sana bu konuda *“sen gerçekten büyük bir ahlâk üzeresin.”*²³² Hitabının muhatabı hazreti Peygamber^(s)’in *“faziletlerin en üstünü sana gelmeye gitmen, seni mahrum edene vermen ve sana zulmeden affetmendir.”* Hadisi yeterlidir.

Seni rabbinden meşgul eden dünyaya, kalbini meyletmemeyi vasiyet ederim. Zira nefis, hevâ, şeytan ve dünya insanın dört azılı düşmanı olup, her birinin insanı saptıracak alet ve sebepleri vardır. Nefsin silahı tokluk, hapishanesi açlıktır. Hevânın silahı çok konuşmaktır, sükût ise ona zindandır. Dünyanın silahı insanlarla çok içli dışlı olup karışmaktır, hapishanesi ise halvet ve uzlettir. Şeytanın silahı gaflet ve nisyan, hapishanesi zikrullah ve Allah’ı tefekkür etmektir. İşbu Allah’ı zikretme ameli, Mevlâ’ya ulaşmanın en kısa yoludur. Zira Resulullah^(s)’ın halifeleri hazreti Ebu Bekir^(r) ve hazreti Ali^(r) bu yolu tutup benimsemişlerdir. Nakşibendî sâdâtı da bu üslup ve yola tutunmuşlardır. Zikir makamları ve murakabe dereceleri senin için tafsîlatlı bir şekilde malum olduğundan, uzatmaya ihtiyaç yoktur.

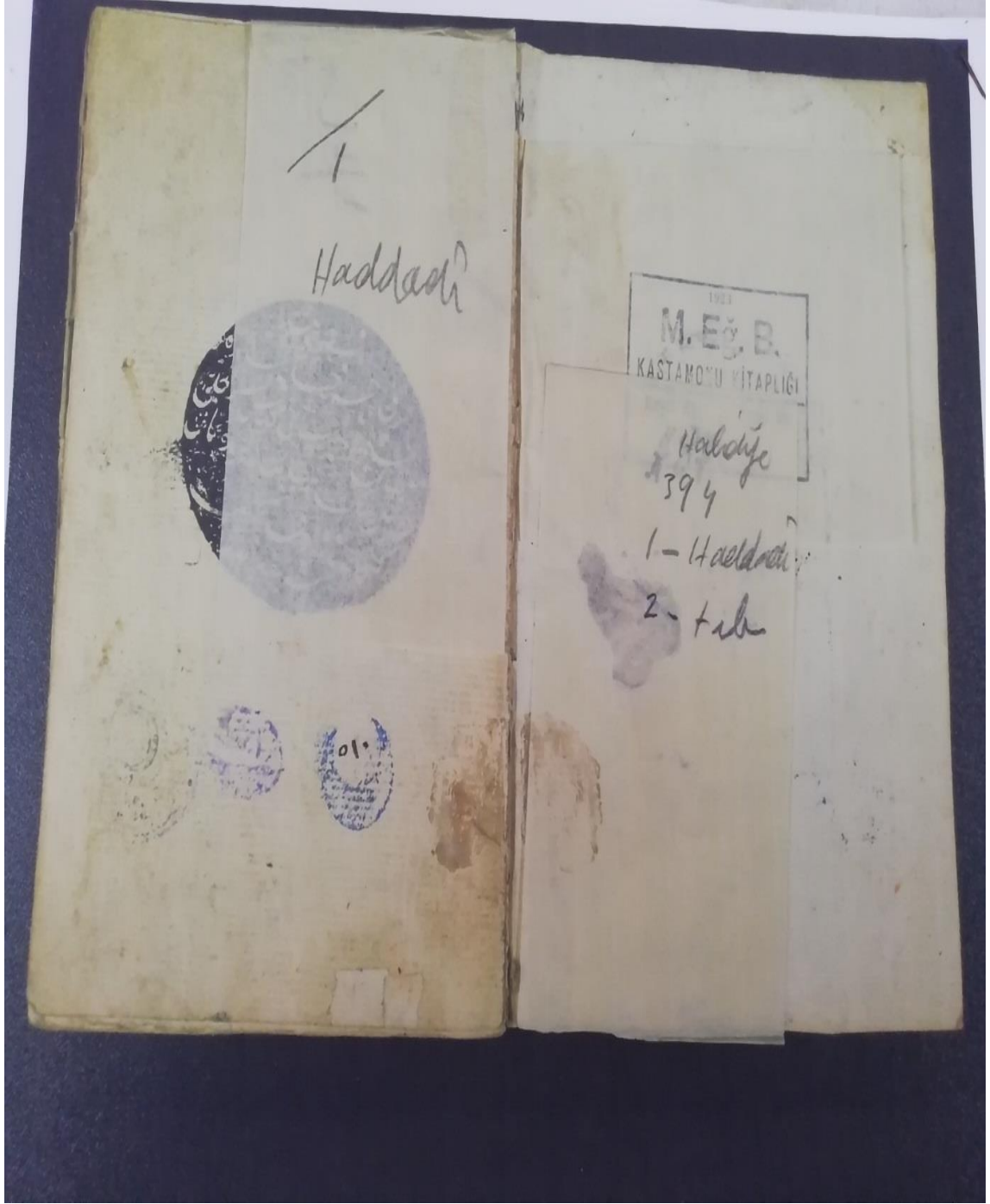
Ey oğulcuğum! Şu sana verdiğim emir ve yasakları al ve şükredenlerden ol. Allah’ım, Muhammed’e ve onun bütün âline salât et. Bu icâzetname 1265 hicri senesinin Rebû’l-evvel ayında yazılmıştır.

Nakşibendî Nâlinlerin’in (Ayakkabıların) Hâdimi
Eş-Şeyh Hacı Ahmed el-Hâlidî

---

²³² Kalem 68/4.

**HADDÂD ZÂDE SİYÂHÎ AHMED EFENDİYE AİT OLAN “RİSALE-İ
HADDÂDZÂDE” ADLI ESERİN ASLI VE TERCÜMESİ**

Risâle-i Haddâdi Zâde el-Hâc eş-Şeyh Ahmed Efendi en-Nakşibendî

Bundan sonra mâlûm ola ki; hârici zikirde müridler için dahî edepler vardır. Öncelikle mürid her daim abdestli olup mümkün mertebe abdestli dolaşmalıdır. Abdestten sonra iki rekât “abdest” namazı kılar. Fecir’den güneş doğana kadar ki zamanı zikirle ihya ederler. Güneş bir iki mızrak yükselince iki rekât “işrâk”ve “istihare” namazı kılmalıdır. Kuşluk vakti gelince de en çoğu on iki, ortası sekiz, en azı ise iki rekât olan “duhâ” namazını güçleri nispetinde kılmalıdır. Akşam namazının sünnetinden sonra iki rekâta bir selam vererek dört rekât “Evvâbîn” namazı kılarlar. Dört rekâtı bir selamda kılmak uygun değildir. Gecenin yarısından sonra uyanıp “teheccüd” namazı kılarlar. Bu namazın en çoğu on iki, ortası sekiz, en azı da dört rekâttır. Bilinmelidir ki Teheccüd namazı on iki rekâta hasredilmez. Güçleri nispetinde kılarlar. Her rekâta bir “Yasin Suresi” okunur veya bir Yasin suresi sekiz rekâta bölünerek okunur. Mesela birinci rekâta: *“Sen ancak Zikre (Kur'an'a) uyanı ve görmediği halde Rahman'dan korkan kimseyi uyarırsın. İşte onu bir bağışlanma ve güzel bir mükâfatla müjdele”* diye biten ayete kadar, İkinci rekâta: *“Sizden hiçbir ücret istemeyen kimselere uyun, onlar hidayete erdirilmiş kimselerdir”* diye biten, Üçüncü rekâta: *“Onların hepsi de mutlaka toplanıp (hesap için) huzurumuza çıkarılacaklardır”* diye biten Dördüncü rekâta: *“Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yürümektedir”* diye biten, Beşinci rekâta: *“Artık ne birbirlerine tavsiyede bulunabilirler ne de ailelerine dönebilirler”* diye biten, Altıncı rekâta: *“Bana kulluk edin. İşte bu dosdoğru yoldur”* diye biten, Yedinci rekâta: *“Görmediler mi ki biz onlar için, ellerimizin (kudretimizin) eseri olan hayvanlar yarattık da onlar bu hayvanlara sahip oluyorlar”* diye biten Sekizinci rekâta: *“Her şeyin hükümrânlığı elinde olan Allah'ın şanı yücedir! Siz yalnız O'na döndürüleceksiniz”* diye biten ayetleri okuyarak Yasin suresini hatmederler.

Geri kalan dört rekâtın ikisinde “ Kâfirûn” suresini diğer iki rekâta da “İhlâs” suresini okurlar. Yasin suresini okuyamayanlar veya buna güç yetiremeyenler her rekâta üç kere İhlas suresini okurlar. Namaz bittikten sonra meşhur olan şu duayı okumalıdır: Allahumme’c fi kalbî nûran ve fi semî nûran ve an yemînî nûran ve an yesârî nûran ve fevgî nûran ve tehtî nûran ve halfî nûran ve kaddemî nûran ve ceallî nûran.

رساله صادی زاده الحجا السید محمد اسفندی
 بسم الله الرحمن الرحيم
 الحمد لله رب العالمین والصلوة والسلام علی
 سیدنا محمد وعلی اله وصحبه اجمعین بوندن صکر
 معلوم اوله که خارج ذکر ده مریدان چون دخی اذیبر
 وارد اول جملدن در که دوام وضو به اهتمام ایدوب
 ضرورت سزایدست سرطور مبه لر و بعد الوضو ایکی
 رکعت شکر وضو قله لر و طلوع فجر دن طلوع شمسه
 قدر ذکر ایله احبابه لر و شمس بر ایکی مزارق حقیقه
 ایکی رکعت صلوة اشراق و ایکی رکعت صلوة استخاره
 قله لر و قوشاق وقتی اولونجه ضعی نمازنی قله لر اکثری اون
 ایکی رکعت اقلی دورن رکعت اوسطی سکر رکعت قدر اولدنی
 قدر قله لر و اختتام نمازک سنه نندن صکر دورن رکعت
 اوایلین

اوایلین قله لر ایکی رکعت بر سلام و بر لر دورن رکعتی بر سلام
 ایله قلیبر و کجه ناک نضیف ن صکر بعد النوم نجه نمازنی قله
 لر اکثری روایت اونا ایکی رکعت قدر اولد دورن رکعت اوسطی
 سکر رکعت معلوم اولسونکه اون ایکی رکعت حصر
 انیسر قادر اولد قله قدر قله لر و هر رکعت بر بسین
 او قوبه لر یا خود بر بسین سکر رکعت تقیم ایکی لر رکعت
 اولی ده اجر کریم ثانیه ده وهم مهتدون ناله ده جمیع لیدیا محرو
 رابعه ده و کل فلك بیجون خامسه ده و الالی اهلیم بر جمون
 سادسه ده ههنا صراط مستقیم سابعه فهم لغامالکون
 ثامنه ده ختم ایله لر باقی فلان دورن رکعت ایکی سنه
 قله یا ایها الکافرون او قوبه لر و ایکی رکعت دخی قله هو الله
 او قوبه لر و اکثرین او قوبه قادر اولمازین لر بر رکعت اربعه
 شریف او قوبه لر و نمازنی فارغ اولد قدر نصک بودعا مشهور او قوبه لر
 اللهم جعل فی قلبی نوراً و فی سمعی نوراً و عن بینی نوراً و عن
 بساری نوراً و فوقی نوراً و تحی نوراً و خلقی نوراً و قدامی

Mürîd ve dahî beş vakit namazı cemaatle kılmalı cemaati terk etmemelidir. İkinci akşam namazları arasında işlerini muhâsebe etmeli günahlarından tevbe-i istiğfar edip iyiliklerine de şükretmelidir onlar dahi günahlarından sayılır. Hayırlı işler yaptıklarında mağrur olmasınlar. Zaten Müslümanlar bütün vakitlerini bu minval üzere muhasebe ederler. Bu muhasebe şekli sufiliteratüründe “vukûf-î zemânî” diye adlandırılır. Mürîd akşam namazını kıldıktan sonra yatsı namazına kadar dünya kelamı konuşmaz bu vakti nafîle namaz veya evraduezkar ile geçirir. Yatsı namazını kıldıktan sonra şeriatında emri gereği bir işle meşgul olmayıp, dünya kelamı da konuşmazlar. İki rekât namaz kılıp mülk suresini okurlar. Uykuları geldiğinde ise abdest alıp zikir ile uyurlar abdestsiz gaflet içinde uykuya dalmazlar. Mezkûr olunan adabları ziyadesiyle doğru bir şekilde devam ettirirler. Zira Nakşibendi Sadatlarının yanında önem verilmesi gereken adablardandır.

Özellikle canımız feda mürşidimiz Şeyh Hâlid Efendi'nin yanında gayet makbul ve rağbet edilen iş ve amellerdendir. Mürîd gafîl olmasın ve herkese lazımdır ki; çarşıya pazara gidip kalabalık yerlere uğrayınca تنها yerlere varıncaya kadar şu dua okunmalıdır: lailahe illallahu vahdehu la şerikelh lehul mülkü ve lehul hamdü yuhyive yumit vehuve hayyün la yemutbiyedihil hayr vehuve ala külli şey'in kadir. Bu duayı okuyana hak teâla hazretleri bin iyilik yazıp bin günahını affeder bin ricasını da kabul eder. Bu meşhur hadisi şerifin manasıdır. Beş vakit namazların farzlarından sonra onar kere salavat-ı şerife okunur, mümkün değilse duadan sonra okunabilir. Salavat şöyledir:

Allahumme salli ala Muhammedin ve alâ âlihî ve sahbihî efdale salavâtike adede ma'lûmâtike ve bârik ve sellim” Her Cuma sabahtan akşama kadar bir oturuşta bin defa şu salavât okunmalıdır: “Allahumme salli ve sellim alâ şefî inâ Muhammedin ve alâ âlihî ve sahbihî ecmeîn.

نور و اهل حق نور و در پیش وقت نماز جماعت دوام اوزن قدر
تک انقدر و عشر الیه توبه از سینه افعال تری محاسبه ایله و سبائتیه توبه
و استغفار ایله و دستا تریه شکر ایله انگریزی کماه از نذر ساید
جز علی اشک ابوسفور اولید و در سلیمان جمع اوقات در
افعال تری بوسوال اوزن محاسبه ایله بوسب اصطلاح صوفیه
و تری زمانه در لغت غازی قلده فصله یا تو غار نه قدر
زبان کلان سوبله نماز و با ذکر ایله اتصال ایله لر طلوع
جز در کوشش طو عجمه قدر ذکر ایله لر اتصال ایله لر بعد سابقه
ذکر اولی سوال اوزن صلوة اشراق و صلوة استخاره به
قدر یعنی کوز بر خزان بود حقیق قلده یا تو غار نه قلده فصله
برایش ایشله و در بنا کلام سوبله مکرر تری اولم و سبایق
وقت ایله کت نماز قلب سوره ملک اوقویه لر او بوسق مراد
ایله که ذکر ایله رک او بولر غفلت ایله او بوسیلر و ایست سز
باتمه لر

یا غیر و مذکور اولی ایدری یا حرم الیه دوام استقامت ایدر زیا
نفسینه به ایا ایله عنده اهم افعال تریه صبر صبره قدر مرید برینغ
خاله اقدی قدس الله تعالی سره العزیز حق تریک عنده غایبه مقبول و تریه
اولی افعال و اعمال تری معلوم اولم غفلت او توبه و هر که لازمدر که
بر باره وارد وقت و غلبه کت بر لر بود توبه بود او توبه تا که شهادت کلام
قدر او توبه لر لا اله الا الله و حاک لا شریک له اله الملك و له
الحمد حی و حی و هی و هو حی لا یموت سید الخیر و هو علی
کل شیء قدیر و بود او توبه حق تعالی حضرتی یک صد بار و یک
کتابت غفایر و یک دره در توبه فانی فالد ربوزم حدیث تریک
سنانه در پیش وقت نماز لر یک زمره قلده فصله عجمه بوسلوة
تزیید اوزن که او توبه لر اگر مانع لر اولور و عا در صلوة او توبه
اللهم صل علی محمد و علی اله و صبیحه افضل صلواتک
عدا معلوما تیک و یازک و سلم کذلک و بر بعد کوز
بوسلوة تزیید او توبه لر یک کن اللهم صل وسلم علی
سبیحنا محمد و اله و صبیحه اجمعین صاحبزادانه

Vakti geçmez bir oturuşta okuyalar. Kişi bunda muhayyerdir. Gözler kapalı vaziyette okunması daha faziletlidir.

Bismillahi ve hamdihî... Duasını ne zaman okursa üç kere okur.

Şeyh Ebu Ali ed- Dekkâk risale-i mektebesinde buyurmuşlar ki; “ Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır.” Canımız feda mürşidimiz şeyhimiz Halid Efendi hazretleri de “men karubenî baude minnî ve men baude minnî karubenî” “yani bize yakın olup tarikatın adabına riayet etmeyen müridler bizden uzaktır. Kalbimizde onlara karşı her hangi bir meyil de yoktur. Bizden hiçbir şeyde istifade edemezler. Ama bazı müridler bizlere uzak beldelerdedir lakin tarikat adabına riayet ederler işte onlar bizlere yakın olup murâd ve maksutlarına nâil olmuşlardır. En doğrusunu Allah bilir. Mürîd bu yolda tarikat adaplarının bilmenin gerekli olduğunu, ilim ve amelinin gayet elzem görüldüğünü bilmelidir. Mürid Mürşidinin huzurunda veya gıyabında delillerini ve kalbini su-i zandan, kendisini de helak etmekten ancak, edep, ilim ve amel sayesinde kurtarır.

Bir mürid mürşidini birkaç günde bir ziyaret etmelidir. Huzura gelirken istiğfar edip abdest almalıdır. Dergâha gelince şeyhin hizmetini görenlere huzura girmek istediklerini bildirmelidirler. İzin verilirse huzura girilir eğer verilmezse dönüp gidilir. Çünkü mürşidi kâmillerin boş vakitleri olmaz. Ya meşgullerdir ya kabz halinde yâda istiğrak da kendilerine mâlik değillerdir. Bu vakitlerde mürşidin yanına girmek mürşide zarardır. Sizlerin menfeati için görevlilere geri gönderin diye emir buyurmuşlardır. Eğer bu hal bilinmeden huzura girilirse sakın bir şekilde beklenir. İzinsiz girilirse büyük bir edepsizlik yapmış ve kibir gösterisinde bulunmuş demektir. Artık o şeytanın sufisidir. Bu gibi kimselerden Allaha sığınırız.

İzin alarak mürşidin huzuruna giren mürid, kendini ma’nen fakir bilmeli ellerini önüne bağlayıp şeyhinin sağ elini öpüp elleri bağlayarak şeyhin arkasına geçmelidir. Mürşid ne tarafa oturmasını işaret ederse o tarafa oturmalı eğer işaret etmez ise mürid oturmamalıdır. Malum olaki gerek otursun-

قدرا و فتور وقت جز بر او توشه او قویتر و رک کرکن او قویتر کنه برنده
خیز در اگر کوز بوموب او قویتر باشی حق اولور غفت اولمده و فی
بود عا، هر وقت اولور ایکن او قویتر سبحان الله و بحمد عدده
خلفه و رضی نفسیه و زینه عرشه و ممالک کلماته معلوم اولمده که
شیخ ابویوسف الدفان قدس الله سره العزیز رساله مکملش بیوسه رک
من الاشیخ له فالشیخ شیخ بینه برکنک شیخ اولمازم انوک شیخ شطرنج
دیک اولمده در حاشیای مرشد بزم مولانا شیخ خالد اندلی قدس الله سره العزیز
بیوسه رک من قریب یا بقم شیخ و من بقم شیخ قریب یا بقم دیک اولمده که بزم
فونمزم اولمده کسره و جلستم حافر اولمده اخواند اگر طریقه عقیدتک
اوبنده مرعات آخر سرداندر بزم اولمده قدر بزم قیصر یک انمه میل بود قدر
بزم بر شیخی افندیین مزل و شوله کسره که بزم جلسره آن کلور لر و بقم
مرید لر وارد که اوزاقی بقم آنم ساکن اولور لر کن اواب طریقه
مرعات ایند کسره بزم بقیان اولوب قیضیاب اولوب مراد و هر
مقصود اریه نامل اولمده در و بوکلماک حاصل بود که مرید کتبیان
و کر اوزاق اولور اواب طریقه مرعات ابرایم بقنده و اوزاق اولمده
مسویدر بو کافه مساجد اولمده الله اعلم بالصواب معلوم اولمده که مرید
لازم

لازم اولمده بر مقدار اواب طریقت وارد کر علم و علی غایت از سر که مرید اولمده
مرشد از نیک حضورت و غیابت و تقریبی و فلبسج سو طمانه و معاویه ساقند
و کندی لر بی هلاک اقمید معلوم اولمده مرید مرشد از نیک زیاده اویه بسج کسره
برک کلور کن اشغاف اریه رک ابدت ابد کلور و کله کلور مرشد از نیک
خدمت لر ندر بشقربک بانده اچر و کوم دیوانه بنابرین لر اگر اوزاق اولمده
کیه لر و اگر اوزاق اولمده دو نوبه کیه لر ابر مرشد کا طرک اصل اولمده
و قدری اولماز اولمده وقت یا مشغول اولور لر و یا خود بقیض حالتی اولمده
و یا خود استغراق اولوب کندی بزم مالک اولمده لر اولمده مقدم مرشد یک بانده
و اریق مرشد فرار در بزم اریک فائده اچر و کسره سو طمانه دیوانه سو طمانه
و سا بکسره زرفی بویدر بو حاله اچر کر لر لایم مغزور در اگر بکسره
صله اوزاق سو کر اریه اواب سو کلور و کبیر در و شطرنج صفتی در بقم
کسره در الله صفتی معلوم اولمده اوزاق اولوب اچر در در کسره و قنده
کندی بزمی قیصر میلر در مرشد یک ایلی فائده لر یک ارا الفتح آنک اوزاق
باقده اچر او کونه باقدق مرشد اریک صاع الیه او بر وارتمه سوره کلوب
البا غلیوب و کلوب او کونه باقدق مرشد بزم ایشارت ایدر اویه اوزاق
اگر ایشارت اچر اینه اوزاق معلوم اولمده که کرب اوزاق سو طمانه در ک

Gerek oturulmasın bir miktar oturup şeyhin eli öpülerek kalkılır. Şeyh sohbeta başlamışsa sonuna kadar beklenir huzurdan kalkılmaz. Eğer kalkılırsa edepsizliktir. Hem müşid sohbeti kaçarsa kazası mümkün değildir. Gafil olmadan kulak verip iyi dinlemelidir. Müridler huzurda müteverrika pozisyonunda oturmalıdır. Yani sağ ayak sol ayağın altına gelecek şekilde sağ ayağın üstüne oturulmalıdır. Aynı zamanda bu oturuş zikir esnasındaki oturuş şeklindedir. Eller bağlanır başlar eğilir gözler yumulur ve sohbetten istifade ederler. Müridlerin bir müşkilleri var ise kısık sesle ağır ağır konuşarak dile getirirler. Sesli ve hızlı hızlı konuşmazlar. Zira bu konuşma tarzı ile ilgili ayeti kerime dahi vardır.

Mürid sufiliğe müteallik bazı halleri sadece şeyhine anlatmalıdır. Ondan başka kimseye anlatmamalıdır. Eğer uzakta ise mektup yazarak durumunu ifade etmelidir. Her rüya olmasa da bazı önemli gördüğü rüyaları şeyhinden başkasına anlatmamalıdır. Müşid rüyayı tabir edip cevap verirse kabul etmeli cevap vermeyip sükût ederse de hoş görüp tekrar sorulmamalıdır. Zira azizler öyle kimselerdir ki; sözlerini bir kişiye göre değil meclisinde bulunan ihvanların her birinin hallerine münasip sohbet ederler. Bazen hikâye yolu ile “Emr-i bi'l ma'ruf nehy-i ani'l-münker” icra ederler. Sohbet esnasında kendilerine sorulmayan bazı rüyaların tabirine işaret ederler. Dolayısıyla müride lazım olan sohbeta güzelce kulak verip dinlemektir. Mecliste müridler kendilerinden bahsetmezler. Eğer müşid bir şey sorarsa cevap verirler. Buldukları meclisteki aziz sufilerden istifade ederler. Kalplerinden gafil olmazlar. Müşidin huzurunda iki tarafa bakmazlar. Birbirleri ile konuşmazlar. Bir şeyler yiyip içmezler. Müşidin önünde bulunan eşyalarla ilgilenmezler. Şu nedir bu nedir diye gereksiz soru sormazlar. Bedenlerini sallamazlar. Zorla öksürmeye çalışmamalıdır. Midesinden ses getirmemeye dikkat etmelidir. Sümkürememeli esnememelidir. Suratlarını ekşitip dargın gibi oturmamalı, üzerleri ve elbiseleri ile oynamamalıdır.

Müşidin sohbet halkasında müridler Evrad-ü ezkâr'dan bir şeyler okuyup tesbih çekmezler. Sağa sola öne arkaya doğru sallanmazlar. Oh, ah diye garip sesler çıkarmazlar. Dünya havâdislerinden bahsetmeyip şeyhleri'nin yerlerine oturmazlar. Müridler kendilerinden, ilim ve kemallerinden, hüner ve kabiliyetlerinden, zikir ve mertebelerinden söz etmezler. Huzurda fakir müflis mahbus adam gibi oturmalıdırlar. Müşidi kâmil olan kimselerin nazarları ilim, kemal ve hünerlere değildir. Müşidi kâmilin gözünde âlim, zâhid, câhil, âsî, zengin, sultan,

Fakirle beraberdir. Çünkü mürşidi kâmillerin nazar ettiği kalplerin sahipleri Allah'a yönelip teslimiyet üzere kalmıştır. Mâsivâdan berî olup “Ahlak-ı Hamîdiyye” ile muttasıf olmuşlar ve her işlerini şeriata uygun yapan kimselerdir.

Mürid Mürşidinin yanına öksürerek tükürerek ve hızlı hızlı yürüyerek giremez. Sükûnetle yavaşça kapıyı açıp yavaşça kapıyı kapatırlar. Huzura varınca gülmez ve uygun olmayan yerlerin suçlarını anlatmaz.

Asla birbirlerini gücendirmez küstahlık etmezler. Diğer müminler gibi birbirleri ile hoş geçinirler. Bir şeye hemen gazaplanmazlar. Zira gazap kalbin nurunu söndürür. Hâkimlerin, İşçilerin, hiçbir insanın işine karışmayıp, fitne çıkarmazlar. Her işleri hak ile beraber olur. Mürid, Âlimlere, Salihlere, Hamele-i Kur'an'a hürmet gösterir ve her gördüğünü de Hızır bilip insanların dualarını talep ederler. Kimseyi kendisinden aşağı görmez ve her halde “Ahlak-ı Hamidiyye” yi tahsil etmek için gayret sarf ederler. Padişaha Nusret için; ulemâsına, vüzerâsına, ümerâsına, a'vânına, seferâsına, âsâkir-i mensûr'un islâhı için dua ederler. Kendilerini diğer insanlardan daha hayırlı kabul etmezler. İyi amel işledikten sonra mağrur olmazlar. Çünkü Allah Tealanın fazlı, insanların ve cinlerin amellerinden daha hayırlıdır. Her daim Hak Tealanın fazilet ve ihsanını rica ederler. Öğrendiği Evrad-ü Ezkâr'a, Hatm-i Kur'an'a, Hatm-i Hâcegan'a, Teveccüh'e ve Mürşid sohbetine devam ederek mülâvemet gösterirler ki; bunlar Tarikatın en büyük ve önemli adaplarıdır.

Müridler, okumaktan ve ilim tahsil edip akidelerini sağlamlaştırmaktan geri durmazlar.

و بقدر برابر در زیر آینه لایق نظری نمود کسندم در کم اول کسند لایق
قلبی الله تعالی طوبی بلب قلبی بسیت او زره نصوب ببولب عا سوار
بری اولوب اطلاق حین بله تصف اولش در زیر بونزه جمع امور برنی
نریخته او بدور مشرور اگر مرشد اولان کسند نظری ایلک علق
و کالنه و هنرین و منصبین و عالمن و سندن اولور بر او آم
رشد دیکدر بله حق باز در و جرار در و نصه اولش در کذب و بر حق
بودر قالد کم سائر کسند نه مرسته این بیور بوبه اولان نه خدایه
شوری ز ما فرمودر اللهم ان اعوذ بک من ذلک الناس معلوم اولکم
مرشد لایق برین او نور سیر و مرشد بانه وارکن بو عا زما ابتدی رف
و توکره ک و یک بود برک و ابره ل و سکونتم بواجبه و ادر قابو بجه
اجوب او بر یک اجوب و یک اورت سیر و مرشد لایق حضورن کولیدر
وری بر لایق صوجر برنی مرشد بوبیلد و بری بر لایق حقن مرعات
و رعایات ایدوب خوشن کجه ل اصلا بر بر لایق کجدر سیر و اواب
طریق مرعالت او کمر اهل ایتد ل و بر لایق ایل کوسنا خلق
ایته ل و سار مؤید کدی خوش اول ل و بر شی غلب ل
ذرا

ذیرا غلب قلبک نورینی بسوند و ز انک امور نه قرشم ل و دخی مایلک
و عا کد لایق امور نه فارشموب تر لایق لایق لایق لایق لایق لایق لایق
قبول مکن اولی بر لایق تر لایق لایق لایق لایق لایق لایق لایق
و حقارت کسند و دخی علایه و صلیه و جمله قران اولان لایق تعظیم این ل
و هر کور دکبرنی خضر بیوب عا زنی طلب این ل و کله زنده انانی که
بلیم ل و در حال اطلاق حین تحصیل غرت این ل و سلطه نصرت ایلد عا
دعا این ل و علامه و وار زنده د امرانه و اعوانه و سغانه و عا کبر
منصور لایق اصاحه دعا این ل و کله برینی ناسه خیرا خلق ایتد سیر
و خیر عمل اشد و ک دیو اسویوب ضرور اولیه لایق لایق لایق لایق لایق
انک و کله کله خیرا در به حق تعالی ک فضیله و احسانه
ارجاء این ل و تعلم اولان او ا و ا کار لایق و ختم القدر و ختم خواب
کانه و توجهات علیه و صحیح مرشدانه دوام و علامت اید ل ذیرا
بوند لایق لایق لایق لایق لایق لایق لایق لایق لایق لایق لایق لایق

Tashîh edip okuyup haktan hâlî olmayalar. Ve her işte şeriat-i garrâ'ya riâyet etmek lazımdır. Bazı insanlar asî, fâsık ve fâcir olabiliyor hatta bazı müridlerin günah işlediklerine bile şahit oluyoruz. Bu durumda yapılması gereken onlar için dua etmektir. Onlara zarar vermemek gerekir. Çünkü insanlara zarar veren, onları itip kakan, dövüp söven insanın kalbi kararmış ve kalbinde Allah korkusu kalmamıştır. Allahım! Senden korkup ürpermeyen kalpten sana sığınırız.

Önceden işlenen günahlar cezbeyle mâni' değildir. Nitekim büyük velilerden birçoğu günah ve israf içindeydiler ama cezbe-i ilâhi ve mürşidlerin güçlü tasarrufları sayesinde bu halden halâs olup kurtulmuşlardır. Şeyh Abdulganî Nablusî, Ömer ibnül-Farid'in "Divan-ı"nın şerhinde cezbe konusunda derki; "*cezbe şerefli bir haldir İşte bu kimselerin sözlerine itibar edilmez. Çünkü bu cezbe hali huşûlu kalbin eseridir. Nebî^(s) buyurur: "ürpermeyen kalpten sana sığınırım."*

Zamanımızda bizleri kınayan kimseler derler ki; "*hak tarikatta olan müritlerden günah ve isyan sadır olmamalı*" diye evhamlarına tabi olurlar. Asıl Bu düşüncede olmak isyandır. Çünkü günah ma'sum olmak peygamberlere mahsustur. Kendilerinden günah ve isyan sâdır olan kimselerin helâkına hüküm, ahvâline ta'n olunmaz. Zira sonu meçhuldür. Son nefeste iman ile göçebilir. Allah hepimize son nefeste hüsn-ü hâtime nasip ve müyesser eylesin. Âmin. Bi hürmeti seyyidi-l mürselin.

Hadisi şerifte ziyadesi ile vakîdir ki "*hayrın onda birini işleyip yetinen kimse ehli kâmilidir. Hayrı şerrinden çok veya eşit veya dörtte biri ile amel eden kimselerin ehli kâmil olduğunda hiç şüphe yoktur.*" Bu hadis-i şerîfin tam manası şöyledir: sizler öyle bir zamandasınız ki on emirden birini işlemezsensiz helak olursunuz. Bundan sonra öyle bir zaman gelecek ki on emirden birini işleyen-

تصحیح ابوب ایوب و قوامانند خلا او لیدر زبیر المطلب العلم من
 المهدی الخ و در او کسب و برهان اشرفی شریفی نواب او برین
 رعایت انک لا زور و درین معلوم اولم که فلان کسب علی و ماسن و فاجر
 لدر و فلان مرید در حال کانه اشکر کوره بود مناسب اولم بود
 اینست جذب ظهور اتمه ای سندی بودیم جذب ظهور ایدر بود
 او این دیو طعن ایندی سید زبیر اس طعن ایندی سید فدی و اشرف
 و قدرت الله تعالی توفیق بودی اللهم انی اعوذ بان من قلب
 لا یخضع من الله تعالی زبیر اولم اشکر کانه جذبیه مانع و کلور
 ننگم اکابر اولم ایو غنی او ایدر کنهت و اسرافه واقع و اشرفی
 مرید اینک قوه تفریق ایدر جذب الله الی مصنف اولم کنهت
 خلاص اولم لیدر و شیخ عبد القیوم طایفه عمر ابن فارض دیوانه عیون شریفه
 جذبیه بخشید بیور که جذبیه حالت شریفه و سندی زما غم اولم گروه
 علماء ظاهرین مضمین فخرین قوت قدره نایب جذبیه انکار ایندی
 اشرف او مقول کسب کلامه اعتبار اولم غم زبیر اولم حال شریفه
 خضوع

خضوع فلک ازیدر و نبی صل الله علیه و سلمه حدیث و ایدر اولدی
 اللهم انی اعوذ بان من قلب لا یخضع و زما غم زبیر طعن ایندی
 و برانکه طریق هفت اولم مرید اولم و عصبه صادر اولم طعن دیوانه
 تابع اولم لیدر بودیم هیچ بودیم و عصبه و ذلک معصوم اولم ایندی
 مسلمان علیهم السلام ایدر بودیم مخصوص در و کانه بریندی ذلک و عصبه
 صادر اولم کسبیک هلاکته فرما حکم و اصوله طعن اولم غم زبیر
 خانه مجهول در و غیرت و فی صد کفنه و خانه بی درم من سبیه
 حقیر می جلیغ و دره فرما من حسن خانه نصیب و بیشتر ایدر بیان
 بحکم سبب المسلمان و حدیث شریفه با لفظ واقعه درم فرم
 او را بر نبی اشکوب انفا ایندی اهل کالدر و در فی فرستای اوزن
 غالب و سدی یا در دتن بری ایل فر عمل ایدر کسبیک اهل کامل
 اولم یقیناً هیچ شنبه بودر و اول حدیث شریف بودیم انکم فی زمانه
 اعنی تحقیق سبب زمانه سبب که ایدر اولم انک او نبی برین اشرف
 هلاک اولم زخم بان بود نصک بر زمانه کلور که من عمل سبب
 سبب
 بیان

Necât bulup felâha nail olur. Yani cennete girer.

Bu hadisi şerifte Rasulullah Efendimiz^(s) emrolunan hayırlı işlerden birini işleyen kimse cennete girer diye hüküm buyurmuşlardır. Elhamdülillâh sümme elhamdülillâh-i hamden kesîrâ.

Yine bu hadisi şerif bize gösteriyor ki âhir zamanda küfür ve şirkten sâlim olan kimselere büyük müjdelere vardır. Lakin zamanımızda küfür ve şirkten sâlim kimseler azdır. Ehl-i Tevfik ve inâyet olmayanlara hak batıl şeklinde görünür. Öyle ki zamanımızda bazı ulemâlar taât-i ma'siyet, ma'siyet-i taât olarak kabul ederler. Âlimler böyle olunca, diğer insanların hallerini de sen kıyas et. Meğerki hak Teâla kemâl-i kereminden hidâyet edip muhafaza eylemiş ola.

Bazı kimselerde tarikat “sihirdir” diyorlar. Bunu diyenler kâfir olurlar çünkü iman ehline küfür nisbet etmek küfürdür. Bizlerde sihrin küfür olduğunu biliriz Elhamdülillâh. Aynı zamanda Şerhu-l Akâid adlı kitapta da sihrin küfür olduğu yazmaktadır. Sihir küfür olunca sihri yapanında kâfir olacağı açıktır. Ama imanlı olanlar hepsi bu sıfatlardan beridir. Zira söz, söyleyenin karakterini yansıtır.

Bazıları da der ki; “sizin tarikate kabul ettiğiniz kimseler dinsiz ve diyanetsizdir” diyen kimse kâfir olur. Zira kitaplarda “elfâz-ı küfür” bahsinde bu gibi iddiaların insanı, küfre soktuğu yazmaktadır. Mesela bir Müslüman bir kâfire dinsiz dese, bunu duyan başka biri “acaba kâfire dinsiz diyen bu Müslüman kâfir oldu mu, yoksa olmadı mı diye tereddüde düşse” o kimsede dahi kâfir olur.

Bazı kimselerde kalbi selîm tahsilinin farz-ı ayn olduğundan bîhaberdir. Onlar: Ledün ilminin tahsili zahir ilmin tahsiline engeldir. İlk önce zahir ilim öğrenilmeli sonra tarikata girilmelidir. Diyerek sureti haktan görünüp, âşıkları reddederler. Bilmezler ki; kör kalp ile ders çalışmak ilim tahsiline manî' olmuyorsa, abdest alıp tövbe istiğfar ederek, kalbinin kirlerini giderip bu minval ile Allah için ders çalışmak, zahir ilmi tahsiline mani olmadığı bi tariki'l evlâ olduğundan ğâfildirler.

Bu gibi kimseler ilim ve amelleri ile şöhret bulup mağrur olurlar. Allah'ın fazlını ümit etmezler. Hâlbuki Allah'ın fazlı ve ihsanı bütün amellerden daha hayırlıdır. Kendilerinin âlim ârif olduklarını sanıp kötü kalpleri ile müridleri kötülerler. Bilmezler mi şöhret nâkıs kimseler için âfet, ârif-i billâh için şeref ve kemaldır. Nice şarap içenler, terk-i salât olanlar, nice günah işleyenler, işledikleri kötü şeylerden pişman ve tövbekâr olup tarikata girmişlerdir. Şöyle bir itiraz gelebilir: Bazı müridlerin hala günah işlediklerine şahit oluyoruz. Cevap olarak denilir ki; nadir olan, yok gibidir. Hele de önceki hallerine nispetle günahsızlar diyebiliriz. Hem başkalarının kusurlarını araştırmak şeytanın işidir. Akıllarını böyle şeylerde kullanarak gâfil olmuşlardır. Allah sizleri doğru yola iletsin.

Rasulü Ekrem ve Nebiyyi Muhterem ^(s) buyurmuşlardı ki; “ *iman elbise gibidir. Elbise nasıl zamanla eskir ise iman da eskir.*” Şimdi Allah Teâla hazretleri kalplerinizde imanı tecdîd etmeniz için bu hadis-i şerîf vârid olmuştur. O nedenle kişinin sabah akşam şu duayı okuması gerekir.

Amentu billâhi ve bimâ câe min indillâhi mücmelen ve tafsîlen alâ murâdillâhi teâla kemâhiye fî nefsi-l emri. Amentü bi rasûlillâhi ve bimâ câe min indi rasûlillâhi teâlâ mücmelen ve tafsîlen kemâhiye fî nefsi-l emri. Amentü billâhi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusulihî ve-l yevmi-l âhiri ve bi'l kaderi hayrihî ve şerrihî minallâhi teala ve-l ba'sü ba'del mevti. Eşhedü en lâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne muhammeden abduhû ve rasûluh

Allahumme innî üveddi-u ke şehâdetey dînî ve îmânî ve lisânî ve kalbî ve cemâaa'dâi vahfezhum fi-l hayati ve inde vefâtî ve ba'de mematî birahmetike yâ erhame'r-râhimîn ve sallallâhu alâ seyyidinâ muhammedin ve alâ âlihî vesahbihî ecmaîn ve-l hamdulillâhi rabbi'l-âlemîn.

Büyük sûfilerden Şeyh Haris buyurmuşdur ki; İnsanı Allah Teâla'dan gafil kılmaktır. Bu halde kalpte gaflet meydana gelir.

و بمقول کسند در بر او قودمان ایله شهرت بولوب علم و علمیه معور
اولوبه الملک فضلیه زجا اندر رخصه صا الله تعالی نیک فضلیه و احسن
تقلیدک علیله بر لیدر و دخی کند ریح عالم عارف ظن ایدوب کندر نیک
سوت قلیدرینه مرشدل ذم ایدوب کنگ بلزر که شهرت سول ناقصین
حضنه افتدر کن عارف بالله حضرت شرفدر و کاندلر ذبیر که بخنار بر
خرا و تار یک الصلوة اولاند و کیم معایب و عصبیه اش بندر داخل طریق
اولن اشک بکدی کورده اشک بنام و پیشینه و نوب کار اولوب کفند
اصلاح ایدمشدور و بدینیم بعض مریداری حال اشک بکنه کنه اگا
اشک کور بودر طعن ایدر سدر که جواب اولدر که التادار کمدم در
لکن اولندر دخی اولیک حال دینه نسبت ایلکنه سزده بودر جواب در بودر
ذیر الکن نقصانک کوزنگک سبطه صفایتدر عقلدی و ارمان
بوندر غفلت فکندر در الله بهد بکم بالصواب و دخی رسول اکرم
دینی محرم صیا الله تعالی علیه وسلم بیور دیر که ان الایمانه بخلق فی خوف
اهدکم کما یخاف النوب فاستلو الله تعالی ان یجد والایمانه فی قلوبکم
مضایع بودو کوم تحقیق سزدر بر یکزیک قلبیه ایما اسکر اشباب
اسکد و ک

صبر و ایستقامت در راه کمال شهرت یافت بود

اسکد و کیمک امد حق سبحانه و تعالی مقصدی قلیدر ایما محمدیه
ایله سینه طلب ایدیکر جو هدین شریف و ادر اولدی و کتیه لازم در که
افتاده و جصاصه بود او قوی بر امت بالله و بجاه من عند الله
بجمل و تفصیلا علی مراد الله تعالی کما هی فی نفس الامرا منت برول
الله و بجاه من عند رسول الله تعالی مجبور و تفصیلا کما هی
فی نفس الامرا منت بالله و ملائکه و کتیه و رسده و الیوم اوج
و بالقدر خیر و شره من الله تعالی و البعث بعد الموت اشهد ان لا
اله الا الله و اشهد ان محمد عبده و رسوله اللهم انی اودعک
شهادتی دینی و ایمانی و لسانی و قلبی و جمیع اعضاء
و احفظهم فی الحیاتی و عندک و فانی و بعن نمانه برحمتک
یا ارحم الراحمین و صلی الله علی سیدنا محمد و علی اله
و صحبه اجمعین و الحمد لله رب العالمین و دخی صوفی
شیخ خارش رحمة الله علیه بوبور سزدر که انک اشهد بینه فی قلبیه
الله تعالی ان عاقل ظاندر بو حالن قلبیه غفلت حادث اولور

ایستقامت

اسکد و ک

Bununla beraber Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: *velâ tudi' men ağfelnâ an zikrinâ*. Yani bizim zikrimizden kalpleri gafil olan kimselere itaat etme! Demektir. Zira ehl-i zikir olmayan kimseler ile sohbet etmek, ehl-i zikir olan kimselere zarar verir.

Hâlid b. Ma'den'den rivayet edilir ki; herkesin yüzünde iki göz vardır. Onlarla dünya işlerini görürler. Kalplerinde de iki gözleri vardır. Onlarla da ahiret ve bâtın işleri görürler. Allah bir kulu için hayır murâd ettiğinde kalbinde bulunan gözlerini açar ve o kul gâib ve bâtın olan nesnelere görmeye başlar. Eğer murâd etmez ise “Em alâ kulûbin akfâluhâ” ayeti kerimesini okusunlar. Manası şudur ki; kalpleri üzerinde kilitler mi vardır.

Ve-l bâkiytü's-sâlihâtü hayrun inde rabbike sevâben ve hayrun emelâ. Allahumme ahsin âkıbetenâ fi'l umuri küllihâ. Temmeti'r-risâle.

Tâundan, vebâdan ve tüm kederlerden halâs için Yunus^(s) in rabbine yalvardığı şu iki tesbihi yüz defa okuması gerekir.

“La ilâhe illâ ente sübhâneke innî küntü mine'z-zâlimîn” Mâ'lum ola ki baş ağrısına meşâyih-i izâm efendilerimiz buyurmuşlar ki; başı ağrıyan kimsenin karşısına oturup İnzâl, Felak-Nâs sure-i şerifeleri yedişer defa veya daha fazla okuyup hastaya üfleye. Aşağıda yazılı olan nüshayı da yazıp başına bağlaya gayet mücerrebtir.

Bismillahirrahmanirrahim. Ya şemalûn Ya şemalûn Ya şemalûn birahmetike yâ erhame'r-râhimîn ve-l hamdulillâhi rabbi-l-âlemîn. Yâ şâfi yâ kâfi yâ dâfi

mâ heyûn, lâ heyun, sâ heyûn Sıtma hastası, bir örtünün altına girip bu üç ismi bir kâğıda yazıp, birinci kâğıda bir elif harfi ikincisine iki, üçüncüsüne üç elif harfi yazdıktan sonra bunları yakıp üstüne dumanını tütsüne. Gaflet bulunmayup şifa bulur.

بند و لا قطع من اغفلنا قلبه عن ذكرنا بوردی معناه در بیکدیگر که بزم
ذکر مودت قلبی غافل از آنست که اطاعت ایله دیکدر زیر اهل ذکر
اولیا کسند ایله صحبت ایملک اهل ذکر اولاننده کل طرار اهرار ایله
و در فی مقولار خالده این معناه ایله الله علیه بوردی که هر کسینک
بوزن ایکی کوزی وارد اندر دنیا و ظاهرا و باطن او مودتی کوزر که قلب
حق ایکی کوزی وارد اندر ایله افرت و باطن او مودتی کوزر که حق سبحان
و تعالی بر قولنه بزم ایله رسد قلبین اولان کوزر مودتی اجارا نکل
غائب و عدا اولاننده کوزر که و اگر او را تمیزم اچوز بوزن
صفا او عیب افعالها ایله کوزر می اوقوه بدین معانی اولدره قلبی ادره
کلر می وارد بیکدره الباقیات القلطات خیر عند ربک ثوابا
و خیر امانه الله احسن عاقبت فی الامور کما است
طاعتون فی ابدانهم صلاه ایچون و جمع کوردم صلاه من ایچون
صفت پونسی بعمد اولکلیمه بیج شریفین اوقوب
لا اله الا انت سبحانک انی کنت من الظالمین

عدد
۱۳

معلوم اولکه باشن اغرسنه شایخ عظام افند بوردی
بوردی شکر که باشنی اغریان کسند کوزر شوشه
او توردی اذانت الارض سورة شریفه قل اعوذ برب
الفلق و قل اعوذ برب الناس سورة لوی بوی شکره یا فوذ
دینی زباده اوقوب اوقوبه اشغی ده اولان ششم
یا زوب باشنده که غایت تجریدر

بسم الله الرحمن الرحیم یا شمعون یا شمعون
یا شمعون برحمتک یا ارحم الراحمین و الحمد لله رب
العالمین یا شافی یا کافی یا دافع

السمه ایچون یا زوب بلغم برنی و ارنوب نونون او ایچون
نونون غایت تجریدر ما صهیون لا صهیون سا صهیون
هین او ایچون کاعنه یا زوب ارز برنه بر اف ایچون
ایک الف او جنج او الف جکوب بر کون نونون
هیم در ای زمانه نونون غفلت اولنوب لقا بول

Şeyhu'l-meşâyih olan şeyh Şihâbuddîn Sühreverdî buyurdular ki: Eğer size suali kalp ile tarikat nedir diye sorarlarsa denilir ki; evveli tevbedir, sonra teslimiyettir, sonra zühd'dür sonra takvadır, sonra kanaattır, sonra uzlettir.

Eğer ahkâmı tarikat nedir diye sorarlar ise; evveli marifet sonra sehâvettir, sonra yakîn sonra sıdk sonra tevekkül sonra tefekkürdür.

Eğer erkânı tarikat nedir diye sorarlarsa; evveli ilim sonra hilm sonra rızâ sonra ihlas sonra hizmettir.

Eğer tarikatın vacipleri nelerdir diye sorarlarsa; evveli hayr ve ihsan, sonra zikir, sonra fenâ, sonra terk, sonra havf, sonra şevk dir.

Kim ki Tarikatı, ahkâmını, erkânını, vâcibatını bilemezse onu mürid olarak tutmak mekâsıda erdirmek, tövbe vermek, hırka giydirmek gerekir. Müridin bunlara teslim olması yeterlidir. Her kim ki şeriat ilmini, tarikat ilmini ve hakikat ilmini bilmezse bu dünyadan mesul gitmiş olur. Gör ki yarın mahşer gününde cümle enbiya evliya ona düşman olur Gurbette bulunan kimsenin okuması gerekli olan duayı şu şekilde tarif eder:

Her kim diyar-ı gurbette bulunduğu halde işbu ayeti kerimeye on bir defa okumaya devam ederse sağ sâlim, bereketli bir yaşantı ile ailesine, akraba-i teallükâtına kavuşur bi iznillâh.

Rabbi enzilnî münzelen mübâraken ve ente hayru-l münzilîn. Yâ hâfiz yâ hâfiz yâ hâfiz.

شیخ الشیخ شیخ شهاب الدین السمرقندی قدس الله سره العزیز پورده
اگر سکه مسکون قلوب ایدر سکه بنیاد طریقت ندر اینکله که التی سنه
اول توبه در کنجی تسلیم در اجنبی زهد در دینی تقوی در بشیخ فزانت
التبی غزلت در اول ظهور سرکه احکام طریقت ندر اینکله که التی سنه
اول معرفت در کنجی سخاوت در اجنبی یقین در دینی صدق در بشیخ توکل
التبی تفکر در اول ظهور سرکه ارکان طریقت ندر اینکله که التی سنه
اول علم کنجی حکم اجنبی صبر در دینی رضایه بشیخ اخلاص در التبی اخلاص
و اگر صورت و اجبا طریقت ندر اینکله که التی سنه در اول ظهور
کنجی ذکر در اجنبی فزاد در دینی ترک در بشیخ خوف در التبی شوق در اول
بسیار بنیاد طریقت و احکام طریقت و ارکان طریقت و اجبات طریقت
ندر بلسمه اکامرید طومق و مقاص و توب و بر من و خرم کیدر

و زینیل کرد در مک کاملم اولیه و در مک علم سرعت و علم
طریقت و علم حقیقت ایوم بلسمه انوک مرید طومق
سواد کدر و هر مکله بو او ج علی بلسمه دعویله در کت انمش اوله
کور کم یارین قیامت کوشنده جمله اولیا و انبیا اکاد شمان
اوله سر و اولدکن صحن شدن طشره جعفر و کوه کله فرشته
ایدلر بو اول کسیده که در فزاده دعوی بی معنی قلور در
و اولدک ارکان فقیری برین کور مند بود در دیدر کنجی
ذباندره ببورر که التی طامویه بر غده نغور بالدم و التی
مهر کم دیار غریبن نازل اولدوغی محلی لبیبی اینه در و ام
ایدر برین صاع و سالم عمر بر کایتلم اهل ایمانیه و اقرباء تعلقانیه
نور شر باو لا اله الا الله سبحان الله رب العالمین منزل لا یبارک
وانت خیر المنزلهین یا حافظ یا حافظ یا حافظ
عدد ۱۱

Malum ola ki İbrahim et-Teymî hazretleri buyurdular. Hızır^(s) bana sabah akşam okumam için on adet duayı tâlim buyurdular. Bende Hızır'a^(s) size bu duaları kim öğretti diye sordum. O da âhir zaman peygamberi Muhammed^(s) öğretti dedi ve devam etti: Ey İbrahim! Kim bu duaları sabah akşam okursa hazreti Peygamberi^(s) rüyasında görür buyurdu. Bende gecelerden bir gecede yattım rüyamda Rasulullah Efendimiz'i cennet-i â'la da gördüm saygı ve tazimden sonra kendisine sordum: Ya Rasulallah Hızır bize on sure ta'lim ettirdi ne buyurursunuz. Allah resulü: "Devam et ey İbrahim" diye vasiyet ettiler. Ey İbrahim bu duaları okurlarsa dünya ve ahret Muratlarına nail olurlar diye buyurdular. Bundan sonra İbrahim et-Teymî cennet taamlarından ve şaraplarından yedim içtim, dünyada dört ay boyunca susamadım acıkmadım diyor. Bu duaların fazileti çoktur. Dileyen kimse Gazali'nin "*İhya-u ulumiddîn*" adlı eserinde bulunan bu dualara bakabilir. Bu dualar sabah akşam yedişer defa okunması gerekir. O dualar ise şunlardır."

10. Fatiha-i Şerîf,

11. Ayete-l Kürsî,

12. Kafirun,

13. İhlâs,

14. Felak,

15. Nâs,

16. Subhânallâhi ve'l hamdulillâhi velâ ilâhe illallâhu vallâhu ekber velâ

havle velâ kuvvete illâ billâhi-l aliyyi-l azîm.

17. Allahumme salli ve sellim alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed.

18. Allahummağfirlî velivâlideyye veli cemî-il mü'minîn

10. Allahummef'al binâ ve bihim âcilen ve êcilen fi-d dünya ve-d dîn-i ve-l âhireti mâ ente lehû ehlün velâ tefa'l binâ ve bihim yâ Mevlânâ mâ nahnu lehû ehlun inneke ğafûrun halîmun cevâdun-

معلوم اوله ابراهيم بن يحيى حضرتى بيدركه حضرت حفر عليه السلام
 بجا بيورد يكه سبعت عشره اخنامه و جلاصه فرانت
 ايليه ديوام اندر حفره حضرت حفره كسوال اندم سزه
 سبعت عشره لم تعلم اندى ديوانه جواب ويز ديكره
 افر زمانه يغيرى صلى الله تعالى عليه و سلم حضرتى تعليم اندى
 بيورد ديكره ابراهيم اخنام جلاصه دوام ايدرسه عظم قديم
 رويايه رسول كائنات صلى الله تعالى عليه و سلم حضرتى بيورد ديكره
 سوال ايله شنه اتم بيورد ديكره بر كجه ده رسول كائنات
 صلى الله تعالى عليه و سلم حضرتى بيورد ديكره جنت اعلا اجنبه
 وسيله درجه كنده ادا رسول ادا اندك نظرم سوال اندم
 يا رسول الله حضرت حفر سبعت عشره بزه تعليم اندر
 يا ابراهيم دوام ايت ديور هيت اندر بار رسول الله سيز اندر
 حضرت حفر عليه السلام تعليم بيورد ديكره ديكره فخر عالم صلى الله تعالى
 عليه و سلم بيورد ديكره بلى تعليم اندم استمده هر كم او فورم دينيه
 و اخروى مراديه نازل اولد بيورد ديكره جنت طعاملونه انك
 اندم و شرابلونه اجدم دنياده درسه ايم اولدم اصلا
 رطفا صوما مادام را جفهم بيورد ديكره دى زياده

دى زياده فضائله بيورد مراد ايدرسه شينغ نغزلى
 كتاب احياء علومه نظر ايلسون سبعت عشره
 ديكره معنالى جود او ندر او را دى شنه كره او قديم ديكره
 اولكى ناسخ شريف ايكه سبعت عشره او جنت قبا ايلها كادى
 عدد ۷
 عدد ۲
 عدد ۲
 در درنجى اخلاص شريف بشننجى اولد برب الشننجى اولد
 عدد ۲
 انطق عدد ۲
 برب انشاه عدد ۲
 يدننجى سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والبر والاعمال والاول والآخره
 الابا لله العلي العظيم عدد ۲
 سكرنجى اللهم صل على محمد وعلى آل محمد
 وسلم عدد ۲
 طهورنجى اللهم اغفر لى ولوالدي وجميع المؤمنين
 عدد ۲
 او شنجى اللهم افعل بنا و لاهم عا حلا و احلا فى الدنيا
 و الدين و الاخرة ما انت له اهل و لا تفعل بنا و لاهم
 يا مولانا ما تحم له اهل انك عفورك حليم و جواد

Kerîmun raûfun rahîmun. İşte bu on duayı sabah akşam yedişer defa okuyun. Murâd eden kimse halâs-ı kalp ile devam eylesin fazileti çoktur. Kim bu dualara sabah akşam devam ederse İbrahim et-Teymi hazretleri gibi rüyasında rahmeten li'l âlemine görür onunla sohbet eder ona sual eder.

Rivayet olunur ki Hızır ve İlyas her sene ramazan ayında Kudüs de sâim olup son on gününde itikâfa girerler. İbn-i Asâkir den kuvvetle rivayet olundu ki Rasulullah^(s) şöyle buyurdu: Hızır ve İlyas her sene hac mevsiminde buluşup mülâkat ederler, birbirlerinin başını tıraş ederler ayrılık vakti geldiğinde ise şu duayı okurlar. “Bismillâh mâşallâh mâşallâh lâ yesûgu'l-hayra illallâh mâ şâ Allah mâ şâ Allah lâ yasrifü-s sù-e illallâh mâ şâ Allah mâ yekûnu min ni'metin fe min Allah mâ şâ Allah mâ şâ Allah tevekkelnâ alallâh ve ni'mel vekîl ve lâ havle velâ kuvvete illâ billah”. Deyip birbirlerine veda ederler.

Sultanu'l-müfessirîn olan İbn-i Abbas demiştir ki: İşbu kelimât ve duayı sabah akşam üç kere samimi bir kalp ile okuyup münacatta bulunsa, Allah-u azimu'ş-şân o kimseyi ateşte yanmaktan, suda boğulmaktan, hırsızdan, tâundan ve cümle musibetten hıfz eder. Dünyevî ve uhrevî tüm murâdlarına nâil olur inşallah.

كريم روف رحيم لم يدرى اورد افام صبا او شکره
او قوی کمز غایب انصافه فضل جو قدر مراد ایدم کسند
قلبله دوام ایسون ابراهیم سیم فوکو کوه افندم سلها غوز
رحمته للعالمی حضرت سینی رؤیایه کورسوا لیله سنی دفع
ایسون نیجه کسند جو من لؤلؤل انشکر در لاله لاله لاله لاله لاله

اصبا و قوتی القلوب صبا القلوب
حلا و القلوب کتابلره بیام
او کسند

ر دایت اولدی حضرت خضر الیاس علیهما السلام هر کسند
رمضان شریفه قدس شریفه حاجم اولوب و عشر اخره
اعتکاف ایدر ایضا کورم الله سند قوی ایله رسول الله
صلی الله علیه و آله حضرت زینب روایت ایلدی حضرت و الیاس
هر کسند موسی محمد کلوب بر بر پاه بولسون ملاقات
ایدر لور بر بر بی با شمی ترانس ایدر لور و حی اقر افکره

و حی اقر افکره بلبع دعاء او نور لیسر الله
ما شاء الله ما شاء الله لا یسوق الخیر الا الله
ما شاء الله ما شاء الله لا یصرف السوء الا الله
ما شاء الله ما شاء الله ما یكون من نعمه فی الله
ما شاء الله ما شاء الله توکلنا علی الله و نعیم الوکیل
ولا صور و لا قوه الا بالله دیوب بر بر سینه و داع
ایدر لور سید کور سلطانم نفسری عبد الله یسک
رحم الله عنهما بیور من در کور بر کسند بلبع طبات
د دعاء شریفه صبا صبا و افامه اوج کوره و توجیه
قلب ایله مناجات ایله الله عظیمان ان
اول کس انتم یا مندن و صویه عرف اولدی
و خیزد و اطاعتونم و جمیع مصیبتیه حفظ ایدر بر بر
و دینوی و اخروی مراد حاصل اولور انشاء الله و لا اله الا الله

Rivayet olundu ki Hızır^(s) hazreti Ömer ve Ali Efendilerimize namazın akabinde okunmak üzere tâlim buyurduğu duadır.

Yâ men lâ yeşğuluhû semu-n an sem'in ve yâ men lâ yağlituhu-l mâilu ve yâ men yardîhî il-hâhu'l mulahhîn ezignî bedre afvike ve halâvete mağfirate

Hû Destûr Yâ Ğavs Yâ Şâh

Saadetlü atâfetlü gözümün nuru oğlum Raşit Efendi! Selamlamadan sonra; dünya dâr-ı belâdır. Bundan zevk almayı istemek ahmaklıktır. Zevk cennette olur ona gönül bağlamak gereklidir. Dâr-ı dünyada Allah zü-l celâl hazretlerine ve Efendimiz rahmeten li'l âlemin Muhammed Mustafa hazretlerine ki ruh-u insan, âlemin şevketlisi, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, padişahpenâh olan, Allah'ın nusreti efendimize son derece hürmet eylesin. Reislere itaat edip gözlerine giresin ki günbegün azîz ve muhterem olursunuz. Namaza, teâlim-i cihâda vesâir dulara devam edin. Âsâkiri salâhiyen'in kefere üzerine galebesi için devamlı dua edin. Allah rızası için zikirle, fikirle meşgul olunuz.

روایت اولی حضرت حصر علیهم السلام حضرت عمر
 وعلی رضی الله عنهما حضرت زینب غازی عقیقته ازونقی
 اور زینب بنت عدو تعلیم بیوردی اور دعا بود
 یا من لا یغفلہ شیء عن سبی ویا من
 لا یغفلہ المسائل ویا من یرضه الحما
 الملکین اذ قتی بر د عفوک وصلاح
 مقرر کنک امام دیر ک حیوة اجدان
 اولو کتا بنده بیاض اندر

تغیر ابناء اجوتاه و مری و محلیها بجو ناصردی ناده
 مدرسہ الشیخ الخا المرافدی العظمی فی النقشبندی القادری
 السهروردی البیرونی الحنفی الخوارزمی تبرکات بیان انشور
 اولاً او علم ر الزکما فنون نانیاسا ارفوان عمل ابدل
 دربی ده فیض العی و انت سب نبوی رحمت اهل الله و رسوله
 مظهر اولی لرایم علم ایدیه سطره بنشمان اولو سکر باقی ایدی

سعاد تلو عطر فتلو نور عینم او علمم اید افری بعد التجه
 و انت هم دنیا دار بهادر برونه ذوق انک استملک
 اصطفی در ذوق جنتک اولور الما کولون بغلف کولور
 دار دیناده الله ذوالجلال حضرت زینب جل جلاله
 و انده جوز رحمة للعالمین محمد المصطفی صلی الله
 تعالی علیه و سلم حضرت زینب و روح انسان و عالم
 شوقتمو کما بنور قدر تو ظل الله عالم بادشاه بنده
 نظر الله و ایدیه تعالی انده جوز حضرت زینب اولو الامم الطیبه
 و اطاعت اولو او غلر مسندونه اهتمام و ریشله اطاعت
 ایدیه کوزه لیدر رب یوما فیوما عزیز و محترم اولو سکر
 غازی ایدیه و تعلیم جهاد و ارسال اولو سکر حرب و صلح و سار
 دعا کوه دوام عساکر اسلامیه نظر اولو زینب علیه السلام دعا
 دعا رضا الله تعالی ذلحرف کلم مستغفر اولو سکر باقی ایدی

